KIRSAL KALKINMADA YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULLARININ (YİBO) ETKİSİ: REFAHİYE SÖZLÜ TARİH ÖRNEĞİ

Hasan Işık

161127103

Orcid: 0000-0001-6874-0038

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Yüksek Lisans Programı

Danışman: Prof. Dr. Nurgün Oktik

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aralık, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

HASAN IŞIK'ın "Kırsal Kalkınmada Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının (YİBO) Etkisi: Refahiye Sözlü Tarih Örneği" başlıklı tezi 18.12.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans/~~Doktora~~ tezi oy birliğiyle/~~oy~~ çokluğuyla, başarılı/~~başarısız~~ olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Prof. Dr. Nurgün OKTİK Maltepe Üniversitesi	.....
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Yalçın KAHYA Bandırma Üniversites	.....
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Ozan EREN Maltepe Üniversitesi	.....

Prof. Dr. Ahu TUNÇEL ÖNKAL
Enstitü Müdürü

maltepe üniversitesi	ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	Doküman No	FR-178
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	00
		Sayfa	1/1

Revizyon Takip Tablosu

REVİZYON NO	TARİH	AÇIKLAMA
00	01.03.2018	İlk yayın.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

18/12/2019

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmanın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Hasan Işık

Hazırlayan	Kalite Koordinatörü	Kurumsal Yetkili
İlgili Birim	Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ	Prof. Dr. Belma AKŞİT

(Doküman No: FR-178; Yayın Tarihi: 01.03.2018; Revizyon Tarihi: ; Revizyon No:00)

Oğlum ALTAY CAN'A

Bugünkünden daha iyi bir

dünyada yetişmesi ve

öğrenim görmesi

dileğiyle…

TEŞEKKÜR

İnsan bulunduğu yerden geriye doğru baktığında, hayatı boyunca edindiği tüm birikimler için mutlaka bir şeyler söylemek ister. Yani minnetini dile getirmek ister. Bunun için de büyük laflar etmek zorunda olduğuna inanır. Şunu biliyorum, insan; hayatı boyunca çalışır, biriktirir ve insan olduğunu öğrenir.

Yüksek Lisans eğitiminde derslerine büyük bir keyifle katıldığım, derin akademik ve entelektüel birikiminden etkilendiğim, bilginin mütevazılığını ve yüceliğini daha da önemsememi sağlayan, dostluğunu benden esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Nurgün Oktik'e olan minnettarlığımı belirtmek isterim.

Ayrıca Yüksek Lisans eğitimi sırasında derslerine katıldığım, Prof. Dr. Belma Akşit'e, Prof. Dr. Bahattin Akşit'e, Prof. Dr. Sabahattin Güllülü'ye, gönüllü olarak derslerine katıldığım Prof. Dr. Süleyman Seyfi Öğün'e ve yaşadığım kente bakışımı ve kentsel algımı tümünden değiştiren Doç. Dr. Güncel Önkal'a şükranlarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Tezin Savunma Jürisinde yer alan Dr. Öğr. Üyesi Yalçın Kahya hocama ve tezin yazımda ortaya çıkan hataların düzeltilmesinde benden yardımını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Ozan Eren hocama ne kadar teşekkür etsem azdır.

Araştırma görüşmeleri boyunca köylere ulaşmamda bana yardımcı olan kuzenim Bayram Gül'e ve beni misafir olarak evinde ağırlayan tüm görüşmecilere sonsuz saygılarımı sunarım.

Tezimin bilgisayardaki düzeltmelerinde desteğini benden esirgemeyen kuzenim Sebahattin Işık'a ne kadar teşekkür etsem azdır.

Emek ve zaman isteyen eğitimim sürecinde benden sevgi ve desteğini esirgemeyen sevgili eşim Sultan Işık'a ve en çok zamanını çaldığım büyüme uğraşı içinde olan biricik oğlum Altay Can Işık'a sonsuz sevgilerimi sunar teşekkür ederim. Sizin sayenizde daha çok şey başarabilirim…

Hasan Işık

Aralık, 2019

ÖZ

KIRSAL KALKINMADA YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULLARININ (YİBO) ETKİSİ: REFAHİYE SÖZLÜ TARİH ÖRNEĞİ

Hasan Işık
Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Yüksek Lisans Programı
Danışman: Prof. Dr. Nurgün Oktik
Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Bu tez çalışmasının amacı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonraki dönemlerde kırsal kalkınmayla ilgili alınan kararların neticelerini incelemektir. Ulus-devlet anlayışıyla oluşturulan politikaların en başında eğitim gelmektedir. Eğitimin Millîliğini savunan kurucu iradenin ortaya koyduğu fikirler doğrultusunda eğitim sisteminde birçok model uygulamaya konulmuştur. Eğitimde uygulamaya konulan bu modeller; kimilerince toplumun ideolojik dönüşümünü sağlamak için oluşturulmuşken, kimilerince de burjuva sınıfı olmadan kurulan bir devletin kendi kendine kalkınma mücadelesi olaraktan görülmüştür.

Devletin kendi eliyle gerçekleştirmek zorunda olduğu kalkınmanın başarılabilmesi için oluşturduğu eğitim uygulamaları içerisinde Köy Enstitüleri, İmam Hatip Okulları, Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO) gibi uygulamalar yer almaktadır.

Bu araştırmada Erzincan'ın Refahiye ilçesine açılan YİBO'nun kırsal köylerin kalkınmasına etkisinin nasıl olduğu konusunda halen köylerde yaşamını sürdüren YİBO mezunlarıyla yapılan sözlü tarih görüşmeleri neticesinde edinilen bulgularla ulaşılmaya çalışılmıştır.

YİBO'lar, 1960'lardan sonra sistematik olarak hem kırsal kalkınma hem de görece nüfusun dağınık olduğu coğrafyalardaki çocukların eğitim imkânlarından yararlandırılması için oluşturulmuşlardır. YİBO'ların açılması, kırsal coğrafyalarda yer alan köylerde nasıl bir değişim meydana getirdiği ve bu okullarda okuyan ve halen köylerde yaşayan kişilerin çevreleriyle, üretimle ve gelecekle ilgili verdikleri kararlarında YİBO'da aldıkları eğitimin ne kadar etkili olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Sonuç itibariyle devlet, ulusal varlığını dayandırmak istediği homojen bir toplumsal yapıyı inşa etmek için; eğitimi Millîlik söylemiyle politika aracı olarak kullanmıştır. Bu bağlamda devletin eğitimi merkezileştirmesi, eğitimin kırsal kalkınmaya olan etkisini azaltmış ve toplumsal yapıdaki sosyal değişimin gelişememesine yol açmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Millî Eğitim, Değişme, Sosyal Değişme, Kalkınma, Kırsal Kalkınma, Kırsal Kalkınma ve Eğitim, Yatılı İlköğretim Bölge Okulları.

ABSTRACT

THE EFFECT OF PRIMARY SCHOOLS (YIBO) IN RURAL DEVELOPMENT: THE ORAL HISTORY OF REFAHIYE

Hasan Işık
Master Thesis
Department of Sociology
Sociology Programme
Advisor: Prof. Dr. Nurgün Oktik
Maltepe University Graduate School of Social Sciences, 2019

The purpose of this study is to examine the consequences of the decisions made concerning rural dedvelopment in the years after the establishment of the Repuclic of Turkey. In line with the ideas put forward by the will that founded the Republic of Turkey to defendthe nationality of education, many models have also been put into practice in the education system. These models put into practice in education; While it was created by some to provide the ideological transformation of society, it was seen by others as the struggle for self-development of a state established without the bourgeois class.

Village Institutes, Imam Hatip Schools, YIBO and similar applications are among the educational applications that are created in order to achieve the development that the state has createdwith its own hands. In this study by the oral history interviews with YIBO graduates who are still living in the villages, the impacts of the Regional Boarding Primary School opened in the Refahiye district of Erzincan on the development of the rural villages has beentried to understand.

Regional Primary Boarding Schools (YIBOs) were systematically established after the 1960s for both rural development and the benefit of education for children in relatively populated geographies. The kind of changes that have occured in the structure of the rural geographies, in the circle of people living in these areas after YIBOs were opened, and the decisions they make in the process of production, in terms of the future and whether the education received at YIBOs have been influential has been examined.

As a result, the state, in order to build a homogeneous social structure on which it wants to base its national existence; used education as a policy tool with the discourse of nationality. In this context, the centralization of education by the state reduced the impact

of education on rural development and led to the failure of social change in the social structure.

Keywords: Education, National Education, Change, Social Change, Development, Rural Development, Rural Development and Education, Regional Primary Boarding Schools.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii
TEŞEKKÜR iv
ÖZ v
ABSTRACT vii
İÇİNDEKİLER ix
TABLOLAR LİSTESİ xii
KISALTMALAR xiii
ÖZGEÇMİŞ xiv
BÖLÜM 1. GİRİŞ 1
1.1. Problem 5
1.2. Amaç 6
1.3. Önem 7
1.4. Araştırma Soruları 7
1.5. Sınırlılıklar 8
1.6. Tanımlar 8
1.6.1. Gelişme 9
1.6.2. Yoksulluk 11
1.6.3. Kırsal (Bölgesel) Yoksulluk 16
1.6.4. Eğitim 18
1.6.5. YİBO 20
1.6.6. Kırsal Gelişme ve YİBO'lar 22
1.7. Türkiye'nin Kırsal Kalkınması ve Gelişmesi 23
1.8. Sürdürülebilir Gelişme 25
1.9. Türkiye'nin Kırsal Gelişmesi Üzerine Genel Bir Değerlendirme 27
1.10. Millî Eğitim Fikrinin Oluşumu 28
1.10.1. Cumhuriyet'in Millî Eğitimi 29
1.10.2. Millî Eğitim ve YİBO'lar 31
BÖLÜM 2. YÖNTEM 35
2.1. Araştırmanın Modeli 35
2.2. Sözlü Tarih 36
2.3. Araştırmanın Örneklemi 39

2.4. Veriler ve Toplanması 40
2.5. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması 41
2.6. İşlem 42
2.7. Araştırmanın Sınırlılıkları 42
BÖLÜM 3. BULGULAR 44
3.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Dair Bulgular 44
3.1.1. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı 46
3.1.2. Katılımcıların Yaş Dağılımı 46
3.1.3. Katılımcıların Medeni Durum ve Çocuk Sayıları 46
3.1.4. Katılımcıların Eğitim ve Meslek Durumları 47
3.1.5. Katılımcıların Doğum Yerleri 49
3.1.6. Katılımcıların YİBO Süreçleri 50
3.1.7. Katılımcıların Aile Yapıları 54
3.2. Köylerin Genel Durumuna İlişkin Bulgular 55
3.2.1. Köylerdeki Eski Evlerin Durumu 56
3.2.2. Köylerde Yeni Yapılan Evler 57
3.2.3. Köylerin Eski Nüfus Durumları 61
3.2.4. Köylerin Şimdiki Nüfus Durumu 62
3.2.6. Köylerin Günümüzdeki Geçim Kaynakları 65
3.2.7. Köylerde Eskiden Yapılan Tarım-Hayvancılıkla İlgili Bulgular 67
3.2.8. Köylerde Bugün Yapılan Tarım-Hayvancılığa İlişkin Bulgular 68
3.2.9. Köylerin Eski ve Yeni Hane Sayılarına İlişkin Bulgular 70
3.2.10. Köylerin Genel Durumuna İlişkin Bulgular 71
3.3. YİBO'daki Eğitim Sürecine İlişkin Sorular: 73
3.3.1. Büyüklerin Hafızalarında Kalan YİBO 74
3.3.2. YİBO'ya Gidip-Gelirken Karşılaşılan Zorluklar 76
3.3.3. Çocuklarını YİBO'ya Gönderen Ailelerin Ekonomik Durumlarına İlişkin Bulgular 78
3.3.4. YİBO'nun Kırsal Bölgelerdeki Eğitime Olan Katkısı 80
3.3.5. YİBO'nun Açılmasıyla Köylerde Meydana Gelen Değişimler 83
3.3.6. YİBO'nun Kişilerin Gelişimindeki Etkisi 85
3.3.7. YİBO Öğretmenlerinin Köylerle İlgili Tutumları 86
3.3.8. Ailelerin YİBO'daki Çocuklarını Ziyaret Etme(me) Tutumları 87
3.3.9. Müfredatta Yer Alan Derslerin Köylerdeki Yaşamın Gelişimine Etkisi 89

3.3.10. Katılımcıların YİBO Süreçlerine İlişkin Değerlendirme 90
BÖLÜM 4. SONUÇ 91
4.1. Özet 91
4.2. Yargı 97
4.3. Öneriler 97
EK'LER 101
EK 1: Görüşme Formu 101
EK 2: Görüşme (Sözlü Tarih Görüşme) Soruları 103
EK 3: Sözlü Tarih Görüşmesi Veri Analiz Formu 105
EK 4: Katılımcıların Özgeçmişlerine Dair 107
EK 5: Kırsaldaki Kadının Eğitimle İlgili Değerlendirmesi 111
EK 6: Erzincan 117
EK 7: Refahiye 118
EK 8: Refahiye YİBO'nun Kısa Tarihçesi 123
EK 9: Köylerdeki Evlerin Dıştan ve İçten Çekilmiş Fotoğraflar 130
KAYNAKÇA 132

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgilerine Dair Bulgular …….…...43

Tablo 2: Katılımcıların Doğum Yeri Bilgileri …….…...48

Tablo 3: Katılımcıların YİBO Süreçleriyle İlgili Bilgileri ……...…...51

KISALTMALAR

T.C. :Türkiye Cumhuriyeti

TBMM :Türkiye Büyük Millet Meclisi

TÜİK :Türkiye İstatistik Kurumu

MEB :Millî Eğitim Bakanlığı

YİBO :Yatılı İlköğretim Bölge Okulu

DPT :Devlet Planlama Teşkilatı

DAP :Doğu Anadolu Projesi

DOKAP :Doğu Karadeniz Projesi

GAP :Güneydoğu Anadolu Projesi

ÖZGEÇMİŞ

Hasan Işık

Sosyoloji Anabilim Dalı

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı*
Y. Ls.	2019	Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı
Ls.	2015	Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Sosyoloji Bölümü
Ls.	2009	Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü Terk
Ön Ls.	2013	Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Sosyal Bilimler Bölümü
Lise	2015	Küçükyalı Mesleki ve Teknik Lisesi (Motorlu Araçlar Teknolojisi/Otomotiv Elektromekaniği)
	2000	Açıköğretim Lisesi
İlk ve Orta	1979-1987	Refahiye Şehit Karaoğlanoğlu Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO)

İş/İstihdam

Yıl	*Görev*
2010 - …	Maltepe Belediyesi Zabıta Müdürlüğünde 696 Sayılı KHK Statüsünde çalışmaktadır.

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : Refahiye, 1972 Cinsiyeti: Erkek
Yabancı Dil : İngilizce (Orta)
GSM/e-posta : 05050242424 / hasan.altaycan2012@gmail.com

BÖLÜM 1. GİRİŞ

1979-1980 eğitim döneminde eğitim hayatına başladığım Refahiye Şehit Karaoğlanoğlu Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nun (Refahiye YİBO) doğup büyüdüğüm coğrafyanın gelişmesine (kalkınmasına) nasıl bir etkisinin olduğu, bölge köylerinde zaman içerisinde meydana gelen sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değişimlerdeki rolünün ne olduğu bu tezin temel hedefi olarak belirlenmiştir. 1975[1] yılına kadar nüfusun büyük kısmının yaşadığı dağlık ve dağınık köylerdeki çocukların okumaları için ilçe merkezine 1962 yılında YİBO'nun açılmış olmasının zaman içerisinde yaşanan değişimi nasıl etkilemiştir. Bu durumla ilgili olarak bölgedeki dağlık köylerde yaşamını sürdüren YİBO mezunlarıyla yapılacak görüşmelerde elde edilecek bulguların bu doğrultuda ulaşılacak oldukça kıymetli veriler olacaklardır.

Yoksulluk, insanların tarih boyunca üstesinden gelemediği veya gelmek istemediği en büyük sorunlardan biri olmuştur. Bu noktadan ele alındığında, yoksulluk; dünyanın her köşesinde benzer toplumsal sıkıntıların yaşanmasına yol açmıştır. Bu bağlamda ortaya konulan farklı yaklaşımlar, toplumların yaşadığı bu çatışmanın ne kadar derin bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır.

Bugün gitgide kalıcı hale gelen "yoksulluk" olgusu, ülkelerin kalkınmasındaki en büyük engellerden birini teşkil etmektedir. Bu kapsamda ele alındığında, dünyadaki tüm ülkeler nüfuslarını etkileyen bu soruna kalıcı çözüm arayışı içerisinde olmuşlardır. Üretilen çözüm politikalarının nasıl sonuçlar ortaya çıkardığı ise belirsizliğini sürdürmektedir.

Ülkelerin ekonomik kalkınmaları incelendiğinde, yalnızca tarım ve sanayi sektörüne öncelik verilen bir yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Böyle bir yaklaşımın kalkınma için yeterli olmadığı günümüzde rahatlıkla görülebilmektedir. Az gelişmiş ekonomilerin geliştirilmesi için günümüzde üzerinde durulan en önemli konuların başında eğitim gelmektedir. Eğitim, tarım ve sanayi ile birlikte kalkınmayı sağlayan en önemli

[1] Ek 7.2. Refahiye ilçesinin nüfus durumunu gösteren tablo. Bkz.

alanlardan biridir. Az gelişmiş ülkelerdeki tarımsal ve sanayi üretiminin gelişmesi ancak eğitimle mümkün olabilir.

Dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi ülkemizde de kalıcı hale gelen bölgesel yoksulluğun azaltılması için birçok kalkınma programı uygulanmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra üzerinde en fazla durulan konu "kalkınma" olmuştur. Başta ekonomi olmak üzere tarım, sanayi ve eğitim alanlarından birçok kanun çıkarılmıştır. Bu kanunların uygulanmaya konulmasıyla ülkemizdeki kırsal bölgelerde nasıl bir değişimin meydana geldiği araştırılması gereken bir husus olarak değerlendirilmiştir.

Bu düşünceden hareket ederek, planlı kalkınma döneminde çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim kanunu kapsamında açılan YİBO'ların kırsal bölgelerin kalkınmasına olan etkisinin nasıl sonuçlar ortaya çıkardığının belirlenmesi araştırmanın temel hedefi olarak belirlenmiştir.

Ülkemizdeki ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi uzun dönem içerisinde tarım ve sanayi üretimiyle mümkün olabileceği düşünülmüştür. Kalkınmanın henüz ilk ciddi adımlarının atıldığı dönemlerde tarım ve sanayiden sonraki en öncelikli konu eğitim olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim, sanayileşme, ekonomi politikaları ve demografik gelişmelerle doğrudan bağlantılı bir insan gücü planlaması olarak değerlendirilmiştir (Boratav, 1995, s. 476).

Kırsal kesimdeki nüfusun bilgi, bilinç ve beceri bakımından belli bir düzeye getirilmesi, kalkınmanın vazgeçilmez bir boyutu sayılmıştır (Katoğlu, 1995, s. 474). Eğitimin kırsal nüfusun kalkınmasında ne kadar önemli bir role sahip olduğunu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk; *"İlk ve orta öğretim mutlaka insanlığın ve medeniyetin gerektirdiği ilmi ve fenni versin fakat o kadar pratik bir şekilde versin ki çocuk okuldan çıktığı zaman aç kalmaya mahkûm olmadığına emin olsun"* şeklinde ortaya koymuştur.[2]

Avrupa'daki tüm sistemleri değiştiren aydınlanma hareketiyle birlikte bugünkü yapısını alan bilimsel eğitim, Osmanlı İmparatorluğu'nun ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin millî eğitim politikalarındaki en vazgeçilmez hedeflerden biri olmuştur.

[2] Atatürk'ün eğitim hakkındaki sözleri, Erişim tarihi: https://ataturk. org.au/ataturk-2/ataturkun sozleri/egitim/

Bu hedef aynı zamanda Cumhuriyetin kalkınma amacı olmuştur. Cumhuriyetin kuruluşunda eğitimin durumu oldukça kötüydü. Bu kötü durumu iyileştirmek için en çok Ziya Gökalp'ın (1876-1924) düşüncelerinden yararlanılmıştır. Gökalp'in ortaya koyduğu düşünceler aynı zamanda Cumhuriyet'in temel ideolojisini de yansıtmaktadır. Bu durumu günümüzdeki "Millî eğitim" uygulamalarında görmek mümkündür.

Gökalp, eğitimin millî olmasında direnmiştir. Eğitimle ilgili gösterdiği direnişi ve aldığı tavrı da şöyle bir düşünceye dayandırmaktadır. O, eğitimin millî olup olmamasına göre toplumları üçe ayırmaktadır. I. İlkel toplumlarda eğitim, millî olmakla birlikte kısmidir. Kısmi eğitimde çocuk genel kültür almayıp aşirete ait kısmi kültür içerisinde kalır. II. Modern ilerlemeyi kabul eden kavimler, yeni bir uygarlık zümresine girerler. Bu kavimde millî kültür, milletlerarası uygarlığın gelenekleri altında kaybolur. III. Modern milletler ise millî kültürü arar ve eğitimleri de millî olur (Tezcan, 1993;65).

Cumhuriyetle birlikte başlayan kültür ve eğitim reformlarına egemen olan politika, bütüncü kalkınma stratejisinden kaynaklanır. İnsan yetiştirme davası "Cumhuriyet Devriminin" ayrılmaz bir parçasıdır. Eğitim birliği, ilköğretimin zorunlu kılınması, kız ve erkeklerin birlikte okuması ilk aşamadır. Kıt kaynaklara rağmen bütçeden ödenek ayrılarak devlet hesabına yurtdışına; fen bilimlerinden, siyasal-sosyal bilimlere; güzel sanatlardan arkeolojiye kadar birçok alanda öğrenci gönderme politikası, bütünsel kalkınma stratejisi ve insan yetiştirme iradesinin bir kanıtıdır (Koçak, 1995. s. 473).

Devrin şartları gereği eğitim işlerinin yönetimi merkezileştirilmiştir. Evrensel-hümanist-laik-pozitivist bir anlayışla oluşturulan ulusal bilinç Cumhuriyetin eğitim politikasının başlıca niteliğini oluşturmuştur. İlk yıllar içindeki denemeler bu yolda başarılı olamamıştır. Zamanla özel bir projenin zorunlu olduğu kabul edilmişti. O günkü ekonominin başlıca dayanağını tarım kesiminin örgütlenmesi, ihtiyaç duyulan sosyal yapı değişiklikleri bu kesimin eğitimini hükümetlerin önüne önemli bir gündem maddesi olarak getirmiştir. Köyün canlandırılması, köylünün okutulması, 1930'lardan beri gündemdedir. Ancak çeşitli girişimler sonuç vermemiştir. Yine bu dava ekonomik-sosyal yapının değiştirilmesi amacıyla ortaya çıkan siyasal iddiaların bir sonucudur ve onun içinde daima politik tartışma konusu olmuştur (Ödekan, 1995, s. 472,474,475).

Kırsal kesimdeki nüfusun eğitimi meselesi toprak ve tarım politikaları ile bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. Cumhuriyetin önde gelenlerinin bir bölümü, yeni rejimin köylere eğitimle girebileceğini savunmuşlardır. Tarım alanında yapılacak reformların ancak bu yolla başarılı olabileceğini ortaya koymuşlardır (Özdemir, 1995, s. 475).

Bu politik düşünce kapsamında ilk olarak 1939 yılında açılan Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO), eğitim sistemindeki değişiklikler nedeniyle bir türlü istenilen başarıya ulaşamamıştır. Kırsal bölgelerin kalkındırılmasını desteklemesi için YİBO'ların ardından Köy Enstitüleri kurulmaya başlanmış ancak bir süre sonra türlü gerekçelerle kapatılmışlardır.

Bir ülkenin zenginliğinin, halkın verimli yeteneklerine, başka bir deyişle halkın eğitim düzeyine dayandığı, genel olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle hızlı kalkınma isteğinde bulunan her ülke, planlı olarak insan gücü kaynaklarını yetiştirmek, çoğaltmak ve yöneltmek zorundadır (Başaran, 1978, s.130).

Ülke halkının verimliliği, çalışan işçilerin verimine ve çalışan nüfusun oranına bağlıdır. Toprak unsurunun sınırlı olduğu yerlerde, işgücü başına verim, çalışan işgücünün daha çok ve daha iyi aletler ve diğer unsurların yanında yeterli işletme sermayesi ile teçhiz ederek sağlık, eğitim ve öğretim şartlarının geliştirilmesini sağlayacak şekilde, işgücünün niteliğini geliştirmek suretiyle artırılabilir. Kırsal kalkınma, sadece fiziki sermaye yığılımı ile ilgili bir sorun değildir. Aynı zamanda verimli insan gücü kaynağındaki hızlı büyüme, beşeri sermaye kaynağının geliştirilmesi veya kısacası beşeri sermaye yığılımı meselesi olarak ele alınmalıdır (Serin, 1972, s.160).

Bu yaklaşımdan hareket ederek, 1961 yılındaki planlı kalkınma dönemiyle yeniden yaygınlaşmaya başlayan YİBO'ların köylerin kalkınması üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu; bu araştırmamın temelini teşkil etmektedir.

Araştırma konusuna uygun olarak belirlenen bölgede bulunan köylerdeki YİBO mezunlarıyla sözlü tarih tekniği kullanılarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan elde edilen veriler doğrultusunda köylerde yaşanan değişimler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tez dört bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde giriş, araştırmanın problemi, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, varsayımları, sınırlılıkları, tanımları açıklanmış, araştırmanın kuramsal çerçevesine ve kavramsal çerçevesine yer verilmiştir.

Ayrıca birinci bölümde yer alan tanımlar başlığı içerisinde; gelişme-yoksulluk, kırsal yoksulluk ve eğitim ve YİBO'larla ilgili alt başlıklara yer verilmiştir.

İkinci bölümde, araştırmanın modeli, araştırmanın örneklemi, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması yapılarak nitel araştırma tekniğinin özellikleri açıklanmıştır. Ayrıca bu bölümde araştırmada kullanılan sözlü tarih tekniği ile ilgili bilgilere de değinilmiştir.

Üçüncü bölümde, araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcılardan elde edilen bulguların niteliksel analizleri yapılmıştır. YİBO'dan mezun olduktan sonra köylerde yaşamını sürdüren katılımcıların süreç içerisinde karşılaştıkları değişimler hakkındaki görüşleri ortaya konulmuştur.

Dördüncü bölümde, araştırmanın sonuç değerlendirilmesi yapılarak; konuyla ilgili önerilere yer verilmiştir.

1.1. Problem

Günümüzde yoksulluğu kalıcı bir algı haline dönüştüren kavramların başında globalleşme gelmektedir. Globalleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte yoksulluk olgusu da kalıcılaşmaya başlamıştır. Globalleşmeyle birlikte özellikle gelişmiş ülkelerde refah devletinin gerilemesiyle yoksulluk farklı bir görünüme bürünerek yeniden bireysel bir fenomen olarak değerlendirilmekte olup, daha çok kadın, çocuk, göçmen ve etnik temelli yaklaşımlar gündeme gelmektedir (Oktik, 2008, s. 25).

Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte başlayan kalkınma uğraşı, özellikle 1950'den sonra tersine bir hal almaya başlamış; siyaset kurumunun kamu bürokrasisinin de desteğiyle yürürlüğe koyduğu "planlı kalkınma" programının, geçen süre içerisindeki seyri toplumun gelecek beklentilerini yansıtması açısından oldukça önemli bir konudur.

Bu kapsam içerisinde yer alan YİBO'ların, köylerin kalkınmasında nasıl bir etkisinin olduğu önemsenmesi gerekmektedir. Geleneksel üretim anlayışıyla varlığını sürdüren köylerde biriken nüfusun sıkışması, yirminci yüzyılın ikinci yarısında başlayan

kentsel göç ve değişmeye başlayan siyasal politikaların etkisiyle tarımsal üretimden uzaklaşan köylerde yaşamın hangi düzeyde kaldığı; devletin sağladığı eğitim imkânlarının bu noktadaki etkisinin hangi düzeyde olduğu, bu tez çalışmasının üzerinde durduğu bir problemdir.

Bu tez araştırması, 1961 yılında çıkarılan 222 sayılı kanun kapsamında yaygınlaşan YİBO'ların; köylerdeki sosyo-ekonomik ve kültürel hayatın gelişimi üzerinde bir etkisinin olup olmadığının belirlenmesinin dışında, Türkiye'nin kırsal kalkınma konusunda gelecekteki politikalarının belirlenmesi için oluşturulacak kırsal kalkınma politika ve programların oluşturulmasında kullanılacak önemli veri kaynaklarından biri olması hedeflenmiştir.

Bu araştırma neticesiyle, köylerdeki fiili genel durumun bir özeti çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırma örneğinde yer alan köyler ve bu köylere bağlı mezra ve komlarda yaşamını sürdüren katılımcıların cinsiyetleri, medeni halleri, çocuk sayıları, eğitim, iş ve yaş durumları sınıflandırılarak; araştırmanın konusuna ışık tutulmuştur.

Araştırmada görüşülen katılımcıların konuyla ilgili ortaya koydukları farklı yaklaşımlar, her yaş gurubunun dönemsel algısını yansıtmıştır. Bu durum, katılımcıların; eğitim ve yoksulluk olgusuna ilişkin değerlendirmelerinde görülmüştür. Öte yandan bu araştırmayla, köylerde yaşanan "mutlak ve göreli" yoksulluk olgusunun etkileri belirlenme çalışılmıştır.

1.2. Amaç

Bu tez çalışması, "planlı kalkınma" döneminde çıkarılan 222 sayılı kanunda tanımı yapılarak açılmaya başlayan YİBO'ların, dağınık coğrafyalarda bulunan köylerin kalkındırılmasındaki etkisinin nasıl olduğu üzerine yapılmıştır.

Araştırma örneğinde yer alan YİBO'nun açıldığı tarihten sonra bölgedeki köylerde nasıl bir değişimin yaşandığına dair hazırlanan sorulara cevap aranmıştır. Bu amaçla cevaplandırılmaya çalışılan sorulardan bazıları şunlar olmuştur;

- Köylerin eski ve yeni nüfus durumları nelerdir?
- Köylerin altyapı durumları (yol, su, elektrik, kanalizasyon vb.) nasıldır?
- Köylerde tarım-hayvancılık üretiminde meydana gelen değişiklikler nelerdir?
- Köylerdeki evlerin eski ve yeni durumları nasıldır?

- Bugün köylerde yaşayan YİBO mezunları eğitim sürecini nasıl değerlendiriyorlar?
- Bölgede YİBO'nun açılması köylere ne tür katkıları olmuştur?
- YİBO'da verilen eğitimin kişilerin gelişimine bir katkısı olmuş mudur?
- YİBO'nun açılmasıyla köylerin ekonomik yapısında nasıl bir değişim yaşanmıştır?

Bu tez araştırmasında cevabı aranan sorulara ilişkin şablon bu temelde oluşturulmuştur. Bu doğrultuda hazırlanan toplam 18 soru iki başlık altında gruplandırılarak tez amacı belirlenmiştir.

1.3. Önem

Bu tez kapsamında ilk olarak, eğitim ve kalkınma ilişkisinin kuramsal çerçevesine dair kavramlar tespit edilmiştir. Bu kavramlar doğrultusunda cevabı aranan "eğitim ve yoksulluk" sorunsalına ilişkin bulguların elde edinilmesine çalışılmıştır.

Cumhuriyetin kuruluşundan beri bir türlü çözüme ulaştırılamayan eğitim ve yoksulluk sorunsalı, kalıcılaşarak devam etmektedir. Bu doğrultuda çıkarılan kimi kanunlar, siyasi iktidarların iradelerine göre değişikliğe uğratılmışlardır. Türkiye siyasetinde yaşanan bu tür değişikliler, her dönemde en fazla eğitim ve ekonomiyle ilgili yapıyı etkilemiştir.

Bu durum, köylerde sosyokültürel-ekonomik durumun gitgide kötüleşmesine ve demografik değişimlerin yaşanmasına yol açmıştır. Kısıtlı düzeyde kalan çözümler, devamlılık arz etmediğinden köylerde tarımsal üretimin bitmesine neden olmuştur.

Bu tez çalışması, köylerde yaşamını sürdürmekte olan nüfusun genel durumuna ilişkin veriler ortaya konulması bakımından önemlidir. Türkiye'deki köylerin gelecekteki durumlarını belirleyecek olan doğru politikaların oluşturulması için benzer sosyolojik çalışmaların yapılması, köylerde kalıcılaşan yoksulluğun azaltılması için ortaya konulacak yeni politikaların oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

1.4. Araştırma Soruları

Eğitim ve yoksulluk ilişkisi sürekli sorgulanan bir alandır. Yoksulluktan çıkmanın en önemli yollarından birisi olarak eğitim gösterilir.

Özellikle kırsal bölgelerde bölgesel kalkınma temel alındığında eğitimin yaygınlaştırılması ve buradan hareketle eğitilmiş bireylerin eğitimin kalkınmasında araç olabileceğine inanılmıştır.

Bu tez çalışmasında bölgesel bir kalkınma aracı olarak oluşturulan yatılı ilköğretim bölge okullarının işlevleri ve amaçlarına ulaşıp ulaşmadığı geçmiş mezunları temel alınarak sözlü tarih tekniği kullanılarak; katılımcılara sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların kendilerine yöneltilen soruları doğru cevaplandırdıkları varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu tez çalışması, araştırma örneği olarak belirlenen bölgedeki toplam on yedi köye gidilerek yapılmıştır. Gidilen köyler, katılımcıların YİBO mezunu olma özelliklerine göre belirlenmiştir. Özellikle dağlık köylerin birçoğunun boş olması, araştırma görüşmelerini sınırlandırmıştır. Belirtilen bu nedenlerden dolayı araştırma görüşmelerinde ulaşılan katılımcı sayısı on yedi kişiyle sınırlı kalmıştır.

Bu tezde araştırma konusuyla bağlantılı olacak siyasal, dinsel, kültürel, etnik vb. alanlara değinilmemiştir. Bu araştırmada, kırsal yoksulluğun azaltılması için uygulamaya konulan YİBO'ların; köylerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel gelişimi üzerinde durulmuştur. Köylerde kader gibi algılanan yoksullukla nasıl mücadele edileceği ve bu konuda hangi politikaların uygulanması gerektiği oldukça önemlidir. Bu tez araştırması, kırsal köylerdeki kalkınmanın gerçekleşebilmesi için sürdürülebilir politikaların gelişimine katkı sağlayabileceği düşüncesiyle yapılmıştır.

Tezin giriş kısmında belirtilen yoksulluğa yönelik nedenler içerisinde yer alan globalleşme, köylerdeki sosyo-kültürel değişimleri yansıtması bakımından yeterli görülmüştür.

1.6. Tanımlar

Bu tezin kuramsal çerçevesini belirleyen oldukça önemli olan bazı kavramlar söz konusudur. Bu kavramlar, gelişme- yoksulluk, kırsal yoksulluk, eğitim ve YİBO'lardır. Bu kavramlar üzerinden bir tanımlamaya gidersek;

1.6.1. Gelişme

Gelişme, bir ülkede toplumun sosyo-ekonomik yapısının değişmesi ve nüfus başına düşen üretim hacminde meydana gelen önemli ve reel artıştır, refah seviyesinde beliren yükseliştir (Altıntaş, 1978, s. 37).

Ekonomik gelişme kavramını dar bir çerçeve içinde ve yalnız gayrisafi Millî hâsıla veya birey başına gayrisafi Millî hasıladaki artışlar ile tanımlamanın yetersiz olduğu herkesçe kabul edilmektedir. Ekonomik gelişme gelir artışı yanında çok çeşitli sosyo-ekonomik değişkenlerde meydana gelen önemli değişmeleri de içerir. Gelişmenin bu yönü bazen yapısal değişme bazen de modernleşme olarak adlandırılmaktadır (Tuncer, 1976, s. 78).

Gelişme kavramı sosyolojik olarak, ekonomi, siyaset, eğitim gibi kurumların yanı sıra insan kaynağının da gelişimini içerir. Gelişme ve büyüme gelişmiş ülke ekonomileri için kullanılan kavramlarken, kalkınma ve az gelişme, daha çok geliş(e)memiş ekonomiler ve toplumlar için kullanılmaktadır. Sosyoloji biliminin alt dalları içerisinde yer alan gelişme sosyolojisi; nüfus, göç, köy-kent, yoksulluk, sınıf ve tabaka ilişkileri, iktidar ve güç, yapı ve değişme, üretim vb. alanlarda araştırma yapmaktadır (Oktik, 2019, s. 3).

Dünya üzerindeki tüm toplumların ekonomik yaşam biçimlerinde meydana gelen değişimi ifade ettiği gibi; aynı paralelde gerçekleşen sosyal değişimi de içine almaktadır. Toplumsal yapıda gerçekleşecek olan ekonomik bir kalkınma, sadece ekonomik yapıda iyileşmeyle kalmaz, ekonomiyle birlikte sosyal ve kültürel yaşamda da olumlu yönde değişimin yaşanmasına yol açar. Bu tür değişimler, toplumsal yapıdaki yeniden üretim davranışlarını tamamen değiştirir (Gasper, 1995, s. 209,210).

Gelişme, içinde bulunulan yetersiz iktisadi durumdan çıkarak daha iyi bir duruma geçme sürecidir. Bu iktisadi değişim süreci; kişisel, ailevi, bölgesel ve toplumsal yapının tamamının gerçekleştirmek isteyebileceği bir durumdur. Modern zamanda gelişme dediğimizde, aklımıza ilk olarak ekonomik kavramlar gelmektedir. Yani genel olarak toplumsal yapıların tamamını içine alan millî gelir veyahut gayrisafi millî hâsıla gibi genel terimler ön plana çıkmaktadır.

Genel bir tanımlamayla gelişme, bir ulusun arzu edilen şekilde ekonomik gelişme süreci ortaya koyabilmesi amacıyla, ulusal ekonomiyi bir bütün olarak düzenlemesidir.

Daha geniş anlamda kalkınma, bir toplumda ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda arzu edilen her türlü değişme ve gelişme olarak tanımlanabilir. Tarihsel olarak kalkınma, az gelişmiş denilen ülkelerde ortaya çıkan büyük ölçüde beşeri acıların azaltılması ve maddi refahı artırmaya yönelik potansiyelin harekete geçirilmesi anlamını içermektedir (Gasper, 1995, s. 209).

Gelişme ile birlikte bireylerin ekonomik ve sosyal sermaye düzeylerinde meydana gelen değişimler; toplumsal yapının çekirdeği olan ailenin durumunda da değişimin yaşanmasına yol açmaktadır. Bu araştırmanın örneğinde yer alan YİBO'daki eğitimin bölgedeki köylerde zaman içinde ne tür değişimlere yol açtığı ve bölge köylerinde günümüzde yaşamını sürdüren YİBO mezunları ile yapılan sözlü tarih görüşmeleriyle ulaşılmaya çalışılmıştır. Gelişme sosyal yapıda iyileşmeye neden olduğu gibi çözülmeye de neden olabilir.

Bu araştırma konusunun temelini oluşturan gelişme kavramı, ekonomik kalkınmayı ifade etmektedir. Belirlenen bir dönem içerisinde mal ve hizmetlerde meydana gelen artış şeklindeki değişim ekonomik büyümeyi ifade ederken, toplumsal yapıda meydana gelen niteliksel değişim; toplumsal iyiliği ifade etmektedir. Toplumsal yapıda iyilik temelinde meydana gelen gelişme; toplumsal birliktelikte adalet ve eşitlik gibi ortak noktalarda gerçekleştirilen ilerlemeyi göstermektedir. Günümüzde bu temelde bir gelişmeyi gerçekleştirebilen ülkeler, çağdaş ve insanca yaşanan tam bağımsız ülkeler[3] olarak sınıflandırılmaktadır.

Türkiye'nin Doğu ve Güney Doğu Bölgelerindeki illerle Batı'sında yer alan iller arasında, sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeyi bakımından önemli sayılabilecek farklılıklar olduğu kolayca gözlemlenebilen bir gerçektir. Ülkenin Doğu'sunda yer alan illerde birey başına gelir, eğitim düzeyi, kentleşme oranı nispi olarak düşüktür. Sosyo-ekonomik gelişmişliğin diğer bütün göstergeleri de hep aynı sonucu vermektedir. (Tuncer, 1976, s. 122).

Gelişmiş birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye'nin de bazı yöreleri ekonomik ve sosyal bakımdan diğer yörelere göre nisbi olarak geri kalmış durumdadır. Söz konusu yöreler, DPT tarafından çeşitli zaman aralıklarında yapılan il ve ilçelerin ekonomik ve

[3] Mustafa Kemal Atatürk, Medeni Bilgiler (Türk Milletinin El Kitabı), Toplumsal Dönüşüm Yayınları: İstanbul, 2010, arka kapak yazısı.

sosyal gelişmişlik seviyelerini ortaya koyan çalışmalardan da yararlanılarak kalkınmada öncelikli yöreler belirlenmiştir. Bu yörelerin ekonomik ve sosyal yönden kalkınmasını sağlayarak zaman içerisinde bölgelerarası dengesizlikleri gidermek amacıyla yapılan planlama çalışmalarının ve alınan tedbirlerin, arzu edilen hedeflere ulaşmada yetersiz kaldığı görülmektedir (DTP. , 1990, s. 432-434).

1.6.2. Yoksulluk

Özellikle bilgiye erişimin ulaşılabilir olması sayesinde, insanların ya da grupların yaşadıkları yoksulluklar bugün çok daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Bu durum insanların eşitsizlikler karşısındaki konumlarını da belirlemektedir. Yoksulluğun genel olarak tek bir kavramla tarif edilmesi mümkün değildir. Genelleyici tanımlar makro ölçekte kabul edilebilir olmasına rağmen, mikro ölçekte yapılan değerlendirmeler toplumların sınıfsal zeminde ne düzeyde çatıştıklarını göstermektedir.

Yoksulluk konusunda birtakım farklı kavramsallaştırmalar mevcuttur. Ekonomik açıklamalar yanında farklı açıklamalar da bulunmaktadır. Bunlar içinde Samartya Sen'in yaklaşımı dikkat çekmektedir. Bu yaklaşıma göre; insanların sahip oldukları maddi ve manevi varlıklar (eğitim, beceriler, sosyal kapital vb.) ve toplumda var olan fırsatlarla ve insanların yaşam kalitelerinden duydukları tatmin yoksulluğu tanımlayan önemli basamaklardan birkaçıdır (D. F. Derneği, 2003, s. 151).

Yoksullukla ilgili kalıplaşmış bir tanım üzerinde fikir birliğine varmak oldukça güçtür. Yoksulluk, kavramsal olarak hayli geniş bir perspektiften ele alınması gereken çok yönlü yanları olan bir konudur. Bu bağlamda yoksulluğu sadece iktisadi ölçütlerle tanımlamak yetersiz ve eksik kalmış olacaktır.

Yoksulluk kavramının anlaşılması; ölçümünün yapılabilmesi, yoksulluk profilinin ortaya konulması, nedenlerinin tespiti ve sorunun çözümü için alınacak tedbirlerin belirlenmesi açılarından oldukça önemlidir. Yoksulluğun sadece sayısal olarak ifade edilmesi değil, aynı zamanda yoksulluk profilinin saptanması da kavramsallaşma ile doğrudan ilişkilidir. Kavramsal olarak yoksulluk tanımına uyan kişi ya da grupların belirgin özellikleri, bir yandan yoksulluğun nedenlerini ortaya koymak, diğer yandan da bu sorunla mücadele etmek için hangi politikaların izlenmesi gerektiği konusunda yasa yapıcılara somut bilgiler sağlayacaktır (Arabacı, 2017, s. 143).

Yoksulluğun akademik kökenleri, sosyal bilimciler tarafından, on dokuzuncu yüzyıldan bu yana birey ya da sistemle bağlantı kurularak açıklanmaya çalışılmıştır. Feodal dönemde bir grup elit zenginlik içinde yaşayıp, diğer grupların, özellikle köylülerin doyma sınırlarını belirleyerek, artık ürün elde etmelerini yasaklamıştı. Yani, topraktan elde edilenin, başka bir deyişle tarımın yoksullukla mücadelede tek kaynak olduğuna inanmaktaydılar (Oktik, 2008, s. 25, 27).

Son dönemlerdeki eğilimler göz önüne alındığında yoksulluğun yalnızca ekonomik olarak ele alınamayacak kadar karmaşık bir olgu olduğu, insan hayatının tüm boyutlarını (ekonomik, siyasi ve sosyal katılım, eğitim, sağlık, insan hakları, çevre vb.) kapsadığını söylemek mümkündür (Tireli, 2009, s. 31).

Özellikle günümüzde, yoksullukla ilgili yazına bakıldığında yoksulluk olgusunun; bireysel refah ve sorumluluk, sosyal ve kültürel bütünleşememe, sosyal dışlanma, sınıf – alt sınıf – sınıf altı, yoksulluk kültürü, ayrımcılık, sosyal patoloji, toplumsal cinsiyet, ırk, etniklik, mekânsal ayrışmışlık, çalışma refahı gibi kavramlar çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Bu da yoksulluğun tanımlanmasında, ekonomik etkenler kadar, kültür olgusunun da önemli bir öğe olduğunu ortaya koymaktadır (Gül. Gül, 2008, s. 57).

Yoksulluk fenomeni yalnızca yokluk ve bedensel tehlike anlamına gelmez. Yoksulluk aynı zamanda sosyal ve psikolojik bir durumdur: İnsan yaşamının edebe uygunluğu, içinde bulunduğu toplumun nezih yaşam standartlarıyla ölçüldüğü için bu standartlara erişememenin kendisi bir sıkıntı, ıstırap ve özsaygı yitimi sebebidir. Yoksulluk, "normal yaşam" olarak kabul edilen her şeyden mahrum bırakılma demektir. "İstenilen düzeyde olmama" demektir. Bu durum, kendini beğenmeme, utanç ya da suçluluk duymayla sonuçlanır. Yoksulluk, ayrıca, mevcut toplumda "mutlu bir yaşam" ı ifade eden tüm imkânlardan yoksun bırakılmak, "hayatın sunmak zorunda olduğu" nu almamak anlamına da gelir. Bu da kendini değersiz görmeyle, şiddet içeren ve katı davranışlar biçiminde beliren kin ve öfkeyle ya da her ikisiyle sonuçlanır (Bauman, 1999, s. 60).

Dünyanın hangi ülkesine bakarsak bakalım mutlaka yoksullukla karşılaşmaktayız. Bu bağlamda gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun toplumun bir bölümünün "mutlak yoksulluk" içinde olduğu ve bu durumun o kesimler için bir kader halini aldığını rahatlıkla görebilmekteyiz.

Bugün olağan bir yaklaşım olarak algılanan yoksulluğun temelde meydana getirdiği sınıfsal tabakalaşmayı, Marx; üretim araçlarıyla genel bir ilişki içinde bulunan yaşamlarını sürdürdükleri araçlar ve insanlarca oluşturulan öbek olarak tanımlamaktadır (Giddens, 2008, s. 345).

Tüm dünyada ve ülkemizde özellikle son yıllarda baş döndürücü bir hızda meydana gelen teknolojik gelişmeler, bireylerin ve grupların içinde oldukları yoksulluğun göreceli durumunda algısal olarak farklı yaklaşımlar meydana getirmiştir. Mutlak yoksulluğu belirleyen evrensel standartların muğlaklaşması ve göreli yoksulluğun tek suçlusunun bireyin yeteneksizliği olarak gösterilmesiyse günümüzde oluşturulan küresel "teknolojik sömürü" düzeninin yeni söylemi olmuştur. Yoksulluk bu kapsamda ele alındığında, tüm dünyada ve ülkemizde bırakın azaltılmasını, toplumsal yapı üzerinde gitgide kalıcı hale gelmektedir.

Yoksulluğu oluşturan sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve diğer yapısal sorunlar yoksulluğun makro nedenlerini ifade ederken, bireylerin kendilerinden kaynaklanan durumlarda yoksulluğun mikro nedenlerini ifade etmektedir. Ülkelerin kendi içindeki yoksulluk durumlarını makro düzeyde belirleyen en önemli faktörlerin başında coğrafi durum özellikleri gelmektedir. Coğrafi bölgeler, ülkelerin ekonomik gelişiminde bir çeşit sınıfsal süzgeç konumundadırlar. Bu nedenle ülkelerin bölgesel yani makro gelişimleri mutlak farklılıklar içermektedir. Küreselleşmenin meydana getirmiş olduğu eşitsizliklerle birlikte ele alındığında, bireylerin ya da toplulukların yaşadıkları coğrafi bölgelerdeki gelişimleri hayli güçleşmektedir.

Bu durumu Şenses (2006) şu şekilde özetlemektedir: Yoksulluk; ülkelere, bölgelere, cinsiyete, hane halkı özelliklerine göre değişkenlik göstermektedir. Yoksulluğun nedenleri incelenirken genel olarak iki temel yaklaşım kullanılmaktadır. Bunlardan ilki yoksulluğun sosyo-ekonomik ve diğer yapısal sorunlardan kaynaklandığını ileri süren yaklaşımdır. Küreselleşme sürecinde gelirin ülkeler arasında adil dağılmaması, gelişmekte olan ülkelerin tasarruf, yatırım, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik harcamalarının yetersizliği sosyo-ekonomik ve yapısal nedenler arasında sıralanabilir. İkinci yaklaşım ise, kişisel beceri ve yetenekler, çalışma azim ve disiplini, kişisel kararlar ve hatta şans faktörü gibi yoksul kişilerin kendisinden kaynaklanan nedenlerdir (Şenses'ten aktaran, Karadeniz, 2017, s. 161).

Genel olarak yoksullukla ilgili oldukça ayrıntılı ve kapsamlı bir sınıflama DiNitto tarafından yapılmıştır. Yazara göre beş tür yoksulluktan söz edilebilir. Yoksunluk olarak yoksulluk (poverty as deprivation), eşitsizlik olarak yoksulluk (poverty as inequality), kültürel yoksulluk ya da yoksulluk kültürü (cultura of poverty), sömürü olarak yoksulluk (poverty as exploitation) ve yapısal yoksulluk (poverty as structure) (DiNitto, 1991, s. 48-64) (DiNitto'dan aktaran, Gül ve Gül, 2008, s. 60).

Modernite ve sınıflı toplumlara geçişle on dokuzuncu yüzyıldan bu yana sürdürülen yoksulluk çalışmalarında öncelikle yoksulluğun ne olduğunu ve nasıl yoksullukla baş edileceği konusunda, mutlak ve görece yoksulluk, çok yönlü yoksulluk ile eşitsizlik ve yoksulluk ilişkileri gibi karmaşık birçok etkileşim ağı nedeniyle tek tip bir tanım ve reçete sunulamamaktadır (Oktik, 2008, s. 26).

Yoksulluk tanımının dayandığı evrensel standartların belirlenmesinde hiç kimsenin olanaklı olarak kabul ettiği bir ortak noktanın belirlenmesinin mümkün görülmemektedir. Giddens, bu durumu aynı temel kavramlar üzerinden "göreli yoksulluk" olarak tanımlamaktadır. Göreli yoksulluk kavramını savunanlar, yoksulluğun kültürel olarak tanımlanır olduğunu ve evrensel bir yoksulluk standardına göre ölçülmemesi gerektiğini kabul etmektedirler (Giddens, 2008, s. 386).

Göreli yoksulluk, bir ferdin ya da hane halkının, içinde bulunduğu sosyal grubun diğer gruplarla karşılaştırılmasını da konu edinebilmektedir (Tireli, 2009, s.34).

Yoksulluğun göreli yoksunlukla tanımlanabileceği düşüncesi Peter Townsend'e (1979) dayanır. Townsend, yoksulluğun objektif ve pratikle uyumlu olarak sadece göreli yoksunlukla tanımlanabileceğini; bireylerin, ailelerin ve grupların, ait oldukları toplumda geçerli olan beslenme kalıpları, sosyal katılım, yaşam koşulları ve imkânları sağlayabilecek kaynaklardan yoksun olduklarında yoksul olarak kabul edilmeleri gerektiğini ifade eder. Townsend'e göre, içinde yaşanılan topluma göre daha düşük standartlara sahip olmak, aynı zamanda bireyin topluma dâhil olmamasına, diğer bir ifade ile dışlanmasına neden olmaktadır (Townsend, 1979, s. 31. Alıntı: Arabacı, 2017, s. 154).

Yoksulların durumu yalnız hayatta kalabilme seviyesinin üstüne çıksa bile, yoksulluk her zaman için kötü beslenme, iklimi değişikliklerine karşı yetersiz korunma

ve evsizlik demektir; bunların tanımı, söz konusu toplumun beslenme, giyinme ve barınmanın kesin standartlarını nasıl algıladığına bağlıdır (Bauman, 1999, s. 59).

Dünya üzerinde elde edilen gelirin dağılımındaki adaletsizlik, kimilerini zenginleştirirken kimilerini de yoksullaştırmıştır. Bu durum toplumları sınıfsal bağlamda iki kutuplu hale getirmiştir. Zenginler ve yoksullar. Bir başka deyişle toplumları sınıfsal olarak tabakalaştırmıştır.

Her toplumun belirli bazı ölçütlere göre tabakalaşmış olması nedeni ile de kimi gruplar ya da topluluklar bu tabakalaşmanın ya da sınıflaşmanın altında yer almak durumunda kalmıştır. Bu tabakalaşmanın altında yer alan sınıflar yoksullar olarak tanımlanmıştır (Öztürk, 2008, s. 265).

Toplumların sınıfsal olarak tabakalaşmasına neden olan yoksulluk durumunu, mutlak yoksulluk ve göreli yoksulluk olarak kavramlaştırılmaktadır. Mutlak yoksulluk kavramı, geçinme, fiziksel bakımdan sağlıklı bir varoluşu güçlendirmek için karşılanmak zorunda olan temel koşullar düşüncesine dayandırır. İnsan varoluşu için yeterli yiyecek, barınma ve giyecek gibi temel gereksinimlerden yoksun olan insanlara "yoksul yaşıyor" denir. Mutlak yoksulluk kavramının evrensel geçerliliğinin var olduğu rahatlıkla görülmektedir. Dünyanın herhangi bir yerinde herhangi bir birey bu evrensel standartların altına düşerse, o bireyin yoksul yaşadığı söylenebilir (Giddens, 2008, s. 386).

Sınıfsal tabakalaşmanın meydana getirdiği toplumsal çatışma kavramını Marx nasıl derinlemesine ele almışsa, mutlak yoksullukla mücadele etmeye yönelik de Friedman; yoksulluğa birey ve devlet açısından tanım getirmek yerine, yoksullukla mücadelenin temel hareket noktalarını on ana başlıkta şöyle belirlemiştir. Bunlar: "uzman tarafından dünyaya gelmek, güvenli bir yaşam alanı, yeterli beslenme, sağlık ücretini ödeyebilmek, iyi ve pratik eğitim sürecinden geçebilmek, siyasal katılım, ekonomik olarak üretici olabilmek, işsizliğe karşı korunmak, onurlu bir yaşlılık, saygın bir şekilde defnedilmek" olarak başlıklar altında toplamıştır (Friedman'dan aktaran Oktik, 2008, s. 25).

Toplumlar tarafından bir türlü çözülemeyen yoksulluk olgusunun farklı algısal kavramlara dayandırılıyor olması, sorunun insanlar açısından ne kadar derin ve çözülmesinin de ne kadar mümkün olmadığını göstermektedir. Yoksullukla mücadele

edebilmenin ve kurtulabilmenin yollarından en önemlisi, Friedman'ın da belirttiği, iyi ve pratik eğitim sürecinden geçebilmek olarak benimsenebilir.

1.6.3. Kırsal (Bölgesel) Yoksulluk

Bu çalışmanın konusunu oluşturan kırsal yoksulluk, göreli olarak sahip olunan imkânlara erişim fırsatı bulamayan ve var olan kendi imkânlarının da yetersizliği karşısında bir şekilde hayata tutunmaya çalışan birey ve grupların yaşadıkları coğrafi bölgelerin özelliklerini ortaya koymak için kullanılan genel bir tespiti kapsamaktadır. Kırsal (bölgesel) yoksulluk, dünya üzerindeki tüm ülkelerde genel itibariyle hemen hemen aynı kavramsal yaklaşım içerisinde kullanılmaktadır.

Yerleşim yerlerinin dağınık, nüfusun tamamının geleneksel tarım-hayvancılıkla geçimini sürdürdüğü ve mutlak kabul edilen evrensel insani hizmetlere ulaşmanın yetersizliğinden kaynaklanan yaşam kalitesinin düşüklüğü durumu doğrudan yoksulluğu ortaya koymaktadır. Dünyanın diğer yerlerinde ve ülkemizde kaydedilen gelişim hangi düzeyde olursa olsun kırsal yerleşimler geleneksel yapısını sürdürmeye devam etmişlerdir. Öyle ki, bu durum günümüzde olağan bir hale dönüşmüştür.

Son 50 yılda dünya üzerinde büyük bir gelir artışı gerçekleşmesine rağmen, gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığı ve yoksulluğun dünya için önemli bir sorun haline geldiği görülmektedir. Dolaysıyla günümüz dünyasında yoksulluk sadece gelişmekte olan ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de çözüm bekleyen problemlerinin başında gelmektedir (Yıldırımalp, 2017, s. 247).

Kırsal alanlarda görülen yoksulluk kişisel tüketim ile yeterli düzeyde eğitim, sağlık, temiz su, konut, ulaşım ve iletişim hizmetlerine erişim gibi alanlardaki eksiklikler nedeniyle varlığını sürdürmektedir. Kırsal yoksulluk, nüfus artışını ve kentlere göçü beslemektedir. Öte yandan kentsel yoksulluk, çoğu kez kırsal yoksulluğu azaltma stratejilerinin bir sonucudur: piyasada sapmalara ve tarım kesiminin ve kırsal alandaki beşeri ve fiziki altyapının ihmal edilmesine yol açan kamu politikaları hem kentsel, hem de kırsal yoksulluğun ortaya çıkmasında etkili olan faktörlerin başında gelir (Aktan ve Vural, 2002, s. 32).

Globalleşmeyle birlikte dünya ekonomik sistemine eklemlenen ülkemizin yaşadığı sistem değişikliğiyle birlikte önlenebilir durumdaki yoksulluk daha da

kalıcılaştırmıştır. Bu kalıcılık durumu, kırsal bölgelere verilen teşvikler aracılığıyla geleneksel tarım-hayvancılık üretimini terk eden köylü üzerinde yeni bir "yoksulluk" kültürü meydana getirmiştir.

1980'li yıllara kadar kırsal kesimde yaygın olan yoksulluk sorununun 1990'lı yıllar itibariyle kentsel alanlarda görünürlük kazandığı ve kentsel yoksulluk tartışmalarının hız kazandığı görülmektedir. Ayrıca, küreselleşme süreci; neo-liberal politikalar ve ekonomik krizlerin etkileri ile bu yıllarda izlenen özelleştirme, ücret gelirlerinin kısılması, ekonominin dışa açılması gibi politikalar ülkede gelir dağılımının bozulmasına yol açmıştır (Yıldırımalp, 2017, s. 248).

2000'li yıllarla birlikte ortaya çıkan düzenli ekonomik krizler toplumsal kesimler arasındaki uçurumu derinleştirmiş ve kentlerle birlikte kırsal bölgelerde yoksulluğun artmasına yol açmıştır.

Kendine özgü kalkınma politikalarının izlendiği planlı dönemde esas gaye Han'ın da belirttiği gibi temel hizmetlerin daha geniş çapta olmasını önerir: "İktisadi kaynaklarımızdan tam olarak yararlanabilmemiz için bazı devlet hizmetlerinin çok daha geniş bir çapta ele alınması gerekmektedir. İktisadi kalkınmanın temeli olan bu hizmetler arasında eğitim, sağlık ve ulaştırma gibi geleneksel devlet hizmetleri bulunduğu gibi temel yatırımlar vardır" (Han, 1975, s. 121-122).

Türkiye için önemli bir yapısal dönüşüm sürecinin başladığı 1980'lerde uygulamaya konan yeni ekonomi programı ile ekonomik ve toplumsal yaşamda köklü bir değişim gerçekleştirmiştir (Taş ve Özcan, 2012, s. 427'den alıntı ile aktaran, Yıldırımalp, 2017, s. 248). 1980'lerin sonunda zorunlu göç sebebiyle yaşanan nüfus sıçraması da geniş bir kırsal kitlenin yoksullukla karşılaştığı yeni bir göç dalgası ortaya çıkarmıştır (Eder, 2002, s. 145'ten alıntı ile aktaran, Yıldırımalp, 2017, s. 248).

Bu durum karşısında kabuk değiştiren kırsal yoksulluk, bugüne değin geçen zaman içerisinde bir kültür halini almaya başlamıştır. Kırsal yoksulluğa buradan bakıldığında, küresel tüketim kültürü ile bütünleşen olağan bir toplumsal algıya dönüşmüş durumdadır. Dünyanın yeni ekonomik düzeniyle bütünleşmiş olan ülkemizin kırsal yoksulluğunu tersine çevirmenin artık imkânsızlaştığı ve kronik bir toplumsal sorun olarak varlığını sürdürmekte olduğu görülebilir.

1.6.4. Eğitim

Günümüzden binlerce yıl öncesinde ilk insanların günlük ihtiyaçlarını gidermede kullandıkları yöntemler ve bu yöntemlerin bir sonraki kuşağa aktarılması eğitimle mümkün olmuştur. O günden bugüne kadar geçen zaman içinde insanlık büyük değişim ve dönüşümler yaşamıştır. İnsanlık, sürekli ivme kazanan bu değişim döngüsü içerisinde ilerlemeye devam etmektedir.

Öğrenme ve öğretme yöntemlerinin avcı-toplayıcı toplumlarla sistemli bir hale gelmeye başladığını, bunun da; genellikle avcılığın esas olarak erkekler, toplayıcılığın ise kadınlar tarafından üstlenildiği cinsiyete dayalı bir iş bölümü temelinde kurulduğunu belirtebiliriz (Marshall,1999;47. Alıntı: Anadolu Üniversitesi AÖF Endüstri Sos. 2013, s. 4).

Bundan iki yüzyıl önce Kant şöyle söylüyordu: "İnsan ancak eğitim sayesinde insan olur. İnsanda önceden mevcut olmayan bu niteliği, eğitim gerçekleştirir. Çünkü insanın doğal yeteneklerinin gelişmesi kendiliğinden olup bitmez, doğa insana hazır yetenekler vermemiştir. Doğa insanı, sahip olduğu yeteneklerin, olanakların çekirdekleri ile donatmış, onları geliştirmeyi de insanın kendisine bırakmıştır" (Oktay, 2011, s. 2).

Eğitim, toplumsal hayata henüz hazır olmayanlara yetişkin kuşaklar tarafından uygulanan bir etkidir. Amacı, çocukta (ya da bireyde) hem bir bütün olarak siyasal toplumun, hem de bireyin bağlı olduğu iş çevresinin kendinden istediği belirli sayıda fiziksel, entelektüel ve moral (ahlaki) yetenekleri meydana getirmek ve geliştirmektir (Durkheim, 1956, s. 71, Aktaran: Doğan, 2012, s. 4).

Eğitim, çok çeşitli açılardan tanımlanan bir kavram olmuştur. Yapılan tanımlamalar, İlkçağ gibi eski dönemlerde, genellikle soyut ve pedagojik bir bakış açısıyla sınırlı kalmış; ne ki, toplumsal mücadeleler ile sarsılan modern dönemlerde ise, toplumsal ve siyasal koşullar, eğitim kavramının belirlenmesinde belirleyici olmuştur. Eğitimi, bilinç, yeti, haz, zihin gibi daha çok felsefi ve psikolojik alana denk düşen kavramlarla tanımlamalar, daha sonra yerini toplumsallaşma, kültürlenme, ideoloji, siyasal iktidar ve toplumsal sınıf gibi kavramların kullanıldığı ve tarihsel ve toplumsal bağlamı dikkate alınan tanımlara bırakmıştır (İnal, 2004, s. 35).

Sosyolojik açıdan değerlendirildiğinde ise, toplumsal yapı kalıplarının kültürel tekrarlanması olarak ta ifade edilebilir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde eğitim, bir kültürlenme sürecidir. En genel anlamıyla, insanları belli amaçlara göre yetiştirme sürecidir. Bu süreçte geçen insanın kişiliği farklılaşır. Bu farklılaşma eğitim sürecinde kazanılan bilgi, tutum ve değerler yoluyla gerçekleşir. Gümümüzde okullar, eğitim sürecinin en önemli kısmını oluşturur, eğitim yalnız okullarda yapılmaz. Günlük hayatta öğrendiğimiz tüm bilgiler eğitim-öğretim yoluyla edinilmektedir (Fidan ve Erden, 1998, s. 12).

Kısaca eğitim kavramı, insanın toplum yaşamına uyum gösterebilmesi için, insanda meydana gelen duyuş, düşünüş ve davranış değişikliğini ifade etmektedir. Eğitim düşüncesi çağlar boyunca, meydana gelen sosyal ve siyasal olaylardan etkilenerek pek çok değişiklik geçirmiştir. Dünyanın zamanla değişen durumu ve eğitimin vatandaş yetiştirme amacı, eğitim konusunun devletler tarafından da önemli bir alan olarak benimsenmesine neden olmuştur (Oktay, 2011, s. 19).

Gelişme sürecinin temelinde bilgi, dolaysıyla eğitim yatmaktadır. Eğitim sisteminin amacı ve ürünü insandır. Eğitimin sosyal gelişmedeki önemi göz önüne alındığında, gerek insanların toplumla uyum ve bütünleşmesindeki gerekse de toplumun bireyi kabul etme sürecindeki fonksiyonu hayati bir önem taşımaktadır (Değer, 2013, s. 11-13).

Eğitim sisteminin sosyal işlevlerini inceleyen Bourdieu, sistemin okula gelenlerin hepsinin aynı geçmişten kabul ettiğine vurgu yaptığını söylemektedir. Bourdieu'ye göre, eğitim sistemini üst sosyal sınıfın egemenliği altındadır. Dolaysıyla bu sistemdeki başat kültür, "kültürel sermaye"dir. Bu sermayeye sahip olanlar ve olmayanlar arasındaki fark, eğitim sisteminin sonucunda da yeniden görünmektedir. Kültürel sermayeye sahip olan çocuklar eğitim sisteminde daha az çabayla başarılı olmaktadırlar. Buradan hareketle, daha dezavantajlı sosyo-ekonomik grupların çocukları eğitim sistemi içerisinde başarısız olmaktadırlar (Bourdieu, 1977; aktaran: Oktik, 2002, s. 198).

Bu kapsamda ele alındığında, kırsal bölgelerdeki çocukların oluşturulan eğitim sistemi içerisinde gelişimlerini tamamlamaları sınıfsal açıdan mümkün gözükmemektedir. Gelişmede dezavantajlı durumda olan bölgeler için daha adil sistemlerin oluşturulmasının yanında teknolojik yaşamda meydana gelen hızlı değişimler

de göz önünde bulundurularak, yeni bir eğitim sisteminin oluşturulmasına duyulan ihtiyaç kaçınılmaz olmuştur. Bu durumun sağlanması, kalıcılaşan "mutlak ve göreli" yoksulluğun azaltılması için büyük önem taşımaktadır.

1.6.5. YİBO

Türkiye Cumhuriyeti'nde okul kuruluş sistemi, 1924 yılından itibaren yapılan bir dizi reformlar yoluyla bugünkü şeklini almıştır. Okul sistemindeki ilk köklü değişiklik, 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile olmuştur. Bu kanunla laik, demokratik, birlik okulunun temeli atılmıştır. Günümüze kadar bu temel özelliğini korumuştur (Cicioğlu, 1985, s. 19).

Oluşturulan bu temel kapsamında, Türk milletinin bütün fertlerini; Türk milletinin Millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren, ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar yetiştirmektir (MEB, 2010, s. 37).

Batı ülkelerinden çok farklı olarak Türkiye'de eğitimin yayılmasını zorlaştıran bir faktör de, coğrafi yapı ile ilgili olarak, nüfusunun dağınık ve küçük yerleşme birimlerinin çok sayıda olmasıdır (Baloğlu, 1990, s. 43).

27 Mayıs 1960'da Demokrat Parti iktidarı bir askerî müdahale ile görevden uzaklaştırılmış, geçici bir Millî Birlik Komitesi ülke yönetimini ele almıştır. Millî Birlik Komitesi diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da reform girişimlerine başlamıştır. 5. 1. 1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu nu kabul ederek ilköğretim sistemini yeniden düzenlemiştir. Bu kanuna göre ilköğretim kurumları, A-mecburi olanları, B- isteğe bağlı olanlar, olarak iki grupta toplamıştır (Cicioğlu, 1985, s. 73).

A-Mecburi Olanlar, İlkokullar; gündüzlü, pansiyonlu, yatılı okullar, bölge okulları, gezici okullar ve gezici öğretmenlikler şeklinde yer almaktadır.

Bölge Okulları;

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na göre, çeşitli nedenlerle henüz bir ilkokul açılmamış olan, birbirine yakın birkaç köyün bulunduğu yerlerde veya evleri ve

ev grupları dağınık olan köylerde, gündüzlü, yatılı, pansiyonlu Bölge Okulları açılmaktadır.

Bölge Okullarının amaçları şunlardır;

a) Nüfusu dağınık olan yerleri okula ve öğretmene kavuşturmak,

b) Belli köylerde Türk dilini ve kültürünü yayma faaliyetine yardımcı olmak,

c) Köylerde özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocuklarla okul öncesi eğitim için sınıflar açılmasını sağlamak,

d) Çevrenin sağlık, tarım, halk eğitimi ve her türlü kalkınma faaliyetine bir merkez vazifesini görmek,

e) İlkokulu bitiren çocuklar için mecburi öğrenim çağı dışına çıkıncaya kadar tamamlayıcı kurslar ve sınıflar açmak ve bölge şartlarına göre çocuklara pratik bilgiler kazandırmak, bu çocuklardan yetenekli olanlara ileri öğrenim imkânları hazırlatmak,

Bölge okullarında işe ve mesleğe hazırlayıcı sınıflar ve kurslar, çevrenin ihtiyaç ve imkânları göz önünde bulundurularak öğrenci ve konuların özelliklerine göre şu alanlarda açılması öngörülmüştür. Bu alanlar; tarım ve hayvancılık, sanat dalları alanı, ticaret alanı ve sağlık alanıdır.

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu gereğince, okulsuz köy çocuklarını ilköğretime kavuşturmak üzere çalışacak olan Bölge Okulları öncelikle Doğu ve Güneydoğu illerinde kurulmuştur. Kalkınma Planına bağlı olarak Millî Eğitimin 1694 yılı programında nüfusu 250'den aşağı olan köylere ayrıca okul yapılmaması kararlaştırılmıştır. Bu gibi köylerin çok olduğu bölgelerde hazırlanacak bir plana göre zamanla uygun düşecek tipte Bölge Okulları yapılması öngörülmüştür (Cicioğlu, 1985, s. 74, 75).

Kısaca özetlersek, Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliğine göre YİBO; nüfusu az veya dağınık yerleşim birimlerinde aynı yönetim altında kurulan sekiz yıllık parasız yatılı ilköğretim kurumudur. YİBO'larda okuyan çocukların her türlü gideri devlet tarafından karşılanmaktadır.

1.6.6. Kırsal Gelişme ve YİBO'lar

Son yıllarda ekonomik ve toplumsal konulardan söz edilirken, kalkınma ve gelişme sözcükleri birbirine yakın anlamlarda kullanılmıştır. Kuşkusuz gelişmemiş bir ülke, gelişme yolunda olan bir ülke anlamına alınmaktadır.

İstek üzerine oluşabilen, nicel ve nitel olarak ölçülebilen bir durum değil, sanki benzeşik bir kümeden söz ediliyormuş gibi gelişmiş ve geri kalmış ülkeler arasındaki ayırımda, dolayısıyla zenginlik ya da fakirlik göstergelerinin nicel olarak karşılaştırılmasında gelişme ve kalkınma deyimi, daha çok zengin toplumlarca önerilen modelin aynen benimsenmesi olarak anlaşılmaktadır (Âdem, 1977, s. 39).

Sosyolojik olarak ele alındığında, gelişme; toplumda var olan yaşam koşullarının iyileşmesidir. Örneğin, ekonomi kurumu belli bir süre sonra ihtiyaçları daha iyi karşılar duruma gelmişse gelişme yönünde bir değişimden söz edilebilir. Örneğin, eğitimin laikleşmesi, çağın ihtiyaçlarına cevap vermesi vb. Kısaca özetlersek, hayatın belli bir kesiminde ya da tümünde, belirli bir zaman sürecinde meydana gelen olaylarla bir durumdan başka bir duruma geçişi ve farklılaşmaları ifade eder (https://www.sosyoloji.gen.tr/toplumsal-degisme-nedir/).

Kişilerin barınma, sağlık, eğitim, altyapı, gıda vb. ihtiyaçlarının karşılanmasıyla birlikte ortaya çıkan refah durumu, bireyin iktisadi hayatındaki gelecek beklentileriyle ilgili güven duygusu içinde olmasını sağlayacaktır. Özellikle ülkelerin iktisadi kalkınmalarında en fazla sorun olan kesimler, şüphesiz kırsal kesimlerdir. Kırsal kesimlerin belli bir kalkınmışlık düzeyine ulaştırılmaları, ülkelerin gelecek siyasalarına etki eden en belirgin faktördür. Bu nedenledir ki İkinci Dünya savaşından sonra hızlı kalkınmayı kendilerine hedef olarak gören ulus-devletler, en çok üzerinde durdukları konu kırsal kalkınma olmuştur.

Cumhuriyet kurulduktan sonra iktisadi kalkınmasının büyük bir kısmını devlet eliyle gerçekleştirmiştir. İlk on yıllık kalkınma planları sonrasında ülkenin gelişiminde çok önemli mesafeler kat edilmiştir. Tam da bu süreçte YİBO'ların ilk modeli olan Köy Enstitüleri açılmıştır. Kırsal kesimin geleneksel tarım tekniklerini bırakarak yeni bilgileri kullanmaya başlamaları, kırsal köylerin beşeri sermaye yönünden de gelişmesine yol

açmıştır. İyi niyetle başlatılan bu süreçler bir süre sonra erklerin iktidar çatışmalarına kurban edilmiştir.

Kırsal kesime karşı merkezi seçkinlerin duyarlılaşması, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru başlamıştır. Savaş sırasında, Kurtuluş Savaşı'ndan bu yana merkezi seçkinlerin yerel seçkinler (toprak ağaları vb.) ile oluşturdukları siyasal ittifak bozulmuştur. Bunun altında, özel ellerde oluşan birikime, savaş sırası seferberliğini finanse etmek amacıyla, merkezi seçkinlerin el koymak istemesi yatıyordu. Yerel ve merkezi seçkinler arasındaki mücadele çok partili hayata geçişin yolunu açmıştır (Turan, 1989, s.62).

Bütün bunlar, 1960'lı yıllarda yeniden sağduyulu bir ekonomik kalkınma planının hazırlanmasına vesile olmuştur. İktisadi olarak kalkınabilmek için, öncelikli olarak kırsal kesimlerin kaçınılmaz şekilde kalkındırılması gerektiğinin kabul görmesi; YİBO'ları eğitim sisteminin bir parçası yapmıştır.

Kırsal kesimin kalkınmasına katkısının olup olmadığı her zaman tartışmalı olan YİBO'ların kırsal yörelerdeki nüfusun azalmasıyla ülke genelinde sayıları oldukça düşmüştür. Tüm bunlara rağmen, halen köylerde yaşayan insanlar; YİBO'ları çocuklarının gidebilecekleri en uygun okul olarak değerlendirmektedirler.

1.7. Türkiye'nin Kırsal Kalkınması ve Gelişmesi

Kırsal kalkınma denildiği zaman akla ilk gelen tarımsal gelişmedir. Tarımsal gelişmeyi etkileyen oluşumların başında yerel ve küresel yapılar gelmektedir. Bu bağlamda ele alındığında kırsal yoksulluğun önlenmesi veya azaltılmasıyla baş edilmesinin imkânsızlaştığını söylemek mümkündür. Kırsal kalkınma kavramı sadece tarım sektörünü ve tarım nüfusunu kapsayan bir olgu değildir. Bunlara ek olarak sosyal, kültürel ve doğal kaynakları içerisinde barındıran ekonomik bir bütünlük olarak kırsal kalkınmayı ele almak daha geniş açıdan soruna yaklaşılmasını sağlamaktadır (Öztürk, 2008, s.272).

Genel itibariyle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin birçoğunda ekonomik ve politik kararların etkisiyle güç hep kentlerde toplanmıştır. Ortaya çıkan gücün güdümünde uygulanan politikalarda kırsal kesim ya unutulmuştur, ya da önemsenmemiştir. Bu durum kırsal kesimin ulusal kaynaklardan daha az veyahut hiç

yararlanamamasına yol açmıştır. Küreselleşen dünyayla birlikte ülkemizde de kırsal nüfus yerleşim yerlerini terk etmiş köylerde yeni tür yoksulluklar ortaya çıkmıştır.

Günümüzde, gelişme artık farklı şekilde anlaşılmaya başlandı. Uzun süre salt ekonomik gelişmeden söz edenler, bugün, artık ekonomik gelişmenin ötesine bakmaya başladılar. Ekonomik göstergeleri içeren; fakat bunların ötesinde birçok önemli kıstası kullanan yeni yaklaşımlar da yaygınlaşmaktadır. İnsanca gelişmenin birçok belirleyicisi var. Örneğin, sağlık, beslenme, çocuk ve bebek ölüm oranları, çevre, okur-yazarlık, okullaşma oranları, özgürlükler, siyasi mekanizmalara katılım gibi çok farklı yaşam alanlarını yansıtan ölçütler bulunmaktadır. Tüm bu kıstasların ortak noktası, toplu olarak insan yaşamındaki gelişme düzeyini belirlemeleridir.

Türkiye insanca gelişme raporunun en çarpıcı özelliği, kendi içindeki insanca gelişme endeks ve dağılımındaki iki temel eşitsizliktir. Bunlar, bölgesel eşitsizlik ve cinsiyete dayanan eşitsizliktir. Bu, temel bir tablodur. Yani, bölgeler arasındaki eşitsizlikler birbiriyle bağlantılı olarak etkileşime giriyor ve dolaysıyla ülkenin en az gelişmiş yörelerinde insanca gelişme endeksi bakımından, konumu, çok düşük olarak ortaya çıkıyor (Kağıtçıbaşı, 2002, s. 17-18).

Yoksulluk hesaplarına göre Türkiye'de "göreli yoksulluk" sınırının altında yaşayan insan sayısı 30 milyon civarındadır. Diğer bir yönteme göre asgari geçimini sağlayabilecek gelirin altında yaşayan yani "mutlak yoksulluk" sınırı altında yaşayan insan sayısı 10 milyonun üzerindedir. Bu kapsamda ele alındığında Türkiye'de kırsal alanda yaşayan, geçimini tarımla sağlayan nüfusun büyük bölümü "göreli yoksulluk" sınırının altında yaşamaktadır (İnsel, 2004, s. 253-254).

İnsanoğlu yerleşik yaşama geçtiği günden beri bulunduğu yerleri hep bölgelere ayırarak yaşamıştır. Bu ayrımı yaparken; coğrafi, ekonomik, siyasi, etnik vd. etkenleri göz önünde tutmuşlardır. Muhtemeldir ki ilkel zamanlarda insanlar bulundukları coğrafyaları besin kaynaklarının türlerine göre tanımlamışlardır. İnsanoğlu binlerce yıldır sürdürdüğü gelişimini şimdi daha iyi kavramlaştırmaktadır. Bugün kendi yaşamıyla ilgili olan her şeyi daha iyi tarif edebilmekte; sağlığını, eğitimini, beslenmesini, kültürünü, inancını, zaman ve mekânı daha iyi algılamaktadır. Bu kavramların gelişimine etki eden en belirleyici unsursa iklimlerin şekillendirdiği coğrafyalardır. Günümüz insanı zaman ve mekânı, yerleşim yerlerinin coğrafi konumuna göre farklı kavramlarla tarif etmektedir.

Bir coğrafi bölgenin yapısıyla ilgili her dönemde farklı kavramsal tanımların yapılması mümkün olmuştur. Bölge kavramının içeriği ve tanımı dönemlere göre farklılıklar göstermektedir. Çiftçilerin toprak, topografya ve iklim koşullarının benzerliklerine göre bazı yerleri aynı isimle tanımlamaları çok eski dönemlerde başlayan bölge kavramı, genel olarak bir mekân parçasının diğerlerinden olan farklılıkları belirtmek için kullanılmıştır (Eraydın, 2004 s. 126).[4]

Türkiye'de özellikle 1960'lardan sonra üzerinde en fazla durulan konuların başında ekonomik kalkınma gelmektedir. Bu düşüncelerle oluşturulan siyaset kapsamında, köylerin durumuyla ilgili politikalar oluşturulmuştur. Çıkarılan kanunlarla köylerin gelişimine katkı sağlayacak eğitim imkânları oluşturulmaya başlanmıştır. Köylerde eğitim çağına gelmiş çocuklara eğitim imkânı sağlayacak YİBO'ların açılmasına başlamış; bu durum köylerin gelişimini nasıl etkilediğinin takibi tam olarak yapılamamıştır. Köylerin kalkınmasını sağlayacak olan ekonomik olguların yanında eğitimdeki YİBO uygulamaları da bölgesel kalkınmada istenilen düzeyde verimli olmamıştır. Köylerin eğitim imkânlarına erişmeleri gelişimde ters etkileyerek köylerde hızlı göçlerin yaşanmasının nedenlerinden biri olmuştur. Günümüzde kırsal yörelerde tarımsal üretim terk edilmiş olup bölgedeki çoğu köylerde kimselerin kalmadığı görülmüştür.

1.8. Sürdürülebilir Gelişme

Kırsal coğrafyalarda yaşayan insanlar geçimlerini genellikle toprağa dayalı bir üretim sistemi olan geçimlik tarımsal üretimle gerçekleştirmektedirler. Geçimlik tarımsal üretimle parasal gelirden çok günlük yaşamın sürdürülmesi sağlanmaktadır. Bu durumun bilinçli bir değişime yol açmasıysa yalnızca eğitimle mümkün olabilmektedir. Üretimde kullanılan geleneksel yöntemler, tarımsal üretimde istenilen verimin sağlanmamasındaki en büyük engellerden birini teşkil etmektedir. Bu durumun aşılmasıysa ancak söz konusu kırsal coğrafyalara çeşitli altyapı (yol, su, elektrik vb. gibi) yatırımlarının götürülmesiyle mümkün olabilir. Bu yatırımlara kavuşturulan yörelerin bir başka önemli sorunu da eğitimdir.

[4] Alıntı: Abdullah Taştekin, Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Stratejileri ve Bölge İdareleri, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, Yıl: 2018, Cilt: 1, Sayı: 1, ss.69-83).

Türkiye'nin kırsal yörelerinde kendini hissettiren eğitim sorununa 1960'tan sonra yürürlüğe konulan planlı kalkınma programlarla mümkün olmuştur. Eğitimde Yatılı İlköğretim Bölge Okulları uygulamasıyla birlikte ülkemizin kırsal yörelerindeki insan gücü niteliğinde de değişimler meydana gelmeye başlamıştır. Her ne kadar süreç kırsal köylerin boşalmasındaki nedenlerden biri haline gelse de en nihayetinde Türkiye'deki insanların sosyal sermaye birikimine hatırı sayılır katkısı olmuştur.

Ekonomik kavramlarla birlikte ele alınan gelişme, insanların yeteneklerini geliştirebilmeleri ve kullanabilmelerini, üretken ve yaratıcı bir hayat geçirmeleri için gerekli şartları sağlamayı hedefler. İnsanın dünyaya geldikten sonra yeryüzündeki doğal kaynakları kendi emeğiyle dönüştürmeye başlaması gelişme için atılan en önemli adımlardan biridir. Bu adımla birlikte ortaya çıkan yeni durumu ekonomik gelişme olarak tarif edilebilir.

Bir bölgenin veya bir ülkenin gelişmişliği sadece gayrisafi millî hasılanın yüksek oluşuyla değerlendirmek yanlış olur. Böyle bir parametreyle birlikte başka kriterleri de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bunların başında gelen en önemli ölçütlerden biri yetişmiş (eğitim almış) insan gücüdür.

Bu bağlamda, bir ülke halkının verimliliği, çalışan işçilerin verimine ve çalışan nüfusun oranına bağlıdır. Toprak unsurunun sınırlı olduğu yerlerde, işgücü başına verim, çalışan işgücünün daha çok ve daha iyi aletler ve diğer unsurların yanında yeterli işletme sermayesi ile teçhiz ederek sağlık, eğitim ve öğretim şartlarının geliştirilmesini sağlayacak şekilde, işgücünün niteliğini geliştirmek suretiyle artırılabilir. Kırsal kalkınma, sadece fiziki sermaye yığılımı ile ilgili bir sorun değildir. Aynı zamanda verimli insan gücü kaynağındaki hızlı büyüme, beşeri sermaye kaynağının geliştirilmesi veya kısacası beşeri sermaye yığılımı meselesi olarak ele alınmalıdır. (Serin, 1972, s.160)

Bir ülkenin zenginliğinin, halkın verimli yeteneklerine, başka bir deyişle halkın eğitim düzeyine dayandığı, genel olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle hızlı kalkınma isteğinde bulunan her ülke, planlı olarak insan gücü kaynaklarını yetiştirmek, çoğaltmak ve yöneltmek zorundadır (Başaran, 1978, s.130).

1960 yılından sonra uygulamaya konulan planlı kalkınma programlarıyla birlikte, Türkiye'deki eğitim uygulamalarında da çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Bunların en başında

ise YİBO'lar gelmektedir. YİBO uygulamalarının kırsal bölgelerdeki gelişmeye ne düzeyde etki ettiği tam olarak bilinemezse de, bu araştırmada ulaşılan bazı bilgiler konuyla ilgili kısıtlı da olsa; neticeleri hakkında katkı sunmuştur.

1.9. Türkiye'nin Kırsal Gelişmesi Üzerine Genel Bir Değerlendirme

Osmanlı döneminde pek de üzerinde durulmayan köyler, cumhuriyetle birlikte daha bir hatırlanır hale gelmiştir. Bu bağlamda devletin kalkınma politikalarını belirleyen düşünce çevreleri, sanayii kalkınmasının yanında mutlaka geri kalmış coğrafyalarında kalkındırılması gerektiği konusunda düşüncelerini ortaya koymuşlardır.

Özellikle cumhuriyet döneminin önemli isimlerinde biri olan Ethem Nejat (1882-1921), köylerin kalkınmasının çok önemli olduğunu ileri sürmüş ve bunun nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğini de eğitim konusunda ortaya koyduğu düşünceleriyle savunmuştur.

Bir yazısında Nejat şu ifadeleri kullanır: "senelerden beri biz yenilgi için bilerek, bilmeyerek hazırlanmışız. Babalarımız, dedelerimiz uyumuşlar, "okuma" diye medreselerin karanlık ve öldürücü köşelerine çekilmişler, hayat ile ilgisiz yaşamışlar. Mektepler açmışız, maksat "açtık" denilsin, sadece bir gösteriş… O açıdan mektepler yine taze hayatlar verememiş… İnsan yetiştirememişler" (Akyüz, 2010, s.305).

Nejat ayrıca, kırsal yörelerin kalkınması için; beden eğitimi, müzik, el işleri ve tarım derslerinin önemle ele alınması gerektiğini savunmuştur (Akyüz, 2010, s. 305).

Bugün eğitimdeki yeri halen tartışılan yatılı bölge okulu modeli Nejat'ın en çok savunduğu düşüncelerin başında gelmektedir.

Türkiye'nin kırsal kalkınma sorununa en fazla dikkat çeken bir diğer kişiyse Cavit Orhan Tütengil' (1921-1979) dir. Tütengil'e göre, köy koşullarına ve köylünün ihtiyaçlarına cevap veren bir okul anlayışı gereklidir. Köyde okul bir amaç değil, haklarını ve ödevlerini bilen iyi yurttaşı, çağdaş teknik ve yöntemlerden yararlanmasını bilen üreticiyi hayata hazırlayan bir araç olarak değerlendirilmelidir. Köylük yerlerde başlatılan ilköğretimle öteki öğretim basamakları arasındaki kopukluk ortadan kaldırılmalı, köylü çocukları içinde ilkokul üstü öğrenim olanakları sağlanmalıdır (Tezcan, 1993, s.90).

222 sayılı kanun kapsamında eğitimde uygulamaya konulan YİBO'ların kırsal kalkınmaya ilaç olmadığı açıkça görülmektedir. Günümüz kadar birçok kez değiştirilen eğitim sisteminin yapısı için yeni bir sistem değişikliği hazırlanmaktadır. Yapılmak istenen bu değişiklikle birlikte YİBO uygulamalarının akıbetinin ne olacağı ise bilinmemektedir.

1.10. Millî Eğitim Fikrinin Oluşumu

Türkiye'nin içinden çıkıp geldiği bir geleneksel düzen (siyasal açıdan teokratik monarşi olan ve toplumsal/sınıfsal açıdan dinamik bir yapı göstermeyen Osmanlı düzeni), özellikle Türk-Müslüman uyruklarının özgür olmamasında önemli bir rol oynamıştır. Başta Osmanlı'nın ideolojisinin kendisi özgürleştirici değildi. Toplumun, bireyin ve ailenin yeniden üretiminde özgürlüğe yer bırakmayan bir model söz konusuydu. Otorite ve itaat, özgürlüğün önünde engeldiler (Belge, 1993, s.114-115).

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında İkinci Meşrutiyet Döneminde tartışılan eğitim anlayışı Ziya Gökalp'in, İ. Hakkı Baltacıoğlu'nun, Satı Bey'in, Tevfik Fikret'in ve bir ölçüde bunların sentezi sayılabilecek olan ve dinamik bir nitelik taşıyan Atatürk'ün görüşlerini sayabiliriz. Bu sırada eğitim amaçlarının saptanmasında, Cumhuriyet'in kurucusu Atatürk'ün kişiliği ve Cumhuriyet rejiminin gerektirdiği davranış özellikleri de başlı başına birer etken olmuştur (Binbaşıoğlu, 2005, s. 228).

Bu doğrultuda 1926 yılında "Millî Eğitim" sisteminin amacıyla ilgili şu yaklaşım ortaya konulmuştur. Türk ulusunu hür düşüncenin hâkim olduğu bir hava içinde bilgi, sanat, teknik ve refah derecesi bakımlarından Batı Uygarlığı seviyesine yükseltmek, Türk ulusunun sahip olduğu Millî, ahlaki, insani üstün değerleri geliştirmek, onu Batı uygarlığının yapıcı yaratıcı bir ortağı haline getirmektir (Koçer, 1981, s. 25).

19. yüzyılın sonlarında tüm dünyayı etkileyen Milliyetçilik dalgası Türkiye Cumhuriyeti'nin de kuruluşundaki çıkış noktası olmuştur. Haliyle devletin tüm kurumları bu düşünce doğrultusunda tasarlanmak durumunda kalmıştır. Z. Gökalp, İ. Hakkı Baltacıoğlu, E. Nejat, C. Orhan Tütengil, İ. Hakkı Tonguç vd. Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim sisteminin nasıl olması gerektiği konusunda fikirlerini ısrarlı bir şekilde yansıtmışlardır. Birinci İzmir İktisat Kongresi'yle başlayan planlı ve programlı kalkınma hedefleri içerisinde, eğitim; daima ulusal politikaların oluşturulmasında öncelikli bir konu

olmuştur. Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte, modern ilerlemeyi kabul eden bir ülke olarak; millî eğitim tavrının kısıtlayıcı olduğunun da gözden kaçırılmaması gerekmektedir. Batılı bir eğitimden yana olunmasına rağmen, eğitimde yapılmak istenilen hamleler her seferinde yarım kalmıştır.

Yerleşim yerlerinin ve nüfusun dağınık olduğu coğrafyalara devlet olanaklarının henüz yeterli düzeyde gitmediği, aynı zamanda bu olanaklardan yararlanamayan toplum kesimlerinin kırsal kalkınma içerisindeki yerlerinin yükseltilmesi için oluşturulan bir eğitim modelidir Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO'lar).

Yatılı İlköğretim Bölge Okulları, 1950 sonrasında çok partili sistemle birlikte iktidara gelen Demokrat Partinin (DP) izlediği politikaların parçası olan Marshall Planı[5] neticesinde alınan kararlardan biridir. 1960'lara gelindiğinde kırsal nüfusun eğitiminde baş gösteren sıkıntılar can alıcı bir hale gelmiştir. Bu bağlamda 05. 01. 1961[6] yılında yürürlüğe giren kanunla birlikte kırsal bölgelerde tespitler yapılarak, bir merkezi eğitim sistemi olan YİBO'larda eğitime geçilmiştir. Bu eğitim sistemiyle ilgili olarak kırsal bölgelerde ne tür değişimlerin yaşandığına dair değerlendirmeye; YİBO mezunu olan ve halen köylerde yaşamını sürdüren kişilerle yapılan görüşmelerle ulaşılacaktır. Çalışma bağlamında sorulacak sorular ve cevapları eğitim sistemin kırsalın kalkınmasını ne düzeyde etkilediğini ortaya koyacaktır.

1.10.1. Cumhuriyet'in Millî Eğitimi

1908-1918 yılları arasındaki Meşrutiyet döneminde yapısal temelleri atılmaya başlanan eğitim, Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaya konulan entelektüel yaklaşımlarla millî yapısına kavuşmuştur. Cumhuriyet döneminin eğitim sistemiyle ilgili düşüncesini Atatürk, şu şekilde kaleme almıştır. "Bilgi bütün hayatın ruhudur, insanlara mutluluk getiren bütün medeniyet, bilginin eseridir. Bilgisiz insanların hayvandan farkı yoktur. Hatta insanda yaradılışın eseri olan zekâ, bilgi ile açılıp işlenmezse ters kesen ve zarar

[5] Marshall Planı, II. Dünya Savaşı sonrasında 1947 yılında önerilen ve 1948-1951 yılları arasında yürürlüğe konmuş ABD kaynaklı, antikomünist hedefleri olan bir ekonomik yardım paketidir. 16 ülke, bu plan uyarınca ABD'den ekonomik kalkınma yardımı almıştır.

[6] İLKÖĞRETİM VE EĞİTİM KANUNU Kanun Numarası: 222 Kabul Tarihi: 5/1/1961 Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 12/1/1961 Sayı: 10705 Yayımlandığı Düstur: Tertip: 4 Cilt: 1 Sayfa: 1460

veren bir silah gibi kötü ve zararlı etkiler yapar. Bilgi tecrübelerle beraber yürüyünce yaratıcı bir özellik alır. Yurt bilgileri bu itibarla öğrenimin yüksek kademelerini yapmaya fırsat bulamayanlar için çok değerlidir" (Atatürk, 2010, s. 389).

Devletin eğitim sürecini tek merkezden yönetmesi ve birleştirmesi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin millî eğitim ideolojisini de oluşturmuştur. Oluşturulan bu ideolojik yaklaşımın fikir babası konumundaki Ziya Gökalp'in düşüncelerinden önce, Türk millî eğitimiyle ilgili en belirleyici yaklaşımı ortaya koyan İsmail Kaplan, şu fikirleri ileri sürmektedir; 1920'lerde oluşturulan yaklaşıma göre, araçsal eğitimle birleştirilmiş dini bir eğitim hedeflenmektedir.

Cumhuriyetin eğitim ideolojisinin fikri dayanağı "Türk Millîyetidir". 17 Şubat 1923 İzmir İktisat Kongresinde ortaya konulan tespitler göz önüne alınarak 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmıştır. Akyüz'ün de belirttiği gibi, ülkenin tamamında eğitimin birleştirilmesini sağlayan bu kanunla,

"Atatürk inkılap ve ilkelerine ve anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milleti'nin millî, ahlâki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşların yetiştirilmesi amaçlanmıştır" (Akyüz, 2010, s. 333).

Bu durum eğitim sistemine 1920'deki kuruluşundan başlayarak Milliyetçi-devletçi bir felsefenin ya da ideolojinin yön verdiğini söylemek mümkündür. 1920'de yani daha ilk başlangıçta, millî eğitim ideolojisi üç bileşenden oluşuyordu. Milliyetçilik, din ve "homo economicus"un faydacı akılcılığı. Din, milliyetçiliği tamamlayan ve pekiştiren bir öğe sayılıyordu. İkinci aşamada devrimler yapılarak din öğesi saf Millîyetçilikle bağdaşmayan bir öğe olarak bir yana atıldı. II. Dünya Savaşından sonra kendisini güçsüz durumda bulan rejim, millî eğitim ideolojisine ve sistemine dini yeniden soktu (Kaplan, 1999, s. 390).

Cumhuriyet döneminde eğitimin başlıca amacı, her düzeydeki okullarda Cumhuriyet rejiminin gerektirdiği ve yeni Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu nesilleri yetiştirmektir (Akyüz, 2010, s. 331).

Bu amacı gerçekleştirebilmek için, kırsal kesimdeki nüfusun bilgi, bilinç ve beceri bakımından belli bir düzeye getirilmesi, yurttaşlık bilincine kavuşturulması vb. adımlar gerekmekteydi. İlk yıllar içindeki denemeler başarılı olamamıştır. Zamanla özel bir projenin zorunlu olduğu kabul edilmişti. O günkü ekonominin başlıca dayanağını oluşturan tarım kesiminin örgütlenmesi, ihtiyaç duyulan sosyal yapı değişiklikleri bu kesimin eğitimini hükümetlerin önüne önemli bir gündem maddesi olarak getirmiştir.

Köyün canlandırılması, köylünün okutulması, 1930'lardan beri gündemdedir. Eğitim, esas itibariyle, sanayileşme, ekonomi politikaları ve demografik gelişmelerle doğrudan bağlantılı bir insan gücü planlamasıdır. Cumhuriyetin klasik dönemi bu sorunu en azından gelişmenin vazgeçilmez bir boyutu saymış ve ön plana çıkarmıştır (Tunçay, 1995, s. 474-476).

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitimde karşılaşılan bu sıkıntılar, günümüzde kadar devam eden sistem arayışlarının sürmesine yol açmıştır. Bu durum, Türkiye'nin millî eğitimindeki sorunların bir türlü çözülememesine ve sürekli yeni arayışlara gidilmesi neden olmuştur. Bu arayışlardan biri de, 5 Ocak 1961'de çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu[7]dur. Bu araştırmanın konusunu oluşturan kırsal kalkınma; Millî eğitim uygulamalarından biri olan YİBO'lar üzerinden incelenecektir. 1960 yılındaki planlı kalkınma programının kanunlaşmasıyla, kırsal bölgelerde yaşayan nüfusun günümüze kadar bir şekilde imkânlarından yararlandığı YİBO'lar; kırsal yoksulluğun azaltılmasına yönelik olarak uygulamaya konulmuştur.

1.10.2. Millî Eğitim ve YİBO'lar

Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliğine göre Yatılı İlköğretim Bölge Okulu: nüfusu az veya dağınık yerleşim birimlerinde aynı yönetim

[7] İLKÖĞRETİM VE EĞİTİM KANUNU (1) Kanun Numarası: 222 Kabul Tarihi: 5/1/1961 Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 12/1/1961 Sayı: 10705 Yayımlandığı Düstur: Tertip: 4 Cilt: 1 Sayfa: 1460

altında kurulan, sekiz yıllık parasız yatılı ilköğretim kurumu olarak tanımlamaktadır (MEB, 2010, s. 94).

Aslında 1939 yılında uygulamaya konulan Yatılı İlköğretim Bölge Okulları, eğitim sistemindeki değişiklikler nedeniyle bir türlü istenilen başarı seviyesine ulaşamamıştır. Köy enstitülerinin kurulmasıyla kırsal bölgelerin kalkınması desteklenmişse de kimi çevrelerin ideolojik bulduğu kararlarla tekrar kapatılmışlardır. Diğer yandan din üzerinden yürütülen ideolojik yaklaşımlar nedeniyle açılan imam-hatip okulları, kalkınma için bir aşama oluşturmamışlardır.

1950 yılında çok partili sisteme geçilmesi eğitim ve kalkınmada duraklama yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum, toplumsal yapıda bozulmaların meydana çıkmasına, ideolojik ve dinsel ayrışmaların oluşmasına yol açmıştır. 27 Mayıs 1960 harekâtından sonra "ilköğretim" siyasal gündemde önemli bir yer tutmuş ve 1961 yılında 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Yasası kabul edilerek ilköğretim sorununun çözümünü kolaylaştıracak olanaklar sağlanmıştır. Hazırlanan yeni ilköğretim programı 1962 yılından itibaren 14 ilde uygulanarak denenmiş ve 1968-1969 öğretim yılından itibaren bütün okullarda uygulanmaya başlanmıştır. 12 Mart 1971 müdahalesinden sonrada ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması öngörülmüştür (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 3. Cilt, 1983, s. 668).

5 Ocak 1961 yılında kabul edilen 222 sayılı kanunun genel hükümler bölümündeki 1, 2, 3, 4 ve 5. maddeleri[8] Cumhuriyet'in kurucu iradesi tarafından ortaya konulan milliyetçilik tanımlarını yansıtmaktadır. Yasanın birinci bölümünde eğitimin

[8] İLKÖĞRETİM VE EĞİTİM KANUNU Madde 1 – İlköğretim, kadın erkek bütün Türklerin Millî gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir. Madde 2 – İlköğretim, ilköğrenim kurumlarında verilir; öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi, Devlet okullarında parasızdır. Madde 3 – (Değişik:27/6/2019-7180/2md.) Mecburi ilköğretim çağı, 6-14 yaş grubundaki çocukları kapsar. İlkokulların birinci sınıflarına o yılın 31 Aralık tarihinde 72 ayını dolduran çocukların kaydı yapılır. Ancak çocuğun gelişim durumuna bağlı olarak okula erken başlaması veya kaydının ertelenmesi ile ilgili hususlar yönetmelikle düzenlenir. Madde 4 – Türk vatandaşı kız ve erkek çocuklar ilköğrenimlerini resmi veya özel Türk ilköğretim okullarında yapmakla mükelleftir. Madde 5 – Mecburi öğretim çağında olup da, memleket dışında olmak, oturduğu yerde okul bulunmamak veya sağlık durumu dolayısıyla ilköğretim okuluna devam edemeyen vatandaşlardan özel olarak öğretim görenler, imtîhanla ve yaşlarına göre lâyık oldukları ilköğretim okulu sınıflarına veya mezuniyet imtihanlarına alınırlar.

teşkilatlanmasıyla ilgili maddelerde YİBO'ların kuruluş amaçları belirtilmiştir (Resmî Gazete, Sayı:10705,s.3068-3069).

Madde 7'nin a-bendinde İlkokulları; gündüzlü, pansiyonlu, yatılı ilkokullar, bölge okulları şeklinde tarif ederken Madde 8'deyse, İlkokulların öğretim süresini en az beş yıl olarak belirtilmiştir.

Bugün sadece bölge ortaokulları olarak hizmet veren YİBO'lar, 222 sayılı kanunun 9. Maddesinde; "çeşitli sebeplerle henüz bir ilkokul açılmamış olan birbirlerine yakın birkaç köyün bulunduğu yerlerde veya evleri ve ev grupları dağınık olan köylerde gündüzlü, yatılı, pansiyonlu bölge okulları ve gezici okullar açılabilir ve gezici öğretmenler görevlendirilir. Bu okullar 6'ncı maddede gösterilen yetiştirici sınıfları ve kursları da ihtiva edebilir. Şehir ve kasabalarda da, ihtiyaca göre yatılı ve pansiyonlu okullar kurulabilir" şeklinde gerekçelendirilmiştir (12 Ocak 1961 tarihli Resmî Gazete, Sayı:10705,s.3068, 3069).

7 Ağustos 1992 tarihli Resmî Gazetenin 21308 sayısında yer alan Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 4. Maddesinde, Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO); nüfusu az veya dağınık yerleşim birimlerinde aynı yönetim altında kurulan, sekiz yıllık parasız yatılı ilköğretim kurumudur şeklinde bir tanımlama yapılarak hangi coğrafi bölgelerin bu kapsam içinde yer alacakları belirlenmiştir.

Aynı yasanın 6. Maddesinde ise Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının genel amaçları, ilköğretim kurumlarının amaçları ile birlikte; okulu bulunmayan yerleşim birimlerinde ilköğretim çağındaki çocuklara gerekli eğitim öğretimi vermek ve ilkokulu bitiren çocuklara zorunlu öğrenim dışında bölge şartlarına göre pratik bilgiler kazandırmak suretiyle çevrenin eğitim, kültür ve sosyal etkinliklerine katkıda bulunarak yetiştirilmelerine hizmet etmeleri hedeflenmiştir (7 Ağustos 1992 tarihli Resmî Gazete, Sayı: 21308, s.2,3).

Ekonomide 1960 yılında "Planlı Kalkınma" dönemine geçilmesiyle birlikte uygulamaya konulan YİBO'ların, kırsal bölgelerin gelişime ve kırsal yoksulluğun azaltılmasına katkılarının olup olmadığı hususu halen belirsizliğini sürdürmektedir.

Osmanlı Devleti'nin gerilemesine sebep olan nedenlerden biri de eğitimdir. Son dönemlerinde alınan kararlar sayesinde devlet bürokrasisinde liyakat öne çıkarılmaya

çalışılmış, ancak geç kalınmış ve kimi çevrelerin hilafetten yana olmaları nedeniyle sonuç yıkılmaya kadar gitmiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte ele alınan sorunların başında eğitim gelmekteydi. 1924 yılında John Dewey'nin davet edilmesiyle İstanbul, Ankara ve Bursa'da eğitimle ilgili yaptığı gözlemleri rapor olarak sunmuştur. Benzer bir raporu da Dr. Beryl Parker 1939 yılında hazırlamıştır. Her iki raporda ortaya konulan ortak görüş, eğitim sisteminin temel sıkıntısının yeterli okulun bulunmadığı şeklinde olmuştur.

Dr. Beryl Parker raporunun bir yerinde şöyle bir tespite vurgu yapmaktadır. "Herhangi bir vilayette, çocuğun, mektebi olan bir köyde yaşaması tesadüf meselesidir. Köylerde, mektep fıkdanı yüzünden tahsil imkânlarına kavuşamayan binlerce muktedir çocukların bulunduğu aşikârdır. Köy yatı mekteplerinin tesisine başlandığı vakit talebenin intihap usulü ile mektebe alınması zarureti hâsıl olmuştur" (Parker, 1939, s. 7).[9]

Ülkenin eğitim sorunlarıyla ilgili yapılan tespitler ışığında getirilmek istenen çözümler her defasında ya uygulanmamış ya da uygulananlar da istenilen başarıya ulaşılamamıştır. Bu bağlamda kronolojik olarak; yatı mektepleri, muallim mektepleri, kız okulları, köy enstitüleri, imam-hatipler, parasız okullar ve son olarak YİBO uygulamalarına gidilmiştir.

Millî eğitimdeki YİBO uygulamaları toplumun kimi kesimlerinde olumlu karşılanırken kimi kesimlerinde de tepkilere yol açmıştır. Günümüzde eğitimin piyasalaştırılmasıyla birlikte, kırsal yoksulluğun azaltılması ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması için kırsal bölgelerde açılan YİBO'ların maksadına ulaşıp ulaşmadığı hakkında tam bir uzlaşma söz konusu değildir.

[9] Köy Yatı Mektepleri: köy çocuklarını okutmak amacıyla cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin (Şanlıurfa Haliliye, Ankara Etimesgut vd.) çeşitli bölgelerine yapılmış okulardır.

BÖLÜM 2. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma yöntemine ilişkin olarak, araştırma modeli, araştırmanın evren ve örneklemi, veriler ve toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması, uygulamada karşılaşılan güçlükler ve etik sorunlar ile süre ve olanaklara yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu tez nitel araştırma yöntemi doğrultusunda hazırlanmıştır. Araştırmanın uygulama kısmı da Sözlü Tarih tekniği ile gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırmada çeşitli ampirik araçların kullanılması, örnek olay, kişisel deneyim, hayat hikayesi, mülakat, gözlemsel, tarihsel, etkileşimsel ve görsel metinler, bireylerin hayatlarındaki önemli anların ve anlamlarının tanımlanmasıdır (Altunışık, 2007, S. 248).

Özellikle toplumsal yaşamla doğrudan ilgili olguların araştırılmasında, durum saptanmasında, bir ilişkinin açıklanmasında varsayımların kurulması ve bunların sınanması doğal olarak söz konusu değildir (Aziz, 2008, s. 36).

Niteliksel araştırmalar, sayıltı olarak anlamlı eylemlerin kendi doğal bağlamları içinde çalışılması gerektiğini savunurlar. Kültürel örüntülerin, toplulukların, bilgi verenlerin mahallelerin, dönemlerin ve eylemlerin örneklemi söz konusudur (Geray, 2006, s. 86-87).

Toplumsal yaşamın irdelenmesi, 19. ve 20. yüzyılda meydana gelen toplumsal, ekonomik ve siyasal birtakım gelişmelerin sonucudur. Özellikle Avrupa ülkelerindeki sanayi devriminin getirdiği sonuçlar; işçi sınıfının durumu, konu ile ilgili bilimsel düşünceye de bir takım etkileri olmuştur. Konuya pratik açıdan yaklaşılarak, günlük sorunların çözümü amacı ile başlayan toplumsal araştırmalar, insan (toplum) bilimlerinin 18. yüzyılda başlayan kuramsal çalışmalarına yeni bir boyut getirmiştir.

Niteliksel araştırma, insan davranışlarını duyusal ve iç içe geçmiş yanlarını derinlemesine anlamaya yardımcı olmaktadır. Belirlenmiş temalar üzerinden "neden?" sorusunun cevabının arandığı niteliksel görüşmeler araştırma yapan kişiye yeni ufukların yolunu açmaktadır. Genelleme yapma olanağı olmayan niteliksel görüşmeler görece

sübjektif oluşu ile görüşülen kişilerle ilgili daha derin anlama ve yorumda bulunma olanağı sağlamaktadır (Akşit, 2017, s. 8).

Niteliksel araştırma (qualitative research) yoluyla, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, eğitim gibi sosyal bilim alanlarında insan ve toplum davranışları incelenmektedir. Bu davranışları sayılarla açıklamak zordur. Ölçümler bize kaç kişinin nasıl davrandığını gösterir ama "niçin?" sorusuna cevap veremez. İnsan ve grup davranışlarının "niçin" ini anlamaya yönelik araştırmalara niteliksel ("qualitative") araştırma denir (Arıkan, 2017, s. 21).

2.2. Sözlü Tarih

Sözlü tarih (Oral History), kişilerin, kurumların, olayların, yerleşim yerleri ile ilgili olarak yaşayan toplum belleğinin kayıtlara geçirilmesidir. Bir başka tanımla, sözlü tarih, toplumsal tarihten siyasi ve ekonomik tarihe uzanan geniş bir yelpazede, geçmişin belleklerde kalan bilgisini bugünden derleyen, tek başına bir disiplin olmayıp, disiplinler arası bir yaklaşımdır. Sosyoloji başta olmak üzere, tarih, sosyal antropoloji, siyaset bilimi, halkbilim (folklor), ekonomi gibi çeşitli disiplinlerde zaman zaman tek başına, zaman zaman da diğer araştırma yöntem ve teknikleri ile birlikte kullanılarak yeni sistematik bilgilere ulaşılan disiplinler arası bir çalışma alanı, araştırma tekniğidir (Aziz, 2011, s.119).

Araştırmayı yapan araştırmacı, bu tekniği kullanarak hem görüşme yapılan kişiyi araştırmanın içine sokmaktadır hem de kendisi bütünün içine doğrudan girme fırsatını bulmaktadır. Bu araştırmada kullanılan sözlü tarih görüşmeleri sayesinde, görüşmeye katılan kişilerin kendilerini daha fazla konunun merkezinde hissetmeleri ve düşüncelerini güven hissi temelinde aktarmalarına fırsat oluşturulmuştur.

İnsanın algıladıklarından elde edilen tarihsel kaynakların tümü özneldir, ama yalnızca sözlü kaynaklar bu öznelliğe meydan okumamızı, gizli gerçeğe ulaşmak umuduyla belleğin katmanlarına inmemizi ve karanlıklarına girmemizi sağlar (Thompson, 1999, s. 132).

Sözlü tarih, hem sözlü malzeme sağlayana, hem de araştırmacıya bir şeyler veren, hem bilgi toplayandan hem de konuştuğu insanlardan bir şeyler talep eden iki yönlü bir süreçtir (Caunce, 2001, s. 27).

Toplumsal araştırmalarda geçmişte yaşanılan, tanık olunan ve hatırlanan olayların kişilerin hafızalarında nasıl kaldığıyla ilgili verileri elde edebilmek için kullanılacak en iyi teknik; sözlü tarih görüşme yöntemidir.

Tarih biliminin düşünme kalıplarıyla tarif edilen sözlü tarih, yaşam kesitleri içinde insanların tanık oldukları olayları, biriktirdikleri anılarını ve hayatları boyunca edindikleri deneyimlerini aktarmaları açısından da sosyal bilim alanında yapılan toplumsal araştırmalarda yaygın kullanılan bir yöntem olmuştur.

Sözlü tarihin bir metot olarak ilk ne zaman kullanılmaya başlandığını Thompson *Geçmişin Sesi* isimli kitabında, sözlü tarih, 1948'de Columbia Üniversitesi'nden tarihçi Allan Nevins, Amerikan yaşamında önemli bir yere sahip olan kişilerin anılarını kaydetmeye başladığında, tarihsel belgelemede kullanılan modern bir teknik olarak ortaya çıktı şeklinde yazmaktadır (Thompson, 1999, s.52).

Sözlü tarih metodolojik olarak zor, değişken ancak hafızaları yakalamak içinde bir o kadar önemli bir tarih alanıdır. Sözlü tarih sıklıkla bilinmeyeni açığa çıkarmak veya duyulmayanın ve sır olanın sesini duyurmak, dolayısıyla başka bir veri yok iken bir aydınlatma ve kanıtlama biçimi olarak tanımlanır (Çaykent, 2016, s.163).

Özellikle belde monografik çalışmalarında yaşayan kişilerin belleklerine sık sık başvurmak, sözlü görüşme yaparak bunları kaydetme, sosyolojinin ve sosyal antropolojinin bir bilim dalı olarak kabul edilmesi ile önem kazanmıştır. Daha sonraları ise kitle iletişim araçlarının gelişmeye başlaması ile önceleri gazetelerde, 20. yüzyılın ilk yarısında radyo ve televizyonlarda belgesel nitelikte programlarda, filmlerde sözlü tarih yöntemi ve tekniği kullanılarak, geçmişe ait bilgiler günümüze aktarılmıştır (Aziz, 2011, s. 120).

Sözlü tarihçiliğin ilk örneklerini 1950'lerde görmek mümkün olmasına rağmen sözlü tarihçiliğin tarih disiplini içerisinde gerçek anlamda yer bulduğu dönem 1980'lerdir. David Dunaway ve Willa K. Baum bu yeni akımın gelişimini dönemsel olarak üçe ayırmaktadırlar. Birinci dönemde biyografiler ve otobiyografiler, ikinci dönemde feminizm, etnisite ve din ve üçüncü dönemdeyse en çok birey üzerine çalışmalar yapılmıştır.

Türkiye'de sözlü tarihçilik alanında yapılmış ilk büyük girişim, 6-7 Haziran 1993 tarihinde Tarih Vakfı tarafından organize edilip, Paul Thompson'ın da bizzat katılımıyla gerçekleşen ve aralarında Ethem Eldem, Şevket Pamuk, Zafer Toprak ve Mete Tunçay gibi tarihçilerin yer aldığı Birinci Sözlü Tarih Proje Çalışması'dır (Sözlü Tarih Araştırmaları İçin Pratik El Klavuzu, 2006, s. 7-8).

Bu araştırmada alandaki verilerin en iyi şekilde elde edilebilmesi için araştırma tekniği olarak sözlü tarih tekniği düşünülmüştür. Bu alan araştırmasında çalışmanın ruhunu yansıtan araştırma yöntemi olarak sözlü tarih yönteminin kullanılması araştırma konusunun geçmişle bugün arasındaki seyrini daha iyi irdelememizi sağlamıştır. Kırsal kalkınma temelinde Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) uygulamalarının etkilerini araştırma konusu olarak seçerken, kullanılacak araştırma modeli de çalışmaya temel dayanak niteliğinde olmuştur.

Araştırmanın modeli, araştırma evreni ve araştırma örnekleminin dışında verilerin belirlenmesi ve toplanması da bu çalışmanın önemli bölümünü teşkil etmektedir. Ayrıca elde edilen verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması bu çalışmanın en önemli kısımlarından birini oluşturmuştur.

Bu araştırmada, sözlü tarih tekniğinin kullanılması belirlenen araştırma grubu için düşünülen en uygun teknik olmuştur. Bu araştırmanın amacını oluşturan kırsal yoksulluk fikri; aynı zamanda verilerin nasıl elde edilebileceğini de kendiliğinden ortaya çıkarmıştır.

Araştırma için Erzincan'ın Refahiye ilçesinde bulunan Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) örnek olarak belirlenmiştir. Bölgenin dağınık bir coğrafyaya sahip olması ve uygulanan eğitim modelinin kalkınmaya ne türden etki ettiğinin en iyi gözlemlenecek yer olarak düşünülmüş olmasıdır.

Bu bağlamda Refahiye ilçesine araştırma için iki sefer seyahat gerçekleştirilmiştir. Gerek mevsimin kış olması, gerekse de köylerde yaşayan insanların yok denecek kadar az olması araştırma için toplanacak verilerde sayısal sıkıntılar meydana getirmiştir. Çalışmada öngörülemeyen bu güçlükler bazı köylerde iki kişiyle görüşme yapmayı zorunlu hale getirmiştir. Görüşmede ortaya çıkan bu zorluk, aynı köydeki kişilerin farklı bakış açısı ortaya koymalarıyla çalışmanın daha da zenginleşmesine yardımcı olmuştur.

2.3. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemi için Erzincan ilinin Refahiye ilçesine bağlı kırsal coğrafyalardaki dağınık köyler seçilmiştir. Eğitimin kırsaldaki yaşamın gelişimini nasıl etkilediğini yerinde gözlemleyebilmek için geçmişte Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (YİBO) eğitim alan ve halen dağınık coğrafyalarda yer alan köylerde yaşamını sürdüren kişiler bu araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

"Bir ülkenin kalkınması köylerinin kalkınması ile ortaya çıkar" fikrinde hareket edilerek belirlenen görüşmeci kitlesiyle "sözlü tarih görüşmesi" tekniği kullanılarak görüşme sağlanmıştır.

Kırsal köylerde sürdürdükleri yaşamlarında zaman içerisinde meydana gelen veya gelmeyen değişimin nasıl olduğuna dair görüşlerini aldığımız katılımcıların; köyde yaşıyor olmaları ve YİBO'da okumuş olmalarının dışında herhangi bir kısıtlayıcı ölçüt belirtilmemiştir. Bu araştırma görüşmeleriyle elde edilen veriler doğrultusunda, bölgesel (kırsal) yoksulluğun azaltılması için uygulamaya konulan YİBO'ların; zaman içerisinde söz konusu coğrafyada meydana gelen sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişimdeki etkisinin neler ve nasıl olduğuna dair oluşan tespitleri ortaya konulması hedeflenmiştir.

Refahiye ilçe sınırları içerisinde toplam 4 mahalle, 121 köy ve bu köylere bağlı 81 mezra bulunmaktadır (http://www.nufusune.com/refahiye-mahalleleri-koyleri-erzincan).

1589 metre rakımda yer alan ve 1744 kilometre karelik yüzölçümüyle oldukça dağınık olan bir demografik yapıya sahip Refahiye ilçesi "Kırsal Kalkınma" temelinde yapılacak bir araştırma için en iyi örnek yer olarak seçilmiştir. Refahiye coğrafi iklim bakımından yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk bir karasal iklim kuşağında yer almaktadır (http://www.refahiye.gov.tr/refahiye-bilgileri).

İlçe merkezine en yakın kırsal köy 20 km. uzaklıkta bulunurken en uzaktaki köylerin ilçe merkezine olan uzaklığı 50 km'yi geçmektedir. Köyler genellikle dağınık ve dağlık bir konuma sahiptirler. Dağlık köy ve mezralarda geçmişte yoğunlukla yapılan küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, yaşanan göç nedeniyle günümüzde kimse tarafından yapılmamaktadır. Köylerin büyük bölümünde ulaşım toprak yollarla sağlanmaktadır.

Bu sebepledir ki, bahar ve kış aylarında ulaşım oldukça güç koşullarda gerçekleşmektedir. Özellikle son dönemlerde köylere bağlı mezralarda kış mevsimlerinde kimsenin kalmadığı, köylerde yaşayanların bir bölümünün de il merkezine bağlı beldelere mevsimlik göç ettikleri görülmüştür.

2.4. Veriler ve Toplanması

Veri, bir sonuca varabilmek için gerekli olan ilk bilgi ya da anlam çıkartmada veya sonuca varmakta kullanılan nicelikler, olaylar, kayıtlar veya sayı kümeleri olarak tanımlanabilmektedir. Bir başka ifade ile henüz işlenmemiş kanıtlardır. Araştırmada, veri denince, araştırma amacını gerçekleştirmek (karar verebilmek) için gerekli olan kanıtlar akla gelir (Karasar, 2010, s. 132).

Veri, duyu organlarına dayalı olarak elde edilir. Araya girebilecek araçlar, bu gerçeği değiştirmez. O halde veri, gözlenen ve kaydedilen şeydir (Galtung'dan aktaran: Karasar, 2010, s. 132).

Nitel araştırmalarda anlamlar ve anlam içeren olaylara verilen önem nedeniyle dil hem bir veri toplama tekniği hem de çözümleme nesnesi olarak ortaya çıkar. Sosyal bilim araştırmalarında kullanılan gözlem teknikleri de bir veri toplama aracı olarak kullanıldığı gibi, kimi durumlarda çözümleme nesnesi olarak çalışılabilir.

Nitel araştırmalarda veri toplama tekniklerini dört ana sınıfa ayırmak mümkündür. Bunlar, gözlem, görüşme, bulunan belgelerin gözlemi ve nesnel/fiziksel düzenlemeleridir (Geray, 2006, 163-164).

Veri toplama, bir anlamda olgular hakkında gözlemde bulunma demektir. Araştırmacının asıl amacı olguları tanıtmak ve bunlar arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır. Veriler olguların göstergesidir; bu yüzden de araştırmanın adeta temelini oluştururlar. (Seyidoğlu, 2000, s. 34)

Neuman'a göre, nitel ve nicel araştırma pek çok yönden birbirinden farklıdır, ama aynı zamanda birbirini tamamlar. Tüm toplumsal araştırmacılar toplumsal yaşamı anlamak ve açıklamak için sistematik olarak deneye dayalı veriler toplar ve analiz eder ve örüntülerini dikkatlice inceler. İki tarz arasındaki farklardan biri, verilerin doğasından kaynaklanır. İzlenimler, kelimeler, cümleler, fotoğraflar, semboller vb. gibi yumuşak

veriler, sayılar biçimindeki katı verilerden farklı araştırma stratejileri ve veri toplama teknikleri gerektirir (Neuman, 2014, s. 223-224).

Bu araştırmada sözlü tarih görüşmesi tekniği kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırma konusunun üç kuşağı etkileyen bir dönemi kapsamış olması, verilerin toplanmasında kullanılan tekniğin uygunluğunu ortaya koymaktadır. Bu sayede görüşmeler sırasında katılımcıların daha fazla konunun içinde olmaları sağlamıştır.

Görüşmeler sırasında bölgenin yapısından kaynaklı genel durum göz önünde bulundurularak yalnızca ses kaydı yapılmıştır. Katılımcıların kişisel ve diğer demografik bilgileri gizli tutulmuştur. Ayrıca görüşmelere katılan katılımcıların dışında da sohbetlere katılarak araştırmanın konusuyla ilgili genel kanaatin oluşması amaçlanmıştır.

2.5. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Araştırma konusu belirlendikten sonra süreçle ilgili izlenecek aşamalar hakkında tez danışmanı ile beraber görüşme çerçevesi oluşturulmuştur. Sonrasında alanda görüşmeler yapabilmek için gerekli olan izinler ve diğer planlamalar yapılmıştır. Doğrudan yalnızca köylerde yaşayanlarla görüşebilmek için mevsimlik göçlerin tamamlanması beklenmiştir.

Bu bağlamda görüşmeler zaman olarak kış ve bahar aylarında yapılmıştır. Araştırma örneği olan bölgedeki fiili durumun görülebilmesi ve sadece köyde yaşamını sürdüren kişilere ulaşabilmek için planlamanın bu şekilde yapılmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Görüşmeler esnasında katılımcıların demografik ve diğer bilgileriyle ilgili notlar alınmıştır. Görüşme süreleri genellikle katılımcıların konuşma isteklerine göre farklı olmuştur. Ayrıca görüşmelerin ses kaydının yapılacağı hakkında katılımcılara ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Bölgede oluşan güvenlik hassasiyetinden dolayı görüntü kaydı yapılmamıştır. 21 köyde gerçekleştirdiğimiz görüşmelerde 3 köydeki katılımcı, görüşme için köylerine gittiğimizde; görüşmeden vazgeçtiklerini beyan etmişlerdir. Bu bağlamda, toplam 18 kişiyle görüşme yapılabilmiştir.

Her görüşmede araştırmacı kendisini tanıtmış, araştırmanın konusu ve amacı hakkında katılımcılara bilgi verilmiştir. Daha sonra görüşmelere geçilmiştir. Katılımcılara iki bölümden oluşan toplam 20 soru yöneltilmiştir (Bkz. Ek:2).

Görüşmeler tamamlandıktan sonra, elde edilen veriler özetlenmiş ve katılımcıların demografik bilgilerine ait tablo oluşturulmuştur. Yapılan görüşmelerin veri analizleri yapıldıktan sonra katılımcılara ait görüşler referans verilerek kullanılmıştır.

2.6. İşlem

Bu araştırma, 1961 yılında kararlaştırılan "planlı kalkınma" ekonomik programı kapsamında kırsal bölgelerdeki yoksulluğun azaltılması ve bölgesel kalkınmanın desteklenmesi için; kırsal bölgelerde eğitim-öğretim hizmetine başlatılan YİBO'ların, kırsal köylerin kalkınmalarına bir etkisinin olup olmadığının ortaya çıkarılması için yapılmak istenmiştir. Araştırma konusunun kararlaştırılmasıyla birlikte, tez danışmanı rehberliğinde üniversite enstitüsüne tezin amacı ve tezin önerisi hakkındaki çalışmalar yapılarak teslim edilmiştir.

Araştırma boyunca ortaya çıkan sosyal sorunlar araştırmanın uzamasına neden olmasına rağmen 2018 yılı sonlarında araştırmayla ilgili tüm ayrıntılar gözden geçirilerek 2019 Ocak, Şubat, Mart ve Nisan aylarını kapsayan dönemde araştırma görüşmelerine başlanmıştır. Yapılan görüşmelerin deşifreleri tamamlanarak tez yazımına geçilmiştir. Yazım işlemiyle birlikte tezi destekleyen literatür taraması sürdürülmüştür.

2.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma yeri örneği olarak seçilen ilçede hizmete başlayan YİBO'nun tüm zamanlarında okumuş kişiler araştırmanın görüşmeci kitlesi olarak belirlenmiştir. Araştırmanın görüşmeleri için en ayrıt edici kriter olarak; görüşülen kişilerin YİBO'da okumuş olmaları ve halen köylerinde yaşamlarını sürdürüyor olmalarına özen gösterilmiştir.

Görüşmelerin tamamında samimiyet ve güven hissinin tesis edilmesine özen gösterilmiştir. İlçenin terör olaylarının yaşandığı bir coğrafyaya yakın olması ve demografik olarak siyasal yaklaşımların yarattığı güvensizlik algısı; araştırmada her anlamda titizlik içerisinde hareket etmeyi zorunlu kılmıştır. Ayrıca araştırma konusunun

“YİBO ve Kırsal Kalkınma” olması katılımcıların görüşmeler sırasında rahatsız olmalarını engellemiştir. Seçilen konu, bölgedeki güvenlik hassasiyetinin dışında kalmaktadır. Bu nedenle katılımcılar araştırma konusundan rahatsızlık duymamışlardır.

YİBO’ların özellikle kırsal bölgelerin kalkınmasını sağlamak amacıyla hizmete sokulmaları, araştırma örneğindeki köylerde yaşayan insanların devlet kurumlarıyla ve kendi sosyal çevreleriyle yaşadıkları değişimler, köylerdeki okuma-yazma oranının yükselmesi, öğrencilerin eğitime devam etme istekleri, tarımsal üretim ilişkilerinde yaşanan değişimler vd. nedenler araştırmanın ve görüşmelerin sınırlarını belirlemiştir.

BÖLÜM 3. BULGULAR

Araştırmanın verileri 2019 yılının şubat, mart ve nisan ayları içerisinde Erzincan'ın Refahiye ilçesine bağlı köylere gidilerek, köylerde yaşamını sürdüren ve çeşitli dönemlerde YİBO'dan mezun olmuş her yaş grubundaki toplam 17 kişiyle yapılan sözlü tarih görüşmesi ile toplanmıştır. Bu araştırma bir dönem karşılaştırması olduğu için sözlü tarih görüşmesi tekniği kullanılmıştır.[10]

Araştırmanın gerçekleşmesi sürecinde sayının 17 kişiyle sınırlı kalması köy ve mezralarda kış mevsiminde çok az sayıda insanın kalması, Sonbaharla birlikte köylerde yaşamını sürdüren insanların birçoğunun hayvanlarıyla birlikte Erzincan ve Gümüşhane illerinin çevresindeki beldelere göç etmiş olmaları ve kalan kişiler içerisinde YİBO mezunu olanların az bulunmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın konusuyla ilgili sorular iki başlık altından değerlendirilmiş olup, her başlıkta 10 soruya yer verilmiştir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların söyledikleri sözler, olduğu gibi ve kod numarası verilerek yer almışlardır.

Araştırmanın etik sorumluluğunun bir parçası olarak, görüşme yapılan 17 katılımcıya araştırmanın içeriğinin ve amacının ne olduğuna ilişkin açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Bu kapsamda sorulacak sorulara içtenlikte cevaplamaları istenmiştir. Araştırma görüşmelerinin süresinin ne olacağı hususu, katılımcıların sorulara verdikleri cevaplara göre şekillenmiştir. Sözlü tarih görüşmesi tekniğinin bir parçası olarak değerlendirilen görüntü kaydından, bölgede oluşan güvenlik hassasiyeti nedeniyle vazgeçilmiş olup sadece ses kaydı yapılmıştır.

3.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Dair Bulgular

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcılara ilişkin cinsiyet, yaş, medeni durum, çocuk sayısı, doğum yerleri, eğitim durumları ve meslek durumları hakkındaki bulguların yer aldığı 1 no'lu tablo aşağıda yer almaktadır.

[10] Refahiye İlçesinin siyasi, tarihi, kültürel vb. özellikleriyle ilgili bilgiler ve ilçenin haritası Ek: 7. de yer almaktadır. Bkz.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgilerine Dair Bulgular

Katılımcıların özellikleri	Sayı
Cinsiyet	
Kadın	1
Erkek	16
Toplam	**17**
Yaş	
29 - 39	6
39 - 49	7
49 - 59	4
60+	
Toplam	**17**
Medeni Durum	
Evli	13
Bekâr	3
Dul	1
Toplam	**17**
Çocuk Durumu	
1	4
2	6
3	3
4	1
5+	
Toplam	**17**
Doğum Yerleri	
Erzincan / Refahiye	17
Toplam	**17**
Eğitim Durumu	
İlkokul	2
İlkokul terk	
Ortaokul	10
Ortaokul terk	
Lise	2
Lise terk	3
Üniversite	
Üniversite terk	
Toplam	**17**
Mesleki Durum	
Çiftçilik	14
Arıcılık	2
Ev Hanımı	1
Diğer	
Toplam	**17**

3.1.1. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Araştırma konusuna bağlı kalınarak belirlenen görüşmeci özellikleri dâhilinde, katılımcıların 16'sı erkek 1 tanesi kadındır. Araştırma örneği kapsamında, katılımcıların; köylerde yaşamını sürdüren YİBO mezunları olma durumları, katılımcıların erkek ağırlıklı bir kitleden oluşmasına yol açmıştır. Araştırma görüşmeleri sırasında 5 katılımcının eşlerinin de YİBO mezunu olmalarına rağmen, kendilerine yapılan görüşme isteğini kabul etmemişlerdir. Katılımcılar arasındaki tek kadın görüşmeci köyde yalnız yaşamaktadır.

3.1.2. Katılımcıların Yaş Dağılımı

Katılımcıların yaş aralıkları değerlendirildiğinde, altısının 29 – 39 yaş aralığında olduğu, yedisinin 39 – 49 yaş aralığında ve dördününde 49 – 59 yaş aralığında oldukları görülmüştür. Araştırma konusunun bir dönem karşılaştırması olması, görüşmeler için ulaşılan katılımcı kitlenin uygunluğunu ortaya koymaktadır. Bu durum elde edilen verilerin etkinliğini göstermektedir.

3.1.3. Katılımcıların Medeni Durum ve Çocuk Sayıları

Araştırma görüşmelerinde ulaşılan katılımcıların, on üçünün evli olduğu, üç tanesinin de bekâr oldukları görülmüştür. Görüşmelerdeki tek kadın katılımcının ise dul olup, kız çocuğu üniversitede okuduğu için erkek çocuğuyla birlikte köyde yaşamaktadır. Katılımcıların dördü birer çocuk, altısı iki çocuk, üçü üç çocuk ve birinin de dört çocuk sahibi oldukları tespit edilmiştir.

Köyde yaşıyor olmalarına rağmen içinde büyüdükleri geleneksel aile tipinden uzaklaştıkları ve daha çok çekirdek aile tipine uygun bir yapı içerisinde varlıklarını devam ettirdikleri görülmüştür. Son otuz yılda kırsal yapıda meydana gelen bu değişim en çok aile çiftçiliğinin yapılamamasına yol açmıştır. Bu nedenledir ki köylerde tarımsal üretim terk edilerek kent benzeri bir tüketim kültürü oluşmuştur.

Araştırmanın katılımcıları içerisinde yer alan YİBO mezunu üç bekârla birlikte köylerdeki diğer bekârların da evlenecek kız bulamadıklarından şikâyetçi oldukları görülmüştür.

Araştırma kapsamında görüşülen tüm katılımcılar Refahiye'de doğup büyümüş; üç katılımcı bir süre ayrıldıktan sonra tekrar köye dönüp yaşamlarını sürdürmüştür.

Diğer on dört katılımcının eğitim süreleri de dâhil olmak üzere hep köylerinde yaşamları söz konusudur.

3.1.4. Katılımcıların Eğitim ve Meslek Durumları

Araştırma görüşmelerinde düşüncelerini aldığımız katılımcıların ikisi ilkokul mezunu, onu ortaokul mezunu, ikisi lise mezunu, üçü de lise terk seviyesinde bir eğitim almışlardır.

1970'li yıllarda bölgede kız çocuklarının fazla okutulmaması gibi bir anlayış baskın olduğu için, görüşmede ulaştığımız tek kadın katılımcının duruma ilişkin yaklaşımı oldukça kaderci olmuştur.

> "Ben okuyamadım. Hep içimde ukde olarak kaldı. Keşke okuyaydım. Sonradan pişman oldum ama iş işten geçti. Zaten o zaman kızların okuması o kadar önemli değildi. Çocuklarımı YİBO'ya götürdüğüm zaman öğretmenler niye bu kadar peşine düşüyorsun diyorlardı. Çünkü ben kendim okumadım. Onlar okusun. Onlar hep okusun isterim. Ama oğlan okumadı köyde kaldı. Kızım şimdi üniversitede okuyor (G.K. K.K. 13)."

Araştırmaya katılan erkek katılımcıların biri ilkokul mezunu olup İlkokulu bölgedeki diğer çocuklar gibi YİBO'da okumuştur. Ortaokul birinci sınıfta Din Kültürü dersinde öğretmeniyle kavga ettiği için okuldan atılmış ve bir daha okumamıştır.

Araştırma görüşmelerinde yer alan on katılımcı ortaokul mezunudur. Bu katılımcıların tamamı çeşitli dönemlerde YİBO'da ilk ve ortaokulu bitirdikten sonra eğitime devam etmediklerini söylemişlerdir. Bunlardan üçü arıcılık, üçü geçimlik hayvancılık ve arıcılık, ikisi köylerde gündelik işlerde çalışırken kalan iki kişi de büyükbaş hayvan besiciliği yapmaktadırlar. Yapılan büyükbaş hayvan besiciliği tamamen "mera hayvancılığı" şeklinde yapılmaktadır.

> Ben hayvancılık yapıyorum. Mera hayvancılığı yapıyorum. Yaz aylarında merada bakıyorum. Diğer zamanda hep yem satın alıyorum. Ekip biçmiyorum. Yemleri hazır alıyorum. Şuan genellikle satın alıyoruz. Artık toprağımızı işlemiyoruz. Bende bilmiyorum, alışkanlık oldu. Zaten kimsede ekip biçmiyor. Her şeyimizi hazır almaya başladık. Hazır satın alıyoruz (G.MB. K.14).

Araştırmaya katılan katılımcılardan üçü, ilk ve ortaokulu YİBO'da bitirdikten sonra eğitimlerini liseyi tamamlamadan bırakmışlardır. Bunlardan 1'i canlı hayvan tüccarlığı yapmaktadır. Diğer ikisi de köylerinde geçimlik tarım-hayvancılık işiyle uğraşmaktadırlar.

> Köyde bir tek ben hayvancılık yapıyorum. Oda ekim-biçimi bıraktım. Sadece mera hayvancılığı yapıyorum. Birde kendime göre arıcılık yapıyorum. Sonbaharda çıkardığım balı İstanbul'da akrabalara ve eş dosta satıyorum. Yani bu. İlerisi yok (G.Ç. K.4).

Araştırmada görüşülen diğer 2 katılımcı ilk ve ortaokulu YİBO'da bitirdikten sonra liseyi Erzincan'da tamamlamışlardır. Bunlardan birisi büyükbaş hayvan besiciliği yaparken diğeri, mevsimlik mera hayvancılığı yapmaktadır.

> Köyde bir tek ben hayvancılık yapıyorum. Oda ekim-biçimi bıraktım. Sadece mera hayvancılığı yapıyorum. Bahar geldiğinde köylerde büyükbaş hayvan topluyorum. Yaz boyu yaylalarda besledikten sonra hepsini satıyorum. Son dönemlerde kar yağdığında Ulalar'a (Erzincan merkeze bağlı belde) gidiyorum. Böyle (G.GS. K.7).

Kısacası, araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların tamamı ilk ve ortaokul eğitimlerini YİBO'da tamamlamışlardır. Çeşitli nedenlerle köylerinde kalmaya ve yaşamlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Geçmişte geçimlik olarak yapılan tarım-hayvancılık, bugün hemen hemen terk edilmiş durumda ve eskiden olduğu gibi sadece ev halkının ihtiyaçlarını karşılamak için yapılmaktadır. Katılımcılar yaptıkları işlerin tamamını çiftçilik olarak tanımlamaktadırlar.

Ayrıca YİBO'da okudukları sırada oluşturdukları sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik etkileşim köylerde yaşayan kişilerin, kendi köylerinin dışındaki diğer köylerle olan diyaloglarına büyük katkısı olmuştur.

Katılımcıların eskiden önemli buldukları kültürel (inançsal) izolasyonu günümüzde önemsemedikleri görülmüştür. Bu durum kişilerin günlük ilişkilerinde işlerini kolaylaştırmaktadır.

> YİBO'ların insanların yetişmesinde ve aydınlanma konusunda tabi ki büyük katkısı olmuştur. Ama şunu da parantez içerisinde açayım. Bence anadilimde eğitim vermiş olsaydı daha iyi olurdu. Sadece ben diyorum ya Türkçeyi 7 yaşında

> öğrendim. Ben 7 yaşında önce rüyalarımda mesela şey Kürtçe rüya görebiliyordum. Ve ben şuan Kürtçe hiç bir rüya göremiyorum. Niye tamamen bitmişim. Asimile olmuşum, yok olmuşum. Çünkü… 7 yaşında Türkçe öğrendikten sonra bütün hayatım hep YİBO'dur. Hep dediğim gibi bu bölgeye okullar açıldıktan sonra, göçlerde başladı köylerde. Ha bu göçlerle beraber artık kendimizi… Böyle (G.YS. K.17).

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların eşleri içerisinde üçü ilkokulu YİBO'da okumuş, ikisi ortaokulu YİBO'da bitirmişler. Kalan diğer eşlerin okur-yazar, köy ilkokulu ve diğer okullardan lise okudukları görülmüştür.

3.1.5. Katılımcıların Doğum Yerleri

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların hepsi araştırma yeri örneği olan Erzincan'ın Refahiye ilçesi kütüğüne kayıtlıdırlar. Bu bağlamda oluşturulan özet bilgilere aşağıdaki tablo 2'de yer verilmiştir.[11]

[11] Araştırma örneğini oluşturan ilçenin bağlı olduğu Erzincan ilinin siyasi, tarihi, kültürel vd. özellikleriyle ilgili bilgiler Ek: 6'da yer almaktadır. Bkz.

Tablo 2: Katılımcıların Doğum Yeri Bilgileri

Görüşme Kodu	Cinsiyeti	Yaş	Doğum Yeri
G.A. K.1	Erkek	30	Refahiye
G.BA. K.2	Erkek	50	Refahiye
G.BA. K.3	Erkek	45	Refahiye
G.Ç. K.4	Erkek	36	Refahiye
G.DŞ. K.5	Erkek	34	Refahiye
G.D. K.6	Erkek	42	Refahiye
G.GS. K.7	Erkek	39	Refahiye
G.GT. K.8	Erkek	30	Refahiye
G.KAB. K.9	Erkek	57	Refahiye
G.KAB. K.10	Erkek	38	Refahiye
G.KM. K.11	Erkek	43	Refahiye
G.KK. K.12	Erkek	49	Refahiye
G.KK. K.13	Kadın	51	Refahiye
G.MB. K.14	Erkek	54	Refahiye
G.SK. K.15	Erkek	40	Refahiye
G.S. K.16	Erkek	49	Refahiye
G.YS. K.17	Erkek	48	Refahiye

3.1.6. Katılımcıların YİBO Süreçleri

Araştırmada görüşülen tüm katılımcılar 1969 yılında eğitim öğretime açılan Refahiye YİBO'da çeşitli dönemler içerisinde eğitim görmüşlerdir. Eğitime başladıkları günden itibaren yaşamış oldukları süreç bugün hafızalarında canlılığını koruduğu gözlenmiştir. Bu bağlamda hatırladıkları olayları "unutulmaz anılar" olarak tarif etmektedirler.

Katılımcılar YİBO'ya başlangıç günlerini farklı açılardan değerlendiriyor olmalarına rağmen hepsinin ortak kabulü o dönemde açılan YİBO'nun bölge için iyi olduğu şeklindedir.

> YİBO'ya şöyle başladım. Köyden kırsal kesimden ilk şehre gelişim oldu. YİBO'ya başlangıç şeklim. Çocuklukta 7 yaşlarında falandı. Ve artı bir ikincisi hiç Türkçe bilmeden başladım. Yani köyde her ne kadar bize öğretmeye çalıştılarsa da bilmiyorduk Türkçeyi. İlk Türkçeyi de ora öğrendik. Orda hem Türkçeyi öğrenmiş olduk, hem şehri gördük. Bize birazda çok garipte gelebiliyordu (G.YS. K.17).

Geçmişte bölgenin kırsal köylerinde farklı yerel diller kullanılıyor olmasına rağmen, günümüzde gerek köylerde gerekse de ilçe merkezinde yerel diller çok az insan tarafından kendi aralarında kullanmakta olduğuna rastlanmıştır. Bu duruma ilişkin olarak görüşme yaptığımız katılımcının geçmişte farklı bir dille büyümesine rağmen bugün çoğunu unuttuğunu ifade etmiştir.

> Beni YİBO'ya dedem götürdü. Hatta çocuklar gitmişti. 5 - 10 gün sonra beni götürdü. Aldı götürdü. Dedemle gittik 1 günde Refahiye'de yattık. Ablasının evi vardı orda. Orda yattık. Ondan sonra sabah kalktık gittik okula. Okulda bizi geri gönderdiler. Orda ihtiyaçların var. Örneğin tırnak çakı veya tarak aldık. Sonra nüfus müdürlüğüne gittik kimliğimi çıkarıp beni götürüp okula bıraktı. O güne kadar kimliğim yoktu. Sadece benim değil o zaman hep öyleydi. Gittiğimiz zaman çıkardık. Çıkardık ondan sonra gittik okula (G.KK. K.13).

Kırsal bölgelerde bugün halen devam eden altyapı sorunları geçmişte köylerde yaşayan insanların içinde bulundukları durumu daha iyi anlamımızı sağlamıştır. Bölgenin dağlık köylerine eskiden ulaşım imkânı bulunmadığı için doğan çocukların kimlik kayıtları sonradan yapılması gibi bir durum söz konusudur.

> YİBO'ya ilk gittiğimizde köyden şehre gittiğimizde en azından insan kalabalığı gördük. İşte okuduk. Ne bileyim, nasıl anlatım. Yani kabuğumuzun dışına çıktığımızı gördük. Köyde yaşadığımız için fistanla [12] gittik. Pantolonla dolandık, kazakla dolandık onları hatırlıyorum (G.KAB. K.9).

[12] **Fistan:** Köylerde eskiden çocuklar için dikilen günümüz Afganistan erkeklerinin giydiği kıyafetlere benzer kıyafetler.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcılar, geçmişte kırsalda sürdürülen geleneksel yaşam biçimlerinde ortaya çıkan değişimi ilk YİBO'ya gittiklerinde yaşamış olmaları; kırsal yoksulluğun etkilerine dair derin izleri yansıttığı söylenebilir.

> Beni YİBO'ya bıraktılar kaçtım ben. Durmadım orada. Babam beni dövdü. Tekrar kaçtım tekrar dövdü. En son bırakıp gittiler. Daha gideceğimiz yer kalmayınca mecburen kaldık okulda (G.D. K.6).

Araştırma konusuyla ilgili görüşülen katılımcıların YİBO sürecine dair aktardıkları anıları, köylerde günümüzde kalan yoksulluğun yaratmış olduğu çaresizliği göstermektedir.

Katılımcıların YİBO süreçleri ile ilgili bazı bilgilere tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3: Katılımcıların YİBO Süreçleriyle İlgili Bilgileri

Görüşmeci Kodu	Cinsiyeti	Yaş	YİBO Başlama Tar.	YİBO Bitirme Tar.
G.A. K.1	Erkek	30	1996	2004
G.BA. K.2	Erkek	50	1977	1985
G.BA. K.3	Erkek	45	1980	1988
G.Ç. K.4	Erkek	36	1990	1998
G.DŞ. K.5	Erkek	34	1992	2000
G.D. K.6	Erkek	42	1985	1993
G.GS. K.7	Erkek	39	1990	1998
G.GT. K.8	Erkek	30	1996	2004
G.KAB. K.9	Erkek	57	1969	1975
G.KAB. K.10	Erkek	38	1989	1997
G.KM. K.11	Erkek	43	1984	1992
G.KK. K.12	Erkek	49	1978	1986
G.KK. K.13	Kadın	51	1976	1981
G.MB. K.14	Erkek	54	1972	1980
G.SK. K.15	Erkek	40	1985	1991
G.S. K.16	Erkek	49	1977	1985
G.YS. K.17	Erkek	48	1977	1985

Bu araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların, eğitim çağına gelen çocuklarını kendilerinin mezun oldukları YİBO'da okutmaları veya okutmuş olmaları; bölgenin dağlık köylerinde kırsal yoksulluğun halen kalıcı bir şekilde devam ettiğini göstermektedir. Bölgedeki kırsal yoksulluğun azaltılması için yürütülen herhangi bir altyapı çalışmasının olmadığı, araştırma kapsamında gittiğimiz köylerde bulunan eski köy okullarının virane durumlarından anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda değerlendirdiğimizde, eğitim imkânlarından yararlanma hakkı da diğer imkânlar gibi kısıtlı ve kader halini almıştır.

İlçede yer alan ve bölge köylerinde büyüyen çocukların adeta kaderi haline gelen YİBO'nun geleceği ile ilgili edindiğimiz bilgiler değerlendirildiğinde ise, gelecekte

köylerde yaşayan insanların çocuklarını okutmak için yeni arayışlara yönelmeleri gerekmektedir. Mevcut YİBO'nun değişen eğitim sistemine uygun bir niteliğinin kalmadığı, bölge köylerinde eğitim çağına gelmiş öğrenci sayısının da yeterli görülmemesiyle birlikte artık kapatılarak misyonunun sonlandırılması ilçedeki eğitim çevrelerince dillendirilmektedir.

3.1.7. Katılımcıların Aile Yapıları

Araştırmada görüşülen katılımcıların aile yapılarını şekillendiren en önemli özellik üretim ilişkileridir. Katılımcıların 4'nün babaları, 2'sinin anneleri, 3'ünün hem anne hem babaları vefat etmişlerdir. Kalan 8 katılımcının anne ve babaları hayattadırlar. Katılımcıların tamamı yaşlı anne babalarıyla birlikte yaşamaktadırlar. Durum böyle olunca, yaşlı ebeveynlerin tüm olanaklarını yanlarındaki çocukları kullanmaktadırlar. (emeklilik ve yaşlılık maaşları vb.) bu durum köylerde yaşayan bazı katılımcılar için oldukça iyi bir olanak olarak değerlendirilebilir.

Katılımcıların eşlerinin ise günlük ev işlerinin yanında besledikleri hayvanların bakımı ve benzeri diğer işlerle uğraştıkları görülmüştür.

Katılımcıların ilk ve ortaokul düzeyindeki çocuklarının ilçedeki YİBO'da yatılı okudukları, daha ileri eğitim alanlarında başka şehirlerdeki üniversitelerde okudukları tespit edilmiştir.

3.1.7.1. Katılımcıların Sosyo-Ekonomik Durumları

Bu araştırma kapsamında gittiğimiz köylerdeki katılımcılar ve katılımcıların dışındaki diğer kişilerin tamamı köylerdeki uğraşlarının tamamını çiftçilik olarak tarif etmektedirler. Katılımcıların bir kısmı büyüklerinin sağlamış olduğu imkânlardan faydalanırken, bazılarının kendine göre imkânlar oluşturdukları görülmüştür.

> Biz köyde 12 ay boyunca kalıyoruz. Biz aile olarak hayvancılıkla geçiniyoruz. İşte hayvancılık dediğimiz, büyükbaş ve küçükbaş. Bende şu an hem büyükbaş var hem de küçükbaş var. Hayvancılık yani inek kısmı olarak var hayvancılık derken. İşte bunların danalarını satıyoruz. Sütünden, peynirinden ve arıdan aldığımız, biraz da arımız var. İşte ondan aldığımız balı şey yaparak, satarak geçimimizi o şekilde sağlıyoruz (G.BA. K.3).

> Köyde bir tek ben hayvancılık yapıyorum. Oda ekim-biçimi bıraktım. Sadece mera hayvancılığı yapıyorum (G.Ç. K.4).

Özellikle büyükbaş hayvan besiciliği yapanlar ve arıcılıkla uğraşanlar kendilerince bir ekonomik sistem oluşturmuşlardır. Oluşturdukları bu sistemi yapay üretim sistemi olarak tanımlayabiliriz. Çünkü bu sistem tamamen devletin sağlamış olduğu kredi imkânlarıyla yürütülmektedir.

> Ben hayvancılık yapıyorum. Ahır hayvancılığı yapıyorum. Yaz aylarında merada bakıyorum. Diğer zamanda hep satın alıyorum. Oda ekip biçmiyorum. Yemde hazır alıyorum. Şu an genellikle satın alıyoruz. Artık toprağımızı işlemiyoruz. Her şeyimizi hazır almaya başladık. Hazır satın alıyoruz (G.MB. K.14).

> Arıcılık. Ben köyde arıcılık yapıyorum. Sadece bir ev hayvancılık yapıyor. Diğerleri hep arıcılık. Zaten bizim buralarda herkes arıcılığa yöneldi. Daha kolay ve basit olduğu için. Herkesin işine geliyor (G.D. K.6).

Katılımcılar içerisinde ekonomik durumu diğerlerine göre iyi olanların çevresel ilişkilerinin de gelişmiş olduğu görülmüştür. Özellikle siyasi çevrelerle geliştirdikleri ilişkiler sayesinde daha kolay devlet imkânlarını kullandıkları tespit edilmiştir. Bu ilişkiler sayesinde devlet kurumlarının bölgede enformasyona daha kolay ulaşabildikleri görülmüştür.

Ayrıca katılımcıların yaşadıkları evlerin büyük bir kısmının babadan kalan evler olduğu, yaz aylarında gurbetten gelen diğer aile bireylerinin de bu evleri kullandıkları; bundan dolayı bazı ailelerde üstü örtülü miras kavgalarının yaşandığı, köylerde yaptığımız sohbetlerde ortaya çıkmıştır. Araştırma boyunca görüşmeler için gidilen köylerin çoğunda karşılaşılan en önemli bulgulardan biri de halen köylerin çoğundan altyapıların (fosseptik, tuvalet, içme suyu, kanalizasyon sistemi vb.) olmamasıdır.

3.2. Köylerin Genel Durumuna İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında yer alan bölgedeki köylerin genel durumuna ilişkin bulgulara ulaşabilmek için belirlenen sorular aşağıdaki başlıklar şeklinde belirlenmiştir.

3.2.1. Köylerdeki Eski Evlerin Durumu

Teknolojik araç-gereçlerin yaygın bir şekilde kullanılmadığı kırsal coğrafyalardaki köylerde, insanların; kendi temel ihtiyaçlarını gidermek için sahip oldukları mevcut olanaklardan yararlanmaktan başka çareleri yoktur. Hal böyle olunca, evlerin inşasında en çok yararlanılan malzemeler ağaç, taş ve toprak olmuştur. Bu durum köylerdeki evlerin genel özelliklerinin aynı olmasını kaçınılmaz kılmıştır. Eskiden köylerde yapılacak evler için önce kullanılacak taşların çıkarılması gerekmekteydi. Bu işlemin kimi köylerde aylarca kimi köylerdeyse yıllarca sürdüğünü söylemek yerinde olacaktır.

Araştırma görüşmeleri sırasında köylerdeki eski evlerin durumunu ortaya çıkarmak için sorduğumuz "köyünüzdeki evlerin eski ve bugünkü durumlarıyla ilgili bir kıyaslama yapabilir misiniz?" sorumuza, katılımcılar;

> Çok fazla yeni bina yok köyde. Eski binalar genelde. Taş ve çamurdan yapılan binalar. Üzerlerine büyük ağaçlar konuluyordu. Sonra sac olmadığı için yani suya karşı bir yalıtım yapılamadığı için çok yoğun miktarda toprak dökülüyordu üzerlerine. Öyle suyu geçirmemesi için toprak dökülüyordu üzerlerine. Öyleydi (G.S. K.16).

> Şimdi şöyle söyleyelim. Ben küçükken bizim evimizin çatısı yoktu. Çatısızdı, çoğu evler çatısızdı. Üstü şeyle kapalıydı. Yağmur yağdığı zaman çıkardık üste loğlama yapardık[13] (G.KAB. K.10).

> Valla bir kısmı… Eski evler taş, taşla ahşap üzerine. İşte alt katlar genelde çift kat bizim köyün binaları. Taş duvarı, kesme taş duvarı çok güzel işçilik yapılmış. İşte 60'ta yapılmış. Biri 61'de. Halen ayakta kullanılıyor. Bir kısmı dışını sıvaladı. Bir kısmı ters tavan. Sonra sağlıklı binalar. Sağlık açısından beton yok. Odalar eski işçilikle yapılmış. Tavanlar ters tavan. Güzel yani… (G.D. K.6).

[13] **Loğ:** Eskiden köylerdeki evlerin toprak damlarının yağmur sularını geçirmemesi için, bir kaya parçasının çeşitli aletler yardımıyla silindir haline getirilerek takılan tutma aparatı sayesinde gezdirilerek evin içine suyun geçmesini engellemekte kullanılan yuvarlak taş. **Dam:** Örülen taş duvarların üstüne paralel bir şekilde yerleştirilen tomrukların üstünün mertek denilen ağaçların arasına ağaç kabuklarının konulduktan sonra toprak kapatılmasına denilir. Yani köylerde evlerin üsteleri için kullanılan tanım.

> Eskiden köydeki evlerimiz çamur sıvaydı. Çamur ve saman karışımı. Her taraf öyle. Taş vergeydi[14] (G.Ç. K.4).

> Eksiden köylerimiz bizim köyde bu kerpiç falan yoktu. Yalnız bağzeze diyoruz biz ona. Yani böyle bağzeze dediğim ağaçla yapıyorduk üstüne. Lata diyorlar, lataların üzerine mertek diyoruz ince bir ağaç daha var. Yani 5'e 5 durumunda. Onun üzerini de böyle… Suyla toprağı harmanlayıp, çamur diyoruz biz ona. O hale getirip üstüne çekiyorduk. Birde vergeyle o çamuru yine direk dikip aralarına doldurup öyle daha sağlıklı gibiydi bence. Biraz daha sıcak ve soğuk işlemiyordu (G.KAB. K.9) şeklinde düşüncelerini aktarmışlardır.

Köylerdeki eski evlerin yapımında kullanılan malzeme ve yapım tekniklerinin aynı olması da, eski köy evlerinin genel olarak aynı olmasına yol açmıştır. Araştırma görüşmeleri için gittiğimiz köylerde konak şeklinde inşa edilmiş köy evlerinin olmaması, köylerin coğrafi konumlarındaki dağınıklığı ve ekonomik yönden zayıf olduklarını ortaya koymaktadır. Geçmişte yapılan binalar kerpiç, taş duvar veya kısmi taş duvar şeklinde yapıldıkları görülmüştür. Araştırma görüşmeleri için gidilen köylerde karşılaştığımız iki katlı kerpiç evler, daha çok dağ köylerinde yaşayan kimi ailelerin güvenlik ve diğer kaygılarını gözeterek yaptıkları evler oldukları tespit edilmiştir.

3.2.2. Köylerde Yeni Yapılan Evler

Araştırma kapsamında gidilen köylerde yapılan gözlemler ve katılımcıların ortaya koydukları tespitler, köylerde zaman dışında değişen fazla da bir şeyin olmadığını göstermektedir. Yeni olarak tarif edilen binaların, kentlerin gecekondu bölgelerinde inşa edilen binalarla aynı oldukları gözlemlenmiştir. Köylerde benzer tekniklerle yapılan yeni evlerin, köylerin kent çeperlerinde yer alan gecekondu mahallelerine benzemelerine neden olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, köylerde yeni diye yapılan evlerin bölgenin sahip olduğu hiçbir topoğrafik özelliği yansıtmadığı gibi, böyle bir yaklaşımın ne olduğunun da bilinmediği görülmüştür.

Araştırmanın örneğinde yer alan köylerde yaşamlarını sürdürenlerden birçoğunun büyüklerinden kalan evlerde yaşamaya devam ettikleri görülmüştür. Bu durum köylerdeki kırsal yoksulluğu ortaya koymaktadır. Taş ve ağaçlarla yapılmış eski binaların

[14] **Taş Verge:** Eski zamanlarda köylerde bina yapılırken, bina temeliyle birlikte örülen taşların arasına konulan kalın ve düz ağaçlara verilen isim. Binanın bir kısmını taş duvarlar oluştururken bir kısmını bu düz ağaçlara karşılıklı çivilerle tutturulan kalın tahtaların arasına çamur ve saman karışımının doldurulmasıyla yapılan bir duvar türü.

dış duvarları betonla sıvanarak dam denilen çatının da sacla kapatılması ise yalnızca binaların ömrünü uzatmıştır. Eskiden evlerden uzakta tahta ve teneke barakalarla yapılan tuvaletlerin, örülen tuğla duvarlarla evlere eklenip; girişleri evlerin içinden verilmiş olması yeni olarak değerlendirildiği görülmüştür. Köylerde dede-baba yadigârı olarak üçüncü kuşağa geçen eski evlerin yeni durumu yoksulluğun yeni görüntüsünü yansıtması olarak kabul edilebilir.

> Çocukluğumda şartlar biraz daha kısıtlıydı. Evlerimizde sular yoktu. İçeride tuvalet banyo gibi durumlar yoktu. Tek odalı evlerdi genellikle. Şu anda yani köydeki evler biraz daha şehirleşmiş bir yapıya dönmüş durumdadır. Genellikle şimdi köydeki evler daha rahat. Suyu içeride, lavabosu, banyosu, tuvaleti vesairesi. Bizim köyde ve çevre köylerde insanlar genellikle şehirdeki evlere benzer evler yapıyorlar. Çoğunlukla emekliler gelip yapıyor. Yoksa bizim öyle değil. Siz de görmüşsünüzdür yeni binalar bu şekilde yapılmıştır (G.GT. K.8).

Köylerin bulunduğu coğrafyanın özellikleri göz önüne alındığında, yapılan eski evlerin bazılarının iki katlı yapılmış olmasının; ailelerin güvenlik kaygılarının dışında besledikleri hayvanlarıyla iç içe yaşadıklarını göstermektedir.

> Genelde çift kat bizim köyün binaları. Halen kullanılıyor. Bir kısmı dışını sıvaladı. Bir kısmı ters tavan yaptı. Eskiden beri alt kata hayvanlar konuluyor ya da "merek" olarak kullanılıyor[15] (G.D. K.6).

İlçeye (Refahiye'ye) bağlı köylerdeki yeni yapılan binaları ikiye ayırmak doğru olacaktır. Gurbette emekli olup kısıtlı imkânlarla köyde dönemsel kalmak için yapılan evler; bunlar daha çok kentlerdeki kaçak binaları andırmaktadırlar. İkinci grupta yer alan evler ise, daha çok sahiplerinin yüksek ekonomik güçlerini yansıtmaktadır.

> Şimdiki durum; pirketten (Briket) yapıyorlar, beton direk kullanıyorlar. Üstü sac. Daha mesela diyelim… Fazla toprak kullanılmıyor. Üzerine bir bu ziftli kâğıt, İzocam daha üzerine işte çatı. Saclı oda. Bizim bu bölgede kiremit yok. Pirket (Briket) - kiremit yok. Bizim bu bölgede binaların üzerine kiremit kullanılmıyor. Şeylerin üzerine. Sadece sac. Galvanizli sac (G.KAB. K.9).

Haliyle köylerdeki geleneksel durum, tüketim kültürünün yaratmış olduğu kontrol edilemez bir süreçle karşı karşıya kalmaktadır. Kentlerde yüksek gelir seviyelerine

[15] **Merek:** Köylerde hayvan ahırlarının bitişiğine yapılan hayvan yemlerinin konulduğu yere verilen isim.

ulaşanların gidip köylerinde inşa ettikleri yeni evler, kısa vadede yaşam kalitesini yükseltmiş gözükse de uzun vadede köylerin geleneksel yapılarını işgal etmişlerdir.[16]

3.2.2.1. Altyapı ve Köy Yolları

Araştırma görüşmeleri kapsamında gidilen köylerin bazılarında çeşitli altyapı sorunlarının halen çözülemediği görülmüştür. Köylerin birçoğunda ilk göze çarpan sorunun içme suyu problemi olduğu, bazı köylerde var olan köy çeşmelerinde büyükbaş hayvanların sulandığına tanık olunmuştur. Kış mevsimi dolaysıyla çeşmelerden hem insanların evlerine bidonlarla su taşımaları hem de aynı çeşmeden hayvanlarını sulamaları, köylerdeki kırsal yoksulluğun azaltılamadığını göstermektedir.

Araştırma görüşmeleri için gidilen bazı köylerde hiçbir altyapı bulunmazken, bazılarında devlet eliyle bazı alt yapı hizmetlerinin tamamlandığına rastlanmıştır.

> Köyün ortak kullanımı olan su deposu var. Bir de su kanalları yapıldı. İşte araziler ortak sulanıyor. Devletin yaptığı. İşte köprüler var, yolumuz var. Kanalizasyon yapıldı ortak köyün. Rahatladı köy. Yapıldı yani yapılmadı desek yalan olur (G.D. K.6).

Araştırma kapsamında gidilen köylerin genelinde, köylülerin ortak kullanımına açık yapıların yetersizliği; il özel idaresi kapsamında köylere ayrılan bütçenin azlığını ortaya koymaktadır.

> Köyümüzde köy odası ya da misafirhane de yok. Eski okul binası gibi işte ne bileyim lojman gibi hiçbir şey yok. Olmamış da. Yani geçmişte de yok (G.A. K. 1).

> Hiçbir hizmet yok. Ne bir köy odası var, ne bir cenaze yıkama yeri, ne de devletin köye yaptığı. Köyümüzün yolu halen çamurludur (G.BA. K.2).

İlçe sınırlarında geçen Sivas-Erzincan, Erzincan-Malatya karayolu güzergâhlarına rağmen; köy yollarının halen toprak yol olması, köylerdeki kırsal kalkınmayı

[16] Köylerdeki evlerin fiziksel durumlarıyla ilgili fotoğraflar EK 7.4'te verilmiştir. Bkz.

zorlaştırmaktadır. Bu duruma bağlı olarak kimi köyler altyapılarını kendi imkânlarıyla tamamlamaya çalışmaktadırlar.

> Kendi imkânlarımızla bir şekilde geçmişte altyapı yaptığımız bir noktaya kadar var. Ama baktığımız zaman devlet desteğinde hiç bir altyapımız, hiçbir şeyimiz yok. Şunu da devlet yaptı diyeceğimiz bir yol var mecburiyetten (G.Ç. K.4).

Bu araştırmanın yapıldığı köylerde yaşam kalitesini düşüren bir diğer altyapı sorununun, hayvan gübrelerinin halen evlerin yanlarına dökülmüş olmasıdır. Hayvanlardan insanlara geçen bulaşıcı hastalıklar göz önüne alındığında; köylerdeki bu altyapı sorununun henüz çözülmemiş olması oldukça düşündürücü bir durumdur.

Bölge köylerindeki en önemli altyapı sorunlarının başında "yollar" gelmektedir. Özellikle yüksek rakımda bulunan dağ köylerinde kış aylarında yoğun kar ve tipi nedeniyle yolların kapanması, acil durumlarda büyük sıkıntıların yaşanabileceğini göstermektedir.

Ayrıca gerek kış aylarındaki kar ve tipinin gerekse de bahar yağmurlarının, köy yollarını çamurdan kullanılmaz hale getirmesi de; özellikle taşımalı eğitim kapsamında köylerden YİBO'ya giden çocukların büyük zorluklarla karşı karşıya kalmalarına yol açtığını söyleyebiliriz.

Bölgenin köylerinde kalan ailelerin yoksulluğu bir kader gibi değerlendirmeleri, katılımcıların görüşmeler sırasındaki tavırlarından da gözlemlenmiştir. Son 50 yıl içinde bölgede büyüyen tüm çocukların YİBO'yu bir tapınak gibi görmeleri; kırsal köylerdeki çaresizliğin bir başka göstergesi olarak değerlendirilebilir.

> Bana göre YİBO her şeyin başlangıcının olduğu yerdir. Ben YİBO'da okuyan herhangi bir adamın her türlü zorluğu geçeceğine inanıyorum (G.SK. K.15).

> Böyle okulların, YİBO'ların olması köyler için büyük bir şans. Bence diyorum. Büyük bir değer (G.MB. K.14).

> YİBO'lar köy kısmında gelip işte yatılı okuyan kişilerin olduğu yerlerdir. Yani acısıyla tatlısıyla insanı hayata bağlayan bir ortamdır (G.KAB. K.10).

> YİBO benim için bir yaşam biçimi diyorum. Çünkü YİBO'da okuyan bir insan dünyada bütün zorlukları görür. YİBO'da biz o yoklukta dayanmayı öğrendik. Yokluğu gördük, açlığı gördük, direnmeyi gördük, yaşamayı gördük. O süper bir okuldu bizim için (G.D. K.6),

Sadece makro ölçek içerisinde yer alan yol, kanalizasyon, içme suyu vb. altyapı problemleri değil, bölge köylerindeki göreli yoksulluğun sürdürülebilir bir düzeye getirilmesine ihtiyaç olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, bölgenin kırsal köylerinde büyüyen çocuklar için kapsamlı bir eğitim modeli geliştirilemezse; köylerde kalan son birkaç ailenin de göç etmelerinin kaçınılmaz olacağı belirtilebilir.

3.2.3. Köylerin Eski Nüfus Durumları

Araştırma örneğini oluşturan köylerdeki nüfusun eskiden bugüne göre daha kalabalık olmasının nedenlerinden en önemlisi, üretimin tamamen emek-yoğun (Labor intensive production) bir yönteme dayanmasıdır. Eskiden köylerde ailelerin ekonomik varlıklarını sürdürmeleri ve geleneksel bütünlüklerini korumaları ancak kalabalık olmalarıyla mümkündü.

Köylerin eski dönemlerdeki nüfus yapısını etkileyen en belirleyici unsur üretimle olan bağlarıdır. Kırsal coğrafyalarda bir üretimin gerçekleşebilmesi için yeterli sayıda insanın olması gerekmektedir. Bu doğal durum aile yapısının şeklini de belirlemektedir.

Refahiye ilçesinin dağlık ve dağınık kırsal köyleri de Türkiye'nin diğer dağınık coğrafyalarında olduğu gibi çoğunlukla geleneksel aile tipi şeklinde varlıklarını sürdürmüşlerdir.

> Bizim köyümüz toplam 9 Mezradan oluşuyordu. Yani her Mezrada 100'er tane saydığın zaman 900'ü falan buluyor. Şey 900 değil de 600-700 küsur civarında. Sırf zaten 25 tane öğrenci vardı. En kötü ihtimal 25 tane öğrenci vardı (G.SK. K.15).

> Hatırladığım 30 - 40 hane civarıydı. Çocukluk dönemimi hatırlarsam 100'ün üzerindedir nüfus. Kalabalıktı. Aile olaraktan kalabalıktık. Kendi ailemden bahsedersem en azında 15 – 20 kişi bir yerde kendimiz kaldığımızı hatırlıyorum yani (G.YS. K.17).

> Çocukluğumda bizim mezrada 13-14 civarında çocuk vardı. Şu an da çocuk yok. Yetişkin olarak da yine 16-17 kişi bulunmaktaydı. Köyde de çok insan vardı. Şimdi ise köyde yalnızca 5-6 kişi yaşamaktadır (G.GT. K.8).

1960'lı yıllarda köylerde göçlerin başlaması, 1969 yılında ilçeye YİBO'nun açılması gibi benzeri nedenler; köylerde yapılan geleneksel tarım-hayvancılığın gerilemesine ve nüfusun yer değiştirmeye başlamasına yol açtığı söylenebilir.

Planlı kalkınma kapsamında devletin köylere yaptığı yatırımların yeterli olmaması, 1980'lerden sonra iktidara gelen siyasilerin yatırımı; aldıkları oy kadar yapmaya başlamaları, üçüncü kuşağın YİBO'dan mezun olduktan sonra büyük kentlere göç etmeleri; köylerdeki nüfusun azalmasına ve tarımsal üretimin terk edilmesine neden olan faktörler olarak sıralanabilir.

> Bölge okulunda okumanın coğrafyaya katkısı olduğunu sanmıyorum. Okuyan genç nüfus coğrafyayı terk edip büyük illere gidip çalışmasından dolayı tarım hayvancılığın tamamen bitmesine neden olmuştur. Refahiye'nin gezmediğim hiçbir köyü yoktur. Bütün köyleri gezdim. Şu anda yüzde ellisi boştur. Hayvancılık tamamen bitmiştir. Tarım tamamen bitmiştir. Hep hazır alıp yerler. Genç nüfus hiç yoktur. Çoğu köyde şu an kuş uçmaz kervan geçmez bir şekilde beklediğini iyi bilirim(G.KM. K.11).

YİBO'da mezun olduktan sonra köyünde tüccarlık (büyük ve küçükbaş hayvan alıp satan kişi.) yapan katılımcının, köylerdeki son durumu bu şekilde özetleyerek ortaya koyması, bölgede uygulanan kalkınma programlarındaki yanlışlığı ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, köylerde gelecekte kimsenin kalmayacağını söylemek abartı olamayacaktır.

3.2.4. Köylerin Şimdiki Nüfus Durumu

1960 yılında yürürlüğe konulan "planlı kalkınma programı", bölge köylerinde demografik değişimlerin yaşanmasının yolunu açan ilk adım olmuştur. Özellikle yurt dışı (Almanya) göçler ve YİBO'yla birlikte sağlanan eğitim imkânları, köylerdeki nüfusun azalmasına etki eden faktörlerin başında gelmektedirler. Bu durum, bölgenin kırsal köylerinde geleneksel tarım-hayvancılığın yavaş yavaş terk edilmesine neden olmuştur. Köylerdeki nüfusun azalmasıyla birlikte, üretimin terk edilmesi; aile tiplerinin değişmesine ve çocuk sayılarında yaşanan azalmayı meydana getirmiştir.

> Şu anda köyümüzde yaşayan 2 hane varız. Annemle babamla birlikte 7 kişiyiz devamlı kalan. Köyde yaşayan diğer hanede de 4 nüfus var. Hepsi o kadar. Yazın da emekliler gelirler. Evi olanlar (G.BA. K.3).

Araştırma kapsamında gidilen köylerde tüketime dayalı dönemsel nüfus değişimleri yaşamaktadır. Bu değişimi meydana getiren neden ise, gurbetteki emeklilerin yaz aylarında köylere gelmeleridir.

> Şu anda köyde kaç kişi var ki. Şimdi sadece 6 - 7 kişi var. Başka yok (G.A. K. 1).

> Şu anda 2 kişi yaşıyor. Köyde yalnızca ben ve eşim var. Başkada kimse yok. Bazen yazın birkaç kişi geliyor. Onlarda biraz kalıp gidiyor. O kadar (G.MB. K.14).

> Şimdi ise köyde yalnızca 5-6 kişi yaşamaktadır (G.GT. K.8).

> Şimdilerde köyümüzün nüfusu… Ben size şöyle açıklım… Ben kendimden örnek vereyim. En fazla benim evimde var. 6 kişiyiz. Diğer komşularımızda. Yani kimi evde 3, kimi evde 2, kimi evde 4; bunu şöyle toparlayabilirsek. 8 hane dedik. Aşağı yukarı ne diyeyim 20 kişi ancak varız, diyebilirim (G.KK. K.12).

Araştırma örneğinde yer alan köylerin çoğunda sadece yaz aylarında ve seçim dönemlerinde nüfus artışı söz konusudur. Bu dönemlerin dışında köylerdeki nüfusun yok denecek düzeyde olması, mutlak yoksulluğu kalıcılaştırmaktadır.

3.2.5. Köylerin Eski Geçim Kaynakları

Araştırma örneğinde yer alan köylerdeki ailelerin ve kişilerin toplumsal yapı içerisindeki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel ilişkilerini belirleyen unsurların başında tarım-hayvancılık gelmektedir. Özellikle dağ köylerinde geleneksel yöntemlerle yapılan tarım-hayvancılık, ailelerin gelir kaynaklarının başında yer almaktadır. Hayvanların gücünden yararlanılarak yapılan geleneksel üretim, hane halkının ihtiyaçlarını karşılayabildikleri kaynaktan öteye geçememiştir.

Araştırma görüşmeleri kapsamında gidilen köylerin bulunduğu arazilerin engebeli olması, köylerdeki yaşamın gelişimini engelleyen etkenlerin başında bulunmaktadır. Bu perspektiften ele alındığında, geçmişte köylerde geleneksel usullerle yapılan tarım-hayvancılığın; kalabalık ailelerin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmesi üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur.

> O dönemlerde şartların zor olduğu halde şu an bizim geçimimize göre eski insanlarımız, babalarımız, atalarımız, dedelerimiz bize göre daha iyi

> geçiniyorlarmış. Örneğin ben kendimden örnek vereyim. Biz 10 kardeşmişiz, benim şu anda 3 tane çocuğum var. Benim babam 10 tane çocuğu hiç kimseye muhtaç etmeden büyütmüş. Atalarımız neyle uğraşıyorlardı, çiftçilikle, hayvancılıkla yetiştik. Davarımız da vardı. Büyükbaş hayvanımızda vardı. Öküzlerle çift sürülürdü. Atla, eşekle, katırla affedersin ot taşınırdı. Yani çok zorluklar vardı. İmkânsızlıklar çoktu (G.KK. K.12).

Coğrafyanın genel olarak dağınık ve dağlık olması, bölgedeki yaşamı olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzluklar, belli bir rakımdan sonraki dağ köylerinde daha fazla etkisini göstermektedir. Teknolojik makineleşmenin bu kadar yaygınlaşmış olmasına rağmen, karasaban kullanmaktan başka çaresi olmayan köylerin olduğunu söylemek ve buna tanık olmak; kırsal kalkınmanın kavramsal olarak ne denli önemli bir mesele olduğunu belirtmek yararlı olacaktır.

İnsanların gelip yerleştikleri bu kırsal coğrafyalarda varlıklarını nasıl sürdürdüklerini en iyi tarımsal üretim ilişkilerinden anlayabiliriz.

> O dönem köyümüzde hayvancılık yapılırdı. Tahminim başka da bir şey yoktu. Sadece hayvancılık. Bizim bölgede tahıl diye bir şey olmaz. Arıcılıkta o zamanlar yaygın değildi (G.KAB. K.9).

> Tarım, tarım-hayvancılık. O zaman kendi kaynaklarımızla geçimimizi şeyimizi yapardık. İdaremizi yapabiliyorduk. Şimdilerde hiç kimsede yok. Kimse de bir şeyle uğraşmıyor. Zaten köyde yaşayanda kalmadı. Susuz bir köy olduğu için herkes terk etti (G.MB. K.14).

> Şimdi çocukluğumda, bizim genel geçim kaynağımız; yetiştiğimizde hayvancılıktı. Ve aynı anda babam hayvan taciri olduğu için hayvan alıp hayvan satıyordu. Bu şekilde yani. Hayvancılıktı. Yani tarım - hayvancılıktı. Tarım yok denecek seviyede vardı. Zaten karasaban- öküzle sürülen kırsal bölge (G.KM. K.11).

> Yüzde doksan hayvancılık, küçükbaş hayvancılık. Yani genelde hepsi öyleydi. Büyükbaş sadece bulunduruyorlardı aslında. Yani besicilik olarak büyükbaş yoktu. Sadece küçükbaş vardı. İşte koyun, keçi. Herkesin en az kapısında 50'ye 60'a yakın keçisi ve koyunu vardı (G.SK. K.15).

> Hayvancılık, tarım. Bostan ürünlerini kendileri yaparlardı. Patatesi, fasulyesi, işte havucu. Ufak tefek te meyve oluyordu. Kışın meyvesini de dağlardan işte armudu yararlardı kuruturlardı. Elmayı da. Kışın da o şekilde tedarik ediyorlardı meyveyi. İşte kavurma yaparlardı kışın et tarzı. Peynirimizi keçi derilerine doldururlardı. Yani erzağımızın hemen hemen çay harici köyde karşılanıyordu (G.D. K.6).

Bölgedeki köylerin geçmişteki nüfuslarının çok olmasının en önemli nedenlerinden biri, yüksek emek yoğunluğu ile yapılan tarım-hayvancılıktır. Araştırma görüşmelerinin dışında edindiğimiz bilgiler, eskiden yapılan tarım-hayvancılık için ailelerin mutlaka kalabalık bir yapı içinde olmaları gerektiğidir.

Araştırma için görüştüğümüz YİBO mezunu tek kadın katılımcının, geçmişle ilgili anlattıklarıysa, geçmişteki aile içi yeniden üretim ilişkilerini ortaya koymaktadır.

> YİBO'dan köye geldiğimiz zaman şey yapardık biz. Kuzulara giderdik. İşte hayvanları otlatırdık. Annemiz babamızda işte mal, hayvanların işlerini yaparlardı. Tarla ekerlerdi biçerlerdi, ot biçerlerdi. Öyle işlerle uğraşırlardı (G.KK. K.13).

Coğrafyanın tüm köylerinde eskiden yapılan geçimlik tarım-hayvancılık bugün tamamen terk edilmiş durumdadır. Köylerde yaşayanların bu durumla ilgili kendilerine göre gerekçeler üretmeleri ise küresel tüketim kültürünün köyleri nasıl etkilediğini bize göstermektedir.

3.2.6. Köylerin Günümüzdeki Geçim Kaynakları

Araştırma görüşmeleri sırasında görüşlerini aldığımız katılımcıların ve köylerde serbest zamanlarda sohbet ettiğimiz diğer insanların aktardıkları, bölgenin köylerinde tarımsal üretimin tamamen bittiğini ortaya koymaktadır.

> Genellikle hayvancılık. Tarım kalmadı artık. Çünkü kimse uğraşmıyor. Hayvancılık. Oda mera hayvancılığı. Yem yetiştirme yok. Bir şey yok. Hep almayla oluyor bu işler (G.S. K.16).

> Mesela ben hayvancılık yapıyorum. Ahır hayvancılığı yapıyorum. Yaz aylarında merada bakıyorum. Diğer zamanda hep satın alıyorum. Oda ekip biçmiyorum. Yem de hazır alıyorum. Şu an genellikle satın alıyoruz. Artık toprağımızı işlemiyoruz. Her şeyimizi hazır almaya başladık. Hazır satın alıyoruz (G.MB. K.14).

> Eskiden mesela bizim dedelerimiz, babalarımız, atalarımız sizde az çok tahmin edersiniz. Mesela bizim köyde aşırı derecede patates üretilirmiş. Buğdaylarını da çıkarıyorlarmış. Arpasını da ekiyormuş. Yani her türlü. Şimdi biz de çiftçilikle, hayvancılıkla uğraşıyoruz ama biz tam anlamıyla yapamıyoruz bunu. Babalarımıza göre, abilerimize göre, dedelerimize göre biz tamamen değerini

veremiyoruz. Hâlbuki eskiden babam, ya da babası, adamlar 50 teneke ekiyormuş 100 teneke alıyormuş. Şimdi o berekette kalmadı (G.KK. K.12).

Köylerde araştırma görüşmeleri dışında insanlarla yapılan sohbetlerde, köylerde yaşayan insanların ekonomik durumlarının söylenenden daha da bozuk olduğu görülmüştür. Araştırma görüşmeleri sırasında gittiğimiz köylerde kimsenin tarımsal üretimle uğraşmadığı, günlük ihtiyaçların büyük bölümünü kasabadaki marketlerden karşıladıkları görülmüştür.

Köylerin genelinde devletten alınan hibeler ve sağlanan geri ödemeli ziraat kredileriyle yaygınlaşmaya başlayan arıcılık işi, köylülerde borcu borçla kapatmak gibi yeni bir geçinme alışkanlığı edinmelerine yol açtığı tespit edilmiştir.

Arıcılık. Hepsi de arıcılık. Arıcılık. 1 ev hayvancılık. Diğerleri hep arıcılık. Herkes bölgede arıcılığa yöneldi. Daha kolay ve basit olduğu için (G.D. K.6).

Bunların dışında bazı köylerde hiçbir tarım-hayvancılık işiyle uğraşmadan durumu iyi olan birkaç kişinin bulunduğu, bu kişilerin ekonomik kaynaklarını siyasi iktidarla olan ilişkileriyle sağladıkları; bölge köylerinde konuşulan ayrıntılardan bir diğeridir.

Terk edilen üretimle köylerden kentlere doğru başlayan göç sonrasında geliştirilen bu yeni üretim sistemi köylerdeki sosyo-kültürel hayatın bozulmasına yol açmaya başlamış durumdadır.

Diğer bir üretim de ahır besiciliğidir. Sadece maddi durumu iyi olan köylüler uğraşmaktadırlar. Bölgenin köylerinde yapılan küçük ölçekli hayvancılıkla, sadece günlük ihtiyaçlar karşılanmaktadır. Bunun yanında doğada fazlaca kendi kendine yetişen ürünlerin toplanıp saklanması, ekonomik durumu zayıf köylüler için genel bir geçim kaynağı haline gelmiştir.

Büyükbaş hayvancılık genellikle. Bizim köyde 3 kişi profesyonel olarak yapıyor. Tesisi, ahırı hepsi düzenli. Diğer geri kalanlarda eski düzenle yani sadece kendilerine yetebilecek kadar yapıyor (G.SK. K.15).

Valla bu gün köyde reçberlik yapanlar hayvancılıktan başka bir şeyle geçinemiyor. Bir tek hayvancılık kaldı. Oda ekip biçme işi yok yani. Eskiden

vardı. Bu şimdi ekip biçmede yok. Her şeyi dışardan alıp hayvancılık yapıyorlar (G.BA. K.2).

Köyde bir tek ben hayvancılık yapıyorum. Oda ekim-biçimi bıraktım. Sadece mera hayvancılığı yapıyorum.

Mera bittikten sonra hayvancılık işinin nasıl sürdürüldüğü ile ilgili olarak neler söyleyebilirsiniz? sorusu sorulduğunda;

Nasıl sürdürelim. Hayvancılık için mera bittikten sonra, mecburen satın alıyoruz. Her şeyi. Öyle verimli bir arazimiz yok. Ondan sonra satın almayla şey yapıyoruz… Devam ettiriyoruz. Bu bölgedeki arazilerimiz verimli değil. Kendi içme suyumuzu zor buluyoruz (G.Ç. K.4).

Araştırma sırasında gittiğimiz dağlık köylerde yaşayan insanların geçimlerini sürdürmek için geçmişte geleneksel yöntemlerle yürütülen kimi uğraşları günümüzde sürdürmeye devam ettikleri görülmüştür.

3.2.7. Köylerde Eskiden Yapılan Tarım-Hayvancılıkla İlgili Bulgular

Anadolu'nun birçok köyünde olduğu gibi, Erzincan'ın Refahiye ilçesine bağlı köylerde de eskiden tarım-hayvancılık emek-yoğun bir şekilde yapılıyordu. İnsanların üretimden başka yapacak işleri olmadığından, tarım-hayvancılıktan elde edilen mahsul ailelerin temel ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılıyordu. Bir tarlayı ekmek, bir kuzuyu beslemek, bir civcivi büyütmek hayli meşakkatli olması, ailenin ekonomik işbirliğinin nasıl işlediğini bize daha iyi göstermektedir.

Eskiden köyümüzde yapılan tarım-hayvancılık başarılıydı. Ben babamın başarılı olduğuna inanıyorum. Her ne kadar da kara sabanla ekim yapsa da veya şartları zorda olmuş olsa buğdayını ekiyordu. Hayvan yiyeceğini arpasını ekiyordu. Fiğini ekiyordu. Ve bütün ihtiyaçlarını köyde temin edebiliyordu. Belki hayvan sayısı azdı. Çocukluğumda bütün her şeyi köyde temin ediyordu babam. Günümüz şartlarına baktığımız zaman hayatın pahalılığında hiçbir şeyi köyde tedarik edemiyoruz. Yapamıyoruz. Hayat şartları pahalılaştı (katılımcı üreticilerin girdi fiyatlarındaki duruma vurgu yapmaktadır.) (G.Ç. K. 4).

Bölgede yer alan köylerde eskiden tarımla birlikte yapılan hayvancılıkta, kalabalık aileler için önemli geçim kaynaklarından biri olmuştur. Evin temel ihtiyaçlarını (Yağ, süt, peynir, yoğurt, et, yumurta vb.) karşılamak için bakılan hayvanları

besleyebilmek için doğadaki tüm imkânlar değerlendiriliyordu. Çayır otlarının yanında doğada kendi kendine büyüyen keven, meşe, söğüt ve kavak dalları ve kuruyan ağaç yaprakları yem olarak çok kıymetli kabul ediliyordu.

> Şimdi eskideki… Şimdideki tarımla eskideki tarımla karşılaştırırsak, eskide tabi ki köyümüzde tarım yapılırdı ve daha verimliydi. Verimliydi derken, tohumunu köylü kendisi çıkarırdı. Arpasıymış, buğdayıymış, fiğiymiş… İşte… Otuymuş falan her şeyini kendisi üretirdi… Neydi, karasabanla sürerdi. Nasıl diyelim, saman savurma makinaları vardı eskiden. Onlarla yapardılar. Gece saat 3'te 4'te kalkar giderdi, ay ışığı varsa akşam saat 10 dan sonra, rüzgâr yoksa o makinada samanını savurur. Buğdayını, arpasını çıkarırdı. Malına yedireceğini, kendi yapacağı senelik yaptığı için, ununu falan ayırırdı. Geri kalanını ayırırdı derdi ki ben bunu yazın veya güzün bunu dondurma ekeceğim. Ayırırdı 10 teneke veya 20 teneke bunu güzün dondurma[17] ekeceğim. Ekilen talanın kar altında kalması ve ilkbaharda karların eriyip havaların ısınmaya başlaması, ekilen ekinin daha erken büyümesinde zaman kazanılmış olur. Ayrıca elde edilen verimle birlikte köylüler o yılın bereketli geçip geçmediğini de böylelikle daha kolay ölçebiliyorlar.) Yazlığını[18] da ayırırdı. İşte kaç teneke arpa ekecekse, onu ayırırdı. Her şeyini ayırırdı. Ekeceği sistemi ayırırdı. Daha sonrasında götürür geri kalanı da öğütürdü çoluk çocuğun ekmeğini, ununu yapardı (G.D. K.6).

Geçmişte ailelerin kendi temel ihtiyaçlarını karşılamak için tarım-hayvancılıkla uğraşmaktan başka çarelerinin olmaması, aile içinde dayanışma ve bütünlüğün bozulmadan sürdürülmesini zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, eskiden aile içinde iş bölümü oldukça önemliydi.

> Tarım ve hayvancılık kendi kaynaklarımızla yani kendi gücümüzle, insan gücüyle hep yapılırdı. Öküzle tarla sürerdik… Hayvanlarımızı hep kendimiz beslerdik. Hiçbir şey satın almadan beslerdik. Unumuzu, neyimizi hep kendimiz üretip, kendimiz tüketirdik. Dışarıya para çıkmazdı. Dışarıdan bir şey almazdık. Şu anda eskiden yapılan hiçbir şey yapılmıyor artık (G.MB. K.14).

3.2.8. Köylerde Bugün Yapılan Tarım-Hayvancılığa İlişkin Bulgular

Araştırma görüşmelerinde düşüncelerini aldığımız katılımcılarından edindiğimiz bilgiler, eskiden üreten köyler artık tüketen köylere dönüşmüş durumdadırlar. Özellikle

[17] **Dondurma Ekmek:** Sonbahar mevsiminde havaların soğumasıyla birlikte yüksek coğrafyalarda kar yağmadan hemen önce yapılan ekim işlemine denir.

[18] **Yazlık:** Köylerde ilkbaharda ekilecek olan tarlalarda kullanılacak tohumluk buğday.

dağ köylerinde nüfusun yok denecek seviyeye düşmüş olması, köyleri yazın gidilen yerler haline getirmiştir.

Araştırma örneğinde yer alan ilçeye bağlı köylerin yaklaşık yüzde altmış beşi tarımsal üretimden tamamen kopmuş, insanlar sadece mevsimlik ihtiyaçları için yalnızca geçimlik bostan ekimi yapmaktadırlar. Buna rağmen yazlık meyve-sebze (domates, salata vb.) ihtiyacının büyük bölümünü yine ilçedeki ulusal marketlerden ve perşembe günleri kurulan pazardan karşılamaktadırlar.

Araştırma sırasında dikkatimizi çeken ayrıntılardan biri de, ikram edilen ekmeğin bile ilçe merkezindeki fırınlardan getirtilmiş olmasıdır.[19] Salt bu tablo bile köylerin bugünkü durumunun nasıl olduğunu açıkça ortaya çıkarmaya yetmektedir.

> Çocukluğumda bütün her şeyi köyde temin ediyordu babam. Günümüz şartlarına baktığımız zaman hayatın pahalılığında hiçbir şeyi köyde tedarik edemiyoruz. Yapamıyoruz. Hayat şartları pahalılaştı (G.Ç. K. 4).

> Bugün tarım hayvancılık bitmiş durumda abi. Şöyle diyeyim sana… Şuan hazır şeye teşvik ediliyor. Köylüler… Nasıl deyim… Mesela mazot çok pahalı olduğundan bir traktör iş makinesi olduğundan… Yani yaktığı mazot aktardığı tarla… 2- 3 defa elden geçeceği için traktörün yaktığı mazot verdiği hasattan fazla olduğu için insanlar tarlalarını ekip biçmiyor. Eskiden yani en azından kazanmasa da aç kalmıyordu. Yani insanlar… Karşılıyordu. Çoluk çocuğunu besleyebiliyordu. Biz 8 kardeşiz. Babam bizi… 8 kardeşi kimseye muhtaç etmeden büyüttü. Ben şu an 1 çocuğum var. 2. çocuğu mesela bu ortamda, bu pahalılıkta düşünemiyorum (G.A. K.1).

Köylerde üretimden uzaklaşan ikinci ve üçüncü kuşaklar, köylerindeki yeni durumla ilgili söylediklerinin bir kısmında haklı olmalarına rağmen; her şeyin suçlusunu dışarıda aramaları, üzerinde durulması gereken bir ayrıntı olarak göze çarpmaktadır.

> Bu gün şimdi bu işlere kimse yanaşmıyor. Artık tarım bitti. Tarım bitti burada. Tarım daha kimse yapmıyor. Her şey pahalı, mazot… Ekeceğiz diyorsun tarla ekemiyoruz. Hesaplıyorsun; yapacağın masraf çıkaracağın mahsulün iki katı oluyor, üç katı oluyor. Nasıl yapacaksın. Bir tarla ekelim dedim. Buğday bulgur çıkarmak için. Hesapladım 3 milyarı buluyor. Onu ekip biçmek, getirip götürmek,

[19] Ekmeğin köylere ulaştırılması ile ilgili serüven; köylerden ilçe merkezindeki bakkala ihtiyaç olunan ekmek için sipariş verilir. Bakkal gün boyu siparişleri aldıktan sonra, akşamüstü nahiye güzergâhına giden araçlara ekmekleri teslim eder. Araç gittiği güzergâh bağlantılarında bekleyen köylülere ekmeklerini böyle teslim eder. Bakkal da bunu ekmek ve yol ücreti şeklinde fiyatlandırır.

> patos bilmem neyi. Ben 3 milyar versem istediğim malzemeyi alırım ben. Bir tarlanın hesabı mesela. Kolay mı bu iş. Nasıl millet yapacak. 6.5 liraya mazot alıp nasıl yapacak. Bir tarlanın maliyeti 2 - 3 defa ekilmesi lazım o tarla. Önce bir ekeceksin, tırmıklayacaksın, nadasa bırakacaksın bilmem ne yapacaksın. Getirmesi, götürmesi hesabını yaptık bir 10 dönümlük bir tarlanın. Nasıl çıkaracaksın bunun altından. Reçberlik bitmiştir. Biter bu şekilde. Yapma şansın yoktur. Yoksa işte herkes fasulyesini de eker, doğal şeylerini de eker. Eskiden bunlar yoktu bizde. Bahçe falan yoktu bizde. Ama şimdi insan geliyor bir bahçe ekiyor. Ama onda verim kendisine yetecek kadar yapıyor. Verim yok. Tarım bitmiştir. Hayvancılıktan başka bir şey yoktur. O da gücü yeten yapıyor. Tarım işi bitmiştir yani. Her köyde, çoğu köyde öyledir (G.BA. K.2).

Araştırma örneği kapsamında gidilen ilçede yaptığımız gözlemler, gerek köyde kalanlar gerek emekli olduktan sonra köye gelip yerleşenler gerekse de mevsimlik gelip giden insanların tüketim davranışları bilinen "köy kavramının" içini boşaltmıştır. Bu durum, köylerin büyük kentlerdeki gecekondu mahallelerine benzer yerler haline gelmelerine neden olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

3.2.9. Köylerin Eski ve Yeni Hane Sayılarına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında gidilen köylerde yapılan görüşmelerde katılımcıların aktardıkları ve köylerdeki fiili genel durum, köylerin geçmişte hane olarak kalabalık oldukları; göçle birlikte terk edilen çoğu evlerin günümüzde virane durumda oldukları görülmüştür.

> Benim çocukluğumda ben yetiştiğim zamanda 15 haneydik. Yani benim bildiğim. Belki benden önce de kalabalık olmuş olabilir. 15 haneydik. Fakat şuanda 8 hane varız. Mezramızla beraber. Yani 7 hane göçüp gitti. Tamamen bırakıp gittiler (G.KK. K.12).

> Merkez köy artı bir de mezramız var. İkisinde 30 hane falan civarındaydı. Şimdi sadece yazdan yaza mevsimsel olarak geliyorlar. Kışın hiç kimse kalmıyor. Tek ev olarak ben yaşıyorum. Mezrada da keza öyle. Yaz mevsiminde 10 - 12 hane falan oluyor. Millet göçtü gitti hep (G.YS. K.17).

> 100'den fazlaydı. 150'ye yakındı. Tabi Mezrada 9 hane vardı. 9 ev vardı. 100'den fazlaydı. Şimdilerde yani 16 - 17 şey var. Aile var. Yani hane var (G.SK. K.15).

Gerek kalabalık ailelerin daha iyi yaşam beklentileri, gerek ikinci, üçüncü kuşakların eğitime devam etme istekleri gerekse diğer sosyokültürel-ekonomik arayışlar

bölge köylerinde yaşayan ailelerin evlerini terk edip köylerinden göç etmelerine yol açmıştır.

Bu durum köylerin boşalmasına neden olurken, geride göç etme imkânı bulunmayan çoğunlukla yoksul hanelerin kalmasına neden olmuştur. Bu perspektiften değerlendirildiğinde, köylerde eskiden beri varlığını sürdüren mutlak ve göreli yoksulluk; günümüzde yeni haliyle varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Büyük kentlerde ekonomik durumu iyi olanlarla birlikte emeklilerin son dönemde köylere gidip yaptıkları evler, yalnızca sayısal bir değişiklik meydana getirmiştir. Bunun dışında köylerde herhangi bir değişime katkılarının olmadığı iddia edilebilir. Bu durum, yaz aylarında nüfusun artmasına ve köylerin ekonomik politiğinde hareketlilikler meydana getirdiğini belirtilebilir.

> Şimdi çocukluğumda 10 hane falan vardı. 10 - 12 hane vardı. Şimdi 20 hane var nüfus o kadar yok. 2 kişi. O zaman her bir hanede 10 tane nüfusu vardı (G.BA. K.2).

Geçmişte köylerde hane sayısının kalabalık olması, insanları sürekli bir üretim faaliyeti içinde olmalarını zorunlu kılarken; göçle birlikte boşalan köyler, günümüzde üretimi de terk etmişlerdir.

3.2.10. Köylerin Genel Durumuna İlişkin Bulgular

Günümüz kentlerinde insan davranışlarını belirleyen tüketim alışkanlıkları, köyleri etkisi altına almış ve insanların kendilerine ve çevrelerine karşı duyarsızlaşmalarına (yabancılaşma) yol açmıştır. Bölge köylerinde yerleşik hale gelen bu durumun, geleneksel imece kültürünü erozyona uğrattığı söylenebilir.

Yaklaşık yarım yüzyıldır devam eden bu süreç, köylerde de tıpkı kentlerdeki gibi sosyokültürel-ekonomik çatışmaların yaşanmasına yol açmıştır. Bu nedenle köylerin bazılarında insanların birbirleriyle konuşmadıkları görülmüştür[20].

[20] Araştırma görüşmeleri için gidilen 2 haneli köylerde bile bu duruma rastlanmıştır.

Araştırma görüşmelerinin yerel seçim[21] dönemine denk gelmesi, köylerdeki muhtarlık seçimlerinde yaşanan gerginliklerin yarattığı olumsuz iklime tanık olunmasına neden olmuştur. Karşılaştığımız bu durum, köylerdeki sosyal dokunun nasıl bozulduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle dağlık köylerde yaşanan bu çatışmaların temelinde ekonomik beklentiler yer almaktadır. Üretimden uzaklaşan ailelerin bu tip fırsatları gelir kapısı olarak değerlendirmeleri, köylerdeki tüketim kültürü davranışlarına yansımaktadır.

Köylerdeki geleneksel aile tipinin değişmiş olması, bölgede yapılan geçimlik tarım-hayvancılığın bitmesine neden olmuştur. Bu durum insanların ekonomiyle ilgili davranışlarında değişiklikler meydana getirmiştir. Özellikle dağlık köylerdeki birçok kişi siyasi iktidarla geliştirdiği ilişkilerden sağladıkları imkânlarla varlıklarını sürdürmektedirler.

Araştırma örneğinde yer alan ilçeye bağlı köylerdeki kırsal yoksulluğun popüler arayışlarla azaltılması imkânsız bir durumdur. Bölge köylerinde kalıcılaşan mutlak ve göreli yoksulluğun azaltılabilmesi için bölgedeki köylere uygun mutlaka yeni politikaların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırma görüşmeleri kapsamında dikkatimizi çeken bir diğer ayrıntı, Erzincan'daki merkez beldelerle birlikte ilçede bulunan tüm kahvehanelerin gün boyunca dolu olmalarıdır. Özellikle ilçeye bağlı köylerden gelen kişilerin bütün gün kahvehanelerde zaman geçirmeleri bölge köylerinde kalıcılaşan yoksullukla açıklanacak bir tablo değildir. Ayrıca araştırma görüşmelerinin dışında görüştüğümüz bir katılımcı, 1800 rakımda bulunan köylerindeki bitki florasının en az 5000 kovan arıya uygun olduğunu; fakat köylerinde sadece 600- 700 kovan civarında arı bulunduğunu, kimsenin gelip bu işle uğraşmadığını aktarması üzerinde durulması gereken bir ayrıntıdır

> Eskiden insan gücüyle çalışılıyordu. Ama daha mutluydu insanlar. Daha huzurluydu. Neydi? İnsan bedeniyle çalışıyordu. Ha, yorucu mu oluyordu? Evet, yorucu oluyordu. Yorucu oluyordu ama huzur vardı. Ama şimdi o yok. Şimdi her şey makine gücüne geçti. Her şey sünnileşti. Her şey farklılaştı. Tohum alıyorsun ekiyorsun bir sene biçiyorsun. Tohumdan tohum bırakıyorsun ikinci sene ektiğin

[21] 31 Mart 2019 yerel yönetimlerde görev yapacak büyükşehir belediye başkanları, belediye başkanları, belediye meclisi üyeleri, il genel meclisi üyeleri, muhtarlar ve ihtiyar heyetlerinin belirlenmesi için yapılan seçim.

> tohum olmuyor. Ha şimdiki makinalarla eski sistem tarım olsa. Köylerdeki durum daha iyi olurdu (G.BA. K.3).

Araştırma görüşmeleri kapsamında düşüncelerini aktaran bir katılımcı, yaz aylarında şehirlerden köylere gelip kalanların; köylerde yeni bir kültür çatışmasına yol açtıklarını belirtmiştir. Açıkça dile getirilemeyen bu sorun köylerde kalanları rahatsız etmekte ve ileride daha farklı sorunların ortaya çıkabileceğini göstermektedir.

> Şimdi şöyleydi. Eskiden insanlar… Böyle şimdiki zaman gibi ayrışma diye bir şey yoktu. Her evde 8 - 10 çocuk çıkardı. Herkes birbiriyle oynardı. Kavga olmazdı. Gürültü olmazdı. Komşuluk… Şimdi o komşuluk dahi bitmiştir. Komşuluk bitmiş, yok. Şehirden gelen insanlar bu memleketi bozmuştur. İstanbul'dan gelen herkes bozmuştur. Memleket mesela her köye git, mutlaka bir kavga, gürültü, dedikodu var. Eskiden böyle bir şey yoktu. İnsanlar geçim derdindeydi. Eski günleri herkes arıyor, bizde arıyoruz. Herkes de arıyor. O saygı, o büyüklere hürmet, yani o yaşam tarzı özlüyoruz onu. Elektrik o zamanlar yoktu. O zamanlar biz daha mutluyduk. Şimdi huzur yok memlekette. Yok, kardeşim (G.BA. K.2).

> Eski daha iyiydi. Kalabalıktı. Neşeliydi. Şimdi kimse kalmadı. Kimse kimsenin evine gitmiyor. Eski diyaloglar, 40 kişi 50 kişi odada otururduk. 1 kişi konuşurdu 50 kişi onu dinlerdi. Böyle saatlerce dinlerdi. 8 saat, 10 saat kimsenin gıkı çıkmazdı konuşurken biri. Hani bir saygı sevgi vardı, büyük küçük vardı. Hani 50 kişi 1 kişiyi dinliyordu saatlerce. Şimdi kimse kimseyi dinlemiyor. Telefonla. Köylerde bile herkes kendi arasında cep telefonuyla konuşuyor. Kimse telefonundan ayrılamıyor. Karı koca gibi oldu… Telefonla şeyin… İşte böyle (G.D. K.6).

Köylerdeki sosyokültürel-ekonomik durumun gelişebilmesi için, dünyadaki hızlı teknolojik gelişmelerin paralelinde geleneksel üretim anlayışının da günümüz koşullarına uyarlanması zorunluluk arz etmektedir. Geçmişte "planlı kalkınma" temelinde geliştirilen "kırsal kalkınma" politikalarının, günümüz koşulları içerisinde yeniden değerlendirilerek; köylerin kalkınmasına uygun hale getirilmeleri, ülkemizin kalkınması içinde oldukça önemli bir adım olacaktır.

3.3. YİBO'daki Eğitim Sürecine İlişkin Sorular:

Araştırma örneğinde yer alan köylerde yaşayan katılımcıların geçmişte ilçe (Refahiye) merkezinde bulunan YİBO'daki eğitim süreçlerine ilişkin bulgulara aşağıdaki başlıklarla ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda değerlendirildiğinde, halen köylerde yaşamını sürdüren YİBO mezunlarının geçmişte YİBO'da aldıkları eğitim bugün yaşamlarını nasıl etkilemektedir? Araştırma görüşmeleri için hazırlanan görüşme soruları bu düşünce temelinde oluşturulmuştur.

3.3.1. Büyüklerin Hafızalarında Kalan YİBO

1961 yılında planlı kalkınma programıyla bölgesel kalkınma farklarının giderilmesi, ekonomide verimliliğin artırılması, kentleşmenin sağlanması vb. gibi hedefler amaçlanmaktaydı. Bu kapsamda kırsal bölgelerin kalkınmasını sağlayacağı düşünülen YİBO'lar uygulamaya konulmuştur.

Okumaları için ailelerinden ve köylerinden ilk kez ayrılan çocukların, karşı karşıya kaldıkları bu durum; onların geleceklerini belirleyen çıkılması güç bir eşik olmuştur. Bu eşikten içeri giren çocuklar bugün bile üstü örtük anılarını gizlemeye devam ediyorlar. Kendilerinin yerini alan çocuklarına neler anlattıkları bilinmez ama bize anlattıkları YİBO, artık bölgedeki misyonunu tamamlamış bir durumdadır.

Erzincan'ın Refahiye ilçesinde 1969 yılında hizmet vermeye başlayan YİBO, bugüne kadar bölgedeki yaklaşık 90.000 çocuğun yetişmesine ev sahipliği yapmıştır. YİBO yalnızca bölgenin kalkınması ya da bölgenin eğitim imkânlarına erişim için değil aynı zamanda bölgenin sosyokültürel-ekonomik yapısındaki farklılıkları besleyen toleransın da gelişmesine kaynak olmuştur.

> YİBO'ya şöyle başladım. Köyden kırsal kesimden ilk şehre gelişim oldu. YİBO'ya başlangıç şeklim… Çocuklukta 7 yaşlarında falan… Ve artı bir ikincisi hiç Türkçe bilmeden başladım. Yani köyde her ne kadar bize öğretmeye çalıştılarsa da bilmiyorduk Türkçeyi. İlk Türkçeyi de ora öğrendik. Ki zaten Kürt kökenliyim. Kürdüm. Kürtçe düşünüyorum. Dilimiz, dinimiz, her şeyimiz… Bulunduğumuz köyümüzde Kürtçe konuşuyordu. Orda hem Türkçeyi öğrenmiş olduk, hem şehri gördük. Bize birazda çok garipte gelebiliyordu. Bir de bir o kadar da bazı şehrin içerisinde bulunmamız, elektrik vardı. Hafta sonları televizyon falan izliyorduk diye bir caziplikte geliyordu bize… Öyle okulu, YİBO'yu sevmeye başladık. Öyle bir yönü vardı. Yoksa öbür türlü aileden uzakta olduğumuz için birçok özlemlerimizde vardı. Yani zorumuza giden yönleri de vardı. Yaşam koşulları, bazen kendi ihtiyaçlarımızı gideremiyorduk. Tamamen okulun idaresine kalmış bir şekilde, yani bizi nasıl yöneteceklerini, nasıl derece kullanacaklarını da bilmediğimiz için biz çocukluğumuzu onlara bırakmışız (G.YS. K.17).

İlçeye bağlı kırsal köylerin demografik (inançsal farklılıklar) özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, bir çocuğun ailesinden ve sevdiği köy ortamından ayrılmış olması; bugün büyümüş olmalarına rağmen, okulda yaşadıkları sürecin etkisinde kaldıkları çok rahat fark edilmektedir.

Katılımcıların YİBO'dan mezun olduktan sonra köyde sürdürdükleri yaşamlarında çok fazla bir değişiklik (iyileşme) olmaması üzerinde durulması gereken bir ayrıntıdır. Bu perspektiften ele alındığında gerek "kırsal kalkınma" bağlamında gerek "eğitim" imkânlarına erişimde, köylerde yaşamakta olan katılımcıların kaydettikleri mesafenin birçoğu için neden kısa olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

> YİBO'ya 1977'de başladık. İlkokula. Zordu tabi. YİBO'da eğitimi iyiydi ama şartları çok ağırdı YİBO'nun. Su sıkıntısı var o dönemlerde. Okulda çok su sıkıntısı vardı. Yine evden uzak olduğumuz için küçüktük. Bu sıkıntı vardı. Çocuklar genelde üzülürlerdi ailelerinde uzak oldukları için. Bu sıkıntılar vardı (G.S. K.16).

> Ben ne zaman hapis filmlerini görsem aklıma YİBO geliyor. Ha güzel şeylerini de gördük. Eğitim aldığımız için. Devlete tabi minnettarım. Halen YİBO'nun kafes şeklinde yapılan koğuşların askerî disiplin olmasına, halen benim çocukluğumun bilinçaltında çıkmayan okul olarak tanıyorum. YİBO'da çok şeye maruz kaldık. Şiddete maruz kaldık. Ben bunu rahat rahat söyleyebilirim. 2 - 3 kerede okuldan kaçtım. Ha iyi tarafları da oldu. İyi dostluklar, arkadaşlıklar edindik. Sadece tek bir iyi tarafı bu. Tek kârı o bana (G.SK. K.15).

Bugün YİBO'yu bilinçli ya da bilinçsiz bir özlemle yâd eden katılımcıların geçmişte nelere özlem duydukları, araştırma görüşmeleri sırasında aktardıklarından daha iyi anlaşılmaktadır. Köylerde doğru dürüst altyapının olmadığı dönemlerde bir çocuğun karşılaştığı her şeyi, araştırma görüşmeleri kapsamında ulaştığımız katılımcılar; kendi gerçeği (yaşadıkları zorlukların tamamını anlatmaktan çekindikleri gözlenmiştir) dışında bir yaklaşımla değerlendirmektedirler.

> 90 yılında başladım YİBO'ya sanırım. Abilerimde orda olduğu için ben pek YİBO'da zorluk çekmedim. Ama YİBO'da zorluk çekenler çoktu. Üst sınıfta abisi ablası olmayan çocuklar için zor bir durumdu. Bizde zorluğu abilerim yaşadı. Ben değil. Sonuçta orda bütün sistemi bilen bir abim vardı. Babam götürdü beni okula teslim ederken dolaylı olarak abime teslim ediyordu (G.Ç. K.4).

> 78 -79 yıllarında başladım. Ben bir tek ilkokulu okudum. İşte 84 mü 85'te ayrıldım. Yani iyi ki de orda bir okul varmış. İyi kötü okuduk. Ama biz çok zor

şartlarda okuduk. Ulaşım zorluğu, ailelerimizin sıkıntıları, yani birçok badirelerle okuduk çıktık oradan (G.KK. K.12).

Babam elimizde tutup götürmüştü bizi okula. Hatta bir komşumuzun oğlu da vardı. İzzet diye bir arkadaşım. Onunla birlikte okula gidip kaydımızı yaptırdık. Sonra babam bizi bırakıp gitti. Biz o anda kendimizi bir boşlukta hissettik. Sonrası çok zor oldu. Öyle (G.GT. K.8).

Dedemle birlikte önce nüfus müdürlüğüne gittik kimliğimizi çıkarıp götürüp bizi okula bıraktı. Evet. Gittiğimiz zaman çıkardık. Ondan sonra gittik okula. O güne kadar kimliğim yoktu. Sadece benim değil o zaman hep öyleydi. Gittiğimiz zaman çıkardık. Çıkardık ondan sonra gittik okula (G.KK. K.13).

Araştırma kapsamında görüştüğümüz katılımcıların yaptıkları değerlendirmeler göz önüne alındığında, bölgedeki YİBO'da okuyan çocukların; kimileri kendine yeni bir kimlik edinirken kimilerinin de kimliksizleşmesi, YİBO'la birlikte gölgede ortaya çıkan kültürel değişimi (yabancılaşmayı) göstermektedir.

3.3.2. YİBO'ya Gidip-Gelirken Karşılaşılan Zorluklar

Araştırma örneğinde yer alan ilçeye bağlı köylerin büyük bir kısmı merkeze oldukça uzakta yer almaktadırlar. Mesafenin uzak, coğrafyanın dağlık ve yerleşim yerlerinin dağınık olması bu bölgede geçmişte çok büyük ulaşım sorunlarının yaşanmasına yol açmıştır. Özellikle 90'lardan önce bölgede bulunan birçok köyde yol olmaması, köylere elektriğin bağlanamamasına olmasına neden olmuştur. O dönemde köylere ulaşım yalnızca nahiyeleri ilçeye bağlayan ana yollar üzerinden yapılabilmektedir.

Kış mevsiminde bölgenin dağlık köyleriyle her türlü ulaşımın kesilmesi, YİBO'ya giden çocukların büyük zorluklarla karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur. Bu durumun gümünüzde kısmen de olsa halen devam ediyor olması, bölge köylerindeki gelişmişlik durumunu göstermektedir. Geçmişte yürüyerek ulaşılan dağ köylerinde durumun pekte değişmediğini söylemek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında, köylerden YİBO'ya giden çocukların yaşadığı sıkıntılar halen devam etmektedir.

Köyümüzden YİBO'ya kışın yollar kapanırdı. Yürüyerek gidip gelirdik. 30 km. yolu kışın yürürdük. O zaman çok araç da yoktu. Bazen işte yol açık oldu mu traktörlerle. Birkaç tane traktör vardı işte bizim o bölgede. Onlarla… Yoksa yol kapalı oldu mu yürüyerek gidip gelirdik (G.S. K.16).

> YİBO'ya eylül ayında rahat giderdik. Niye? Çünkü kar kış değildi. Traktör römorklarında gidip gelirdik. Bildiğin traktör. Onun römorkunda kışın eksi 15 derecede üstü açık traktörle sırf okuluna gidebilmek için, o soğuğa katlanan çocukları ve sonra geri kalan 15 km. yolu 2 metre karın içinde büyüklerimizin arkasında o çantalarla düşe kalka gidiyorduk. Halen etkisinde kalan çocuklar var. İşte biz eskiden karın içine bata çıka gidiyorduk. Yani çok zorluklar 4 yıl boyunca çok zor şartlarda YİBO'ya gidip geldik (G.SK. K.15).

YİBO'ya giden çocukların geçmişte yaşadıkları ulaşım sorunları günümüzde halen devam etmektedir. Bugün YİBO'da okuyan ikinci kuşak çocuklarında benzer sorunlarla karşı karşıya olmaları, bölge köylerindeki kırsal "yoksulluğun" göstergelerinden biridir.

> Şimdi çocuklar haftalık minibüsle gidip geliyorlar. Şimdi de köylerin çoğunda yollar çamurlu. Bana sorarsan hep aynı (G.SK. K.15).

Köylerde yaşanan altyapı sorunlarının başında yerleşim yerlerinin dağınıklığı gelmektedir. Bölgedeki yaşamı zorlaştıran nedenlerden bir diğeri de iklimdir. Özellikle kış aylarında köylerle olan tüm bağlantılar sert iklim koşulları nedeniyle kesilmektedir. Bunların dışında, devletin bölgedeki köylere yatırım götürmede isteksiz olması[22]geçmişten gelen sorunları kalıcılaştırmıştır.

> O zaman, o dönemde köylerde… Minibüs, eski dolmuş veya traktörlerin arkasında… Ulaşımın elvermediği zamanlarda da yürüyerek, Aracın gidebildiği noktaya kadar yürüyerek… Zaman zaman 20 km yürürdük (G.KM. K.11).

> 15 km. yürüyerek nahiyeye gelirdik. 15 km. gidiş ve geliş. 15 km. gidiş 15 km. geliş. Nahiyeye gelirdik. Nahiyede de araba minibüs yok. Traktörle ancak ilçeye gelirdik. Ve 30 km. yürüdüğümüz zamanlar oldu. Yolların kapalı olduğu zamanlar. İlçeye kadar. Köyden ilçeye kadar yürüdüğümüz zamanlar oldu. Gittiğimizde bazı köyler bizi misafir etmediler. Zorla misafir olduk o köylerde. O durumlarda okula gelirdik. 30 km. kışın yol yürünür mü? 7 - 8 yaşında çocuklar her kışın o yolu yürümek zorunda yol yok, iz yok. Yol açılmaz. Elektrik yok bir şey yok o zaman (G.BA. K.2).

Araştırma kapsamında gidilen köylerde karşılaşılan ulaşım sorunlarının; katılımcıların YİBO sürecinde yaşadıklarıyla benzer olması manidar bir durumdur. Bu

[22] Köylerdeki altyapı sorunlarının giderilmesi için ayrılan kamu yatırımlarının popüler siyasayalar doğrultusunda değerlendirilmesinden kaynaklı yaklaşım.

bağlamda değerlendirildiğinde, köylerin gelecekteki durumlarının değişmesi güç gözükmektedir.

3.3.3. Çocuklarını YİBO'ya Gönderen Ailelerin Ekonomik Durumlarına İlişkin Bulgular

Kısıtlı devlet imkânlarıyla 1969 yılında Refahiye'de hizmete başlayan Yatılı İlköğretim Bölge Okulunun ilk yıllarında doğrudan elektriği bile yoktur. Okulun elektrik ihtiyacı fuel oil (kalorifer yakıtı) ile çalıştırılan jeneratörlerden sağlanabilmiştir. Okulun altyapısı daha sonra yavaş yavaş tamamlanabilmiştir. YİBO'da okumaları için alınan çocukların tüm ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılanması, köylerdeki aileler açısından memnuniyetle karşılanmıştır.

Araştırma için görüştüğümüz YİBO mezunlarının konu hakkında aktardıkları, YİBO'nun ailelere ek bir külfet getirmemesi; çocuklarını yatılı okula yazdırmalarında etkisi büyük olmuştur. Bu koşullar dışında çocuklarını okutabilecek ailelerin sayısı o dönemde çok azdı.

> Düşünüyorum. Ya şöyle herhangi bir şeyi… Masrafı yoktu fazla. Kendimizin. Örneğin biz ailede 10 çocuktuk. Hep köyde kalsak başka yere gitme şansımız yoktu. O 10 çocuk orda bizde okulda okuduğumuz için yeme, içme, elbiselerimiz her şeyimiz hep okulda karşılanıyordu. Zaten ailemizin bu kadar kıyafeti on çocuğu alamazdı. Çünkü yoktu. Yoksulluk vardı o zamanlar (G.MB. K.14).

> Yani şöyle çocukların yükü kalktı ailelerin üstünde yani. Adamın beş tane çocuğu var. Beşi de YİBO'da. Bir ekonomik yükü de kaldıracak durumda değil ama. Adamların işleri güçleridir. Yani çocuklar ne kadar olursa aileye bir faydası oluyor. Ama yazın üç ay olabiliyor ancak. Sekiz ay okulda. Ekonomik olarak… Bir faydası yok. Zarardan çok. Çünkü mesela ana-baba onları görmek için zaman zaman gelecek haftada bir. İmkân var mı ki her zaman. O zaman onları görmek için (G.BA. K.2).

YİBO'nun ilçe merkezinde hizmete açılmasıyla birlikte (özellikle 1960 ila 1990 arası dönem içinde) çocukların okula gönderilmeleri, geleneksel tarım-hayvancılıkla uğraşan köyleri işgücü açısından olumsuz etkilemiştir. Bu durum aynı zamanda köylerde göç hareketlerinin yaşanmaya başlamasına neden olmuştur.

> YİBO açıldıktan sonra göçlerde başladı köylerde. Ha bu göçleri YİBO tetiklemedi, YİBO tetiklemedi de… Bir neden de YİBO'da olabilir. Nedenlerden

> biridir yani. Çünkü orada eğitim var. Gidiyorsun. Sen gidersin işte okursan, kamuda bir görevde yer alırsın. Bizde bir deyim var. Derler ki "adam olursun" misali falan. Mutlaka bir etkisi vardır yani (G.YS. K.17).

YİBO'da okumaya başlayan çocukların tüm ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılanıyor olması ailelere ekonomik bakımdan katkı sağlamıştır. Ayrıca bölge köylerinde okul çağına gelen çocukların eğitim imkânlarına ulaşmaları, sosyal sermaye birikiminin oluşmasına katkı sağlamıştır.

> YİBO'da olmamış (okumamış) olsaydık herkes kendi köyünde körelip köyde çobanlık yapmak zorunda kalırdı. YİBO'ya çıkıp gittikten, eğitimini devam ettirdikten sonra farklı şeyler farklı iş alanları herkes Türkiye'nin ve ülkenin farklı bir noktalarına gidip iş sahibi veya çalışabiliyor veya ticaretle uğraşabiliyor. Bunun ilk çıkış YİBO'yla başlıyor. Evden köyden ilk çıkış YİBO'yla başlıyor. Bu böyle başlıyor (G.Ç. K.4).

Çocuklarını YİBO'ya gönderen ailelerin gelecekte çocuklarının köyleri bırakıp gideceklerini hayal edip etmedikleri bilinmez ama YİBO'ların zamanla bölgenin köylerinde demografik değişime neden olduğu yadsınamaz bir sonuçtur.

> Bu sade benim köyüm değil, bütün köyler içinde az önce söylediğim gibi bölge okulunun açılmasıyla genç nüfusun okuyup sanayiye kaymasıyla bütün köylerin boşalması, sadece yaşlı kesimin sadece köylerde kalması. Ondan sonrada köylerin hayalet köylere dönmesinden başka bir şey değildir. Tarım hayvancılığın her şeyin bitmesinin… Şeyidir YİBO… (G.KM. K.11).

Araştırma konusuyla ilgili görüştüğümüz katılımcılar, YİBO'nun bölge köylerindeki ekonomik duruma olan etkisini farklı yaklaşımlarla değerlendirmişlerdir. Bölge köylerinde yaşamını sürdüren aileler için halen önemli olan YİBO'nun katılımcıların hafızasındaki yeri okuma-yazma öğrenme imkânını sağlamış olması hayli kıymetli görülmektedir.

> İllaki katkısı var. Evet… Katkısı var. Şimdi şöyle bir şey köylerde yaşayan insanların maddi durumları olmadığı için, o çocukları dolaysıyla YİBO'ya verdiği için, yatılı okullarda da okuma şartları, çocukların okumasına göre köydeki okullara göre daha gelişmişti. Dolaysıyla çocuklar daha iyi okuyorlardı. Yemesi olsun, yatması olsun, içmesi olsun daha güzel bir ortamdı (G.KAB. K.10).

> Ha o dönemde iyiydi. YİBO'nun eğitimi çok iyiydi. Çok okuyan vardı YİBO'da. Yani kendileri için iyi katkıları oldu. İyi bir eğitim aldılar. İyi yerlerde okuyan

öğrenciler oldu. Ama köy açısından bir faydası olduğunu zannetmiyorum. Yani köyleri kalkındırmak amaçlı çok faydasının olduğunu zannetmiyorum (G.S. K.16).

Açıldığı günden şimdiye kadar geçen zaman içerisinde bölge köylerindeki çocukların eğitim imkânlarından yararlanmalarına olanak sağlayan YİBO'nun katılımcıların hafızalarında "geçmişte" kalan bir anı olarak hatırlanması, köylerde yaşayan insanların değişen beklentilerini yansıtmaktadır.

3.3.4. YİBO'nun Kırsal Bölgelerdeki Eğitime Olan Katkısı

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu 9. Maddesinde[23] Yatılı İlköğretim Bölge Okulu; nüfusu az veya dağınık olduğu yerlerde; köyler gruplaştırılarak, merkezi durumda veya durumu uygun bulunan köylerde ilköğretim bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmanın mümkün olmadığı yerlerde ise yatılı ilköğretim bölge okulları (YİBO) veya gezici okullar açılabilir (Resmî Gazete, Sayı:10705, s, 3068, 3069).

Madde içerisinde yer alan "gruplaştırmanın mümkün olmadığı yerler" ibaresi, araştırma örneğinde yer alan Refahiye'nin dağlık ve dağınık bir coğrafyasını özetler niteliktedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda ilçe merkezine YİBO'nun açılmış olması oldukça doğru alınan bir karardır.

Bu perspektiften değerlendirdiğinde Refahiye'nin köylerinde büyüyen çocukların okumak için YİBO'ya gönderilmeleri bir tercih değil zorunluluktur. Ailelerin sosyo-ekonomik durumlarındaki yetersizlikler çocukların YİBO'da okuma-yazma öğrenmelerini yeterli bulmalarına neden olmuştur.

> Zaten ailenin ekonomik durumu olmadığından dolayı bizi YİBO'lara teslim ettiler. Bizi mecburiyetten o yüzden YİBO'ya teslim ettiler. Hatta büyüklerimiz şöyle bir şeyi vardı. Lafı vardı. Gider anlatırdı. Bu belki bir espri mi olacak ne olacak. Derlerdi ki bize işte hocam, "Eti Sizin, Kemiği Bizim" diye. Bizi teslim ederlerdi oraya. Ya bize derlerdi ki, gidin… Okusunlar, adam olsunlar. Ya hâlbuki

[23] **Madde 9:** Nüfusun az veya dağınık olduğu yerlerde; köyler gruplaştırılarak, merkezi durumda olan veya durumu uygun bulunan köylerde ilköğretim bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmanın mümkün olmadığı yerlerde ise yatılı ilköğretim bölge okulları veya gezici okullar açılabilir. Gezici okullarda gezici öğretmenler görevlendirilir. Bu okullarda yetiştirici sınıflar ve kurslar da açılabilir. Şehir ve kasabalarda, ihtiyaca göre yatılı veya pansiyonlu okullar kurulabilir.

> öyle bir şey yok. Onun zorluklarından dolayı mecburiyetten vermişlerdi oraya (G.YS. K.17).

Salt bu haliyle değerlendirdiğimizde YİBO'nun bölgenin kalkınmasına olan katkısı mikro düzeyde kalmaktadır. Araştırma kapsamında YİBO'ya yapılan ziyaretlerde görüşülen öğretmenlerin çoğunun deneyimsiz sözleşmeli öğretmen olmaları, köylerden okula gelen çocukların gelecekleriyle ilgili süreci ortaya koymaktadır.

> Ya tabi yani o zaman kırsal kesim köylerde okul yoktu çoğu köyde. Özellikle uzak dağ köylerinde okul yoktu. Ama YİBO bir avantajdı orda. Yoksul insanlar ancak gelip orda okuyabiliyordu. Köyde okulun yok. Kim okutacak, nerde okutacak aile fakir. YİBO'nun çok faydası oldu. Ve çok şey öğrendi insanlarda orda. Mezun olan arkadaşlarımızda oldu. Daha iyi şartlarda. Ama tabi yani imkânı olmayanlarda bir şeye sahip olamadılar. Bende mesela orada yatılı okulu bitirdim. Başka imkânımız yoktu (G.BA. K.2).

> Bakın okul aslında sorun olan bir okul değil. Oraya gelen hani bizim gibi çocukların her konuştuğum arkadaşım tek sorunu şu: okumak bizim için iyi bir şeydir. Çünkü hiç hayatında görmedikleri lükse kavuştular. Lüks dedikleri şu: devletin verdiği imkânlar çok güzel. Ama yönetici olarak bir kitlenin eline verip sonra bir kitledeki çocukların ezilmesi, bu bir gerçek ama. Genellikle kırsal kesimde sahipsiz çocukların bu bölge okulunda ezildiğini ben tanık oldum. Okuldan kaçmamın sebebi de bu. 3 kere kaçtım. Yani tüm zamanlarda kurttan ayıdan korkup kaçtım. Gerçekten yöneticilerini seçerek alsalardı daha iyiydi (G.SK. K.15).

İlçeye bağlı köylerin tamamında geçmişte sadece geçinebilmek için yapılan tarım-hayvancılık, çocukların eğitim hayatlarını sürdürmelerinde yetersiz kalmıştır. Bu duruma bağlı olarak, YİBO'da mezun olanların sadece küçük bir kısmı eğitimlerine devam etme imkânı bulabilmişlerdir. YİBO'da mezun olanların çok büyük bölümü en fazla liseyi bitirebilmişlerdir.

> Ya YİBO bize katkı sağladığını en azında yani okuma yazma öğrendik. Tabi ki okumamız yazmamız olmasaydı daha zor olurdu. Ya tabi ki bir nebzede olsa bir faydası olmuştur. En azından bir adresi rahat gidip bulabiliyor. Bir şehre gittiğin zaman veyahut da bir adrese ulaşacağın zaman en azından okuma yazman var. Tabi ki bir katkısı olmuştur. Yoksa köyde başka neye lazım olacak. Odur (G.KK. K.12).

Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulu, bölgenin kırsal kalkınması için uygulanan iyi bir eğitim programı olduğu kabul edilebilir bir durumdur. Ancak,

sosyolojik temelde doğru şekilde analizinin yapılmadığı gerçeği dikkat çekmektedir. Coğrafyanın tamamında yer alan köylerin demografik özelliklerine dikkat edilmediği gözlemlenmiştir.

YİBO'da okutulmak için köylerden alınan küçücük çocukların okuma-yazma dışında kendi kendilerine yetebilmeyi de öğrenmeleri çok önemli bir süreçtir. Fakat bu becerileri edinebilmek için karşılaştıkları disiplinler (pedagojik anlamda) küçük çocukların gelişiminde yeni tortuların oluşmasına yol açmıştır.

> Üşüyorduk. Ayaklarımız ıslanıyordu. Banyoya gidiyorduk bazen sıcak su, bazen soğuk su. Ne bileyim yıkanamıyorduk. Karnımız doymuyordu. Ben hiç doyduğumu bilmiyorum orda. 8 yıl okudum. Yani eski dönemde sende orda okudun sen iyi biliyorsun 1 ekmeği 5 – 6'ya bölerlerdi. Dilimler halinde happur hupur dilim gitti… Ne oldu aç kaldın. Zaten zil çaldığı anda millet birbirini eziyordu. Biliyorsun yemekhanenin halini (G.D. K.6).

Bölgenin tamamını etkileyen YİBO, sosyolojik olarak toplumsal yapıda her bakımdan büyük farkındalıkların yaşanmasına etki etmiştir. Bölgedeki demografik farlılıkların entegrasyonu (aynılaşma) içinde bir fırsat oluşturmuştur. Bu durum sayesinde köyler arasında daha rahat ticaret yapılabilmektedir (özellikle tüccarların köylerden canlı hayvan toplamaları sırasında birbirlerine güvenmeleri…).

> Bu coğrafyanın her köyünü bilirim. YİBO'dan sonra mesleğe (canlı hayvan tüccarlığı) geçtiğimde, hayat şeyine geçtiğimde Refahiye'nin gezmediğim hiçbir köyü yoktur. Bütün köyleri gezdim (G.KM. K.11).

Bölgedeki kültürel çeşitlilik, toplumsal yapının farklı zenginlikleri olarak YİBO'da bütünleşmişlerdir. Bu duruma YİBO'daki öğretmen ve yöneticiler hiçbir dönemde dikkat etmemişlerdir. Bu ayrıntı YİBO'da okuyan çocukların bir kısmını olumsuz etkilemiştir.

> Ben Türkçeyi 7 yaşında öğrendim. Ben 7 yaşında önce rüyalarımda mesela şey Kürtçe rüya görebiliyordum. Ve ben şu an Kürtçe hiçbir rüya göremiyorum. Niye tamamen bitmişim? Asimile olmuşum, yok olmuşum… Çünkü 7 yaşında Türkçe öğrendikten sonra bütün hayatım hep YİBO'dur. Bizde hep dediğim gibi okul açıldıktan sonra, göçlerde başladı köylerde (G.YS. K.17).

> YİBO demek kırsalda yaşamak demek zaten. Yani YİBO'da okuyan bir öğrenci askerde de rahat eder. O çünkü zorluklarla biz sekiz yıl okuduk. O zorlukları

yaşayan adam… Kampa da götürseler beni mesela. Hani espri yaptık. Guantanamo Kampı gibi. Ben orada beş sene de kalsam… Çünkü yatılı bölge okulunda hemen hemen o şeyleri yaşadık yani. Şartlarını gördük (G.D. K.6).

Devletin verdiği imkânlar çok güzel. Ama yönetici olarak bir kitlenin eline verip sonra bir kitledeki çocukların ezilmesi, bu bir gerçek ama. Genellikle kırsal kesimde sahipsiz çocukların bu bölge okulunda ezildiğine ben tanık oldum. Okuldan kaçmamın sebebi de bu. 3 kere kaçtım (G.SK. K.15).

Refahiye bölgesinin dağlık ve dağınık coğrafyaya sahip olması YIBO'ya gelen öğrencilerin farklı bölgelerden gelerek kalkınmaya katkı sağlamalarını kolaylaştırmıştır. Karasal iklim kuşağında yer alan coğrafyada kırsal köylerin çokluğu, (121 köy, 73 mezra) bölgeyi kırsal kalkınmada ilgilenilmesi gereken bir yer yapmaktadır. Bölgenin sosyal sermaye birikimine olan katkısından ötürü Refahiye YİBO'nun çok önemli bir okul olduğunu belirtmemizde yarar olacaktır.

Mutlaka büyük yararı olmuştur yani… Olmazsa zaten… En azından ben kendim okuyamadıysam da aynı YİBO'da çıkıp gelen, bir örnek abim vardı. Okudu. Belli bir işte, kamuda bir görev aldı (G.Ç. K.4).

Ya katkı şöyle bir şey… Tabi ki yani köyümüzde işte 60'lı yıllar, 60 doğumlu olan öğrencilerden geriye doğru tut tabi ki faydası olmuştur yani okuma açısından. Mezun olanlar da oldu. Okuyamayanlar da oldu. Yani okuma açısından tabi ki, bilgilendirme açısında tabi ki faydası olmuştur (G.KK. K.12).

Tabi ki katkı sağladı. Yani şöyle sağladı ekonomisi, durumu iyi olmayan, devletin okulu sonuçta devletin açmış olduğu bu okul, ekonomik durumu iyi olmayan ailelerin çocukları almış olduğu eğitimdir. Ama eğitim zayıf ama yüksek, sonuçta o çocuklara orda bir eğitim alması, mezun alması. Katkısı tabi ki olmuştur (G.GS. K.7).

3.3.5. YİBO'nun Açılmasıyla Köylerde Meydana Gelen Değişimler

Erzincan'ın Refahiye ilçesinde 1969 yılında hizmete açılan YİBO'nun hizmet kalitesini ölçebilmek için kullanacağımız parametre diploma olacaktır. Bugüne kadar yaklaşık 90.000 öğrenci mezun eden Refahiye YİBO bu bağlamda önemli görülebilecek bir başarı ortaya koymuştur.

Mesela okula başladığımız dönemlerden sonra, .yani biraz okuyup bir şeyler öğrendikten sonra, köye gittiğimizde, köyün yaşlıları bize bir şey sorduğunda, İşte

ne bileyim bir mektubunu okuduğumuzda mutlu oluyorlardı. İşte okumuş adamın hali başka gibi şeyler söylemeleri falan (G.A. K.1).

Şu anda YİBO'da olmamış olsaydık herkes kendi köyünde körelip köyde çobanlık yapmak zorunda kalırdı. YİBO'ya gittikten sonra farklı şeyler farklı işler veya ticaretle uğraşabiliyor. Bu YİBO'yla başlıyor (G.Ç. K.4).

Araştırma örneğinde yer alan köylerde yaşayan çocukların eğitim imkânlarından faydalanmaları YİBO ile mümkün olmuştur. Çocukların eğitimi uğruna köylerde sosyokültürel-ekonomik bakımdan birçok değişim meydana gelmiştir.

YİBO orda olmasaydı biz okuldan da mahrum kalmış olacaktık. Hani bizim gündüzlü okuma şansımız yoktu. Taşımalı sistem yoktu bugünkü gibi. Onun dışında imkânlar kısıtlıydı. Hadi herkes çocuğunu okutmak için şehirlere yerleşme durumu da yoktu. YİBO'nun olması tatbikî de buradaki çocuklar için büyük bir olanak (G.GT. K.8).

Çünkü okuma yazma bilmeyen çocukların oraya gitmesi, YİBO'ya gitmesi okuması buda bir katkı. Yani sonuçta… Maddi durumu iyi olmayan ailelerin çocukları oraya gidip okuması; oda bir katkı sonuçta. Yani iyi bir şey sonuçta. Çocuğunun yemesi, içmesi… En azında devlet… Devletin… Devletin gözlemi altında okutuluyor (G.KAB. K.10).

YİBO'nun halen köylerde yaşayan katılımcıların sosyal sermaye birikimleri noktasında yeterli görülüyor olması, köylerde yaşanmakta olan kırsal yoksulluğun azaltılmasında belli bir seviyenin üstüne çıkılamadığını göstermektedir.

Köyün ekonomisine katkısı olmamıştır da ama okuma açısında çok büyük faydası olmuştur. Okuma şey, ekonomik olarak bize bir faydası yoktur. Bir faydası yoktur bize orda bir YİBO'nun olması. Ama tabi ki de bize yakın olması, ilçemizde olması tabi ki de büyük bir şans. Orda olması. Mesela orda olmasaydı biz başka bir ilçelere ya da başka illere başvuruda bulunacaktık. Yani burada az uz da olsa faydası var (G.KK. K.12).

Düşünüyorum. Ya şöyle herhangi bir şeyi… Masrafı yoktu fazla. Kendimizin. Örneğin biz ailede on çocuktuk. Hep köyde kalsak başka yere gitme şansımız yoktu. O on çocuk orda bizde okulda okuduğumuz için yeme, içme, elbiselerimiz her şeyimiz hep okulda karşılanıyordu. Zaten ailemizin bu kadar kıyafeti on çocuğu alamazdı. Çünkü yoktu. Yoksulluk vardı o zamanlar (G.MB. K.14).

Bir diğer açıdan bakıldığındaysa, YİBO'nun açılmış olmasıyla birlikte meydana çıkan sosyal sermaye (eğitimle elde edilen farkındalık durumu) gelişimi aynı zamanda üretim ilişkilerini zayıflatmıştır.

> Köye bir etkisi zannetmiyorum. Yani o anda kişinin kendisi gidip de şey yapmıştır… Okumuşsa, gidip kendini kurtarmıştır. Köye bir faydası olmamıştır. Köye şöyle faydası… Dolaylı olarak şöyle olabilir. Dolaylı olarak şöyle olabilir. İnsanların şehre akımını sağlayarak gitmiştir. Yani ama oda bence faydalı olamaz. Çünkü insanlar köyden şehre göçtükleri zaman üretim olmuyor. Gidip te şehirdeki var olan sanayii de yeterli gelmezse orda da üretim yapamadıkları için köyde de üretimden kopmuş oluyorsun. Köyde en azından kendin üretiyorsun kendin, kendi karnını doyuruyorsun. Fakat şehre gidiyorsun üretime dayalı bir şey yoksa orda da sürekli tüketime gitmiş oluyorsun (G.YS. K.17).

3.3.6. YİBO'nun Kişilerin Gelişimindeki Etkisi

Köylerin geçmişte içinde bulundukları sosyo-ekonomik koşullar, bölgenin tamamını kapsayan altyapı yetersizliği (yollar, elektrik ve diğerleri), içinden geçilen birbirini takip eden darbe dönemleri ve bölgede henüz tam anlamıyla terk edilemeyen feodalite gibi makro ölçekteki toplumsal sorunların gölgesinde; köylerinden alınıp okula başlatılan çocukların, süreçten etkilenmeleri haliyle kaçınılmaz bir durumdur.

Tüm bunlara rağmen YİBO'daki eğitim sürecinin içinden geçen kişilerin, özlem dolu değerlendirmeler yapmışlardır.

> YİBO'da gördüğümüz eğitimde ben olumlu olarak çok yönlü konuşabilirim. Nasıl diyeyim, bugüne gelmemizde, yani orda yaşantımız, dostluk, arkadaşlık kazandık. Bilgi kazandık. Yani… Okuduk. YİBO olmasaydı beklide okuyamayacaktık. Refahiye'de böyle bir okul olmasa. Çünkü gündüzlü okuyacak da imkân ve maddi güçlerimizde yoktu… Ailemizin… YİBO'nun bize bence olumlu olarak kattığı çok… Olumlu yönleri var bence (G.GT. K.8).

> Mesela YİBO'da okuduğumuz zaman, 8. sınıfa geçtiğimiz zaman… Öğretmenler işte 8. sınıfta öğrenciler arasında bir sıra yapardı. Nöbetçi öğrenci diye bir tayin ederdi. Nöbetçi öğrenci orda bir görevlidir. Bir öğretmen kadar bir yetkisi oluyordu. Oradaki öğrencilere sahip çıkmasıdır. Öğrenci işte bir yere kaçmasın. Öğrenci bir şey çalmasın. Öğrenci derslere girmesi, sonuçta o öğrenciyi eğitirdi. Koğuş başkanları yaparlardı, sınıf başkanları yaparlardı. Sonuçta orda hepsini bir yönetme şeyini yaparlardı. Yönettirirdi. Orda tabi ki o yönetme eğitimini alabiliyorsun. Kendi ayakların üzerinde yaşayabiliyorsun, durabiliyorsun. O eğitimi de alabiliyorsun orada (G.GS. K.7).

> Katkısını şöyle düşünüyorum. Kendi yaşamını kendin yönlendirmesi, mesela bugün bak benim çocuğum burada 3. sınıfa gidiyor. Ben onun birçok şeyini, ihtiyacını gideriyorum. Ama ben 7 yaşında kendi ihtiyaçlarımı kendim gideriyordum. Orda yaşam hayatımı, kendim öğrenmem gerektiğini hissettirdi bana. Öyle bir katkısı oldu bana. Yani (G.YS. K.17).

Köylerin kalkınmasında eğitim olmazsa olmazdır. Refahiye'yle birlikte kırsal köylerin kalkınması birbirinden ayrı düşünülemez. Araştırma kapsamında gidilen Refahiye'de bulunan YİBO ve diğer okullardaki eğitim imkânlarının piyasalaştırıldığı gözlemlenmiştir. Bu yaklaşım köylerin gelecekteki durumlarını şimdiden ortaya koymaktadır.

3.3.7. YİBO Öğretmenlerinin Köylerle İlgili Tutumları

Her şeye rağmen halen köylerde yaşayan kişilerin duyarlılıklarının yüksek olması dikkat çekicidir. Çünkü "öğretmenleriniz merak edip doğup büyüdüğünüz köye hiç geldi mi?" sorumuza, görüşmeciler;

> Ya bırakın, aileyle bile görüşmüyorlardı. Yani gelen aile, işte veli görüşmesi var şimdi haftada bir kere, ayda bir kere gidiyorsunuz. Bırak onu. Anneniz babanız geldiği zaman bekçiden başka kimseyi görme şansı yok. Müdürü görmek için bu günkü Cumhurbaşkanını görmekle eş değerdi. İşte… Yapıştır iki tokat gönder. Boş ver. İşte dersler iyi gidiyor önemsizdi. Biz gerçekten çok önemsizdi. Şimdi çocukları görüyorum heves ediyorum. İnanın bakın bekçiyi geçtim müdürle konuşmak için şu andaki cumhurbaşkanıyla görüşmekle eş değerdi. Ki ben hiç görüşebildiğini sanmıyorum. Annem 3 kere geldi. 3'ünde de müdür muavini ile en fazla görüşebildi. Sınıf öğretmeniyle en fazla. Ama kesinlikle okul öğretmenleri gelmezdi (G.SK. K.15).

> Yok, ziyarete gelmezlerdi. Zaten okulda bizim dönemimizde sıkıyönetim dönemi olduğundan dolayı bayağıda zorluklar altında, zor şartlar altında okuduk. Ha Sadece köyümüzü ziyarete nasıl gelirlerdi, eğer öğrencinin… Yazılacak öğrenci varsa gelirlerdi. O aşamalarda gelirlerdi. Diğer zamanlarda kesinlikle devlet tarafından kimse gelmezdi. Öğrenci kaydı yapılacaksa o zamanlarda gelirlerdi (G.KK. K.12).

> Öğretmenler şöyle gelirlerdi. Mesela okuldan kaçan bir öğrenci olduğu zaman, aynı köyden kaçan öğrenci olursa belki o zaman gelip ziyaret etmişlerdir. O da çocuğun peşine gelmişlerdir yani. O zaman YİBO'da insanlarda özlem vardı. Çocuklar kaçabiliyorlardı. Bazıları. O şekilde gelmişlerdir. Yoksa bir gelme olmuyordu. Ziyaret olmazdı o zaman. Kendi anılarında yer alan tanıklıkları doğrultusunda bilgi aktarmışlardır G.BA. K.2).

Bölge köylerindeki aileler, YİBO'da çocuklarını okutan öğretmenlerle olan ilişkilerini genellikle akrabalıklar (Kirvelik, Babalık vb.) kurarak sürdürmüşlerdir. Günümüzde de bu ilişki sistemi halen devam etmektedir. Bu tür bir ilişki, aileler tarafından çocukların korunup kollanması için geliştirilmiştir.

Bunların dışında, YİBO'daki öğretmenlerin öğrenciler üzerinde oluşturdukları sert disipline dayalı ilişkinin temelinde dönemin Milliyetçi etkileri söz konusudur. Öğretmenlerin bu tutumları, YİBO'da okuyan çocukların okuma alışkanlıklarını olumsuz etkilemiştir. Ailelerin okul idaresi ve öğretmenlerle kurdukları bu geleneksel ilişkiler Refahiye YİBO'da okuyan ikinci kuşak çocuklar için geçerlidir.

> Şöyle söyleyeyim… Yaz tatillerin de bir iki sefer… Şey vardı… Müdür muavinlerinden Aydıncık köyünden Âdem Başsoy 1 - 2 sefer gelmişti. Tabi biz kendisini bölge oklundan müdür muavini olduğu için tanıyorduk. Ama şöyle söyleyeyim belki de… Babamlar eskiden falan beri tanıştıkları için babalarıyla, yani hocanın babasıyla falan tanıştıkları için, belki o maksatla veya şey maksadıyla ama birebir öğrenci ziyaretine geldiler mi hayır (G.BA. K.3).

> Şöyle biz mezun olduktan sonra geldiler. Başka bir konuyla ilgili öğretmenlerimiz geldiler. Ama öğrencilerin okulda oldukları dönemde… Bizim okulda olduğumuz dönemde hiç geldiklerini hatırlamıyorum (G.GT. K.8).

> Onlarda genelde bu İlçenin, yörenin öğretmenleriydi genelde. Durumu onlar da iyi biliyorlardı. Ya bir şey diyeyim fakirlik vardı. Refahiye'nin genelinde bütün köylerinde eskiden yoksulluk, fakirlik vardı. Daha yeni elektrik, 80'li yıllarda gelmişti o dönemde. Teknoloji yoktu. Her şey zorluklar halindeydi. Yani vatandaşta zordaydı o dönemde, öğretmeni de zordaydı, öğrencisi de zor durumdaydı. Yoktu yani. Hiçbir teknoloji yoktu. Yeni yeni daha… İşte elektrik tabi 85'te mi 86'da geldi bize (G.D. K.6).

Özellikle 1990 öncesi dönemde YİBO' da görev yapan öğretmenlerin atamalarında seçkinci politikaların ortaya konulamamış olması, şu ana kadar mezun olan kişilerle ilgili istatistiklere olumsuz etki etmektedir.

3.3.8. Ailelerin YİBO'daki Çocuklarını Ziyaret Etme(me) Tutumları

Araştırma örneğini oluşturan bölgedeki köylerin günümüzde ve geçmişte içinde oldukları yoksulluk durumunu, YİBO'da okuyan çocukların aileleriyle olan iletişimlerinden rahatlıkla anlayabiliriz. Ailelerin büyük bir kısmı çocuklarını okula gönderdikten sonra yılda bir ya da iki kez ziyaret etmeye gitmeleri şaşırtıcı gözükebilir.

Ancak, geçmişte köylerde altyapının olmaması ve ailelerin yalnızca kendilerini geçindirebilecek güçte olmaları bu durumun yaşanmasına yol açmıştır.

> Perşembe günleri babam geldiği zaman gelirdi yanımıza. Perşembe günleri Refahiye'ye gelirdi.[24] Bazen işleri gereği Refahiye'ye gelirdi. Bazen bizim için Refahiye'ye gelirdi. İşleri için geldiğinde de çocukları da bir görelim şeklinde yanımıza gelirdi. Bu şekilde bizi de görüyorlardı. Bazen özellikle bizim içinde geliyorlardı (G.S. K.16).

Köylerdeki söz konusu altyapı sorunlarının günümüzde halen devam ettiği görülmüştür. Köylerde yaşamını sürdüren insanların gelecekle ilgili düşünceleri beklentiden öte bir dilek olarak değerlendirilebilir. Çünkü bölgedeki dağ köylerinin hemen hemen hiçbirinde düzenli bir altyapı bulunmamaktadır. Bu nedenle günümüzde YİBO'da okuyan çocuklar da geçmişteki sorunların benzeri sorunlar yaşamaktadırlar.

Bu araştırma kapsamında ulaştığımız katılımcıların YİBO'da okudukları dönemde ailelerinin kendilerini ziyarete gelmeleriyle ilgili düşünceleri;

> Şükür hiç gelmezlerdi. Ya uzak olduğundan gelememişlerdir. Hani maddi yönden ne bileyim. Yoksa çocuklarını sevmediklerinden değil. Yok, öyle bir düşünce olduğunu zannetmiyorum. Hani devlete teslim ettik emin ellerdedirler. Öyle bir düşünce olduğunu da zannetmiyorum da, düşünmüyorum da ama tabi uzak olduğu için özellikle kışın zaten hani ulaşım yönünden sıkıntılarla gidip gelmeleri kolay değil (G.DŞ. K.5).

> Zor nerde. Kimi görüyorduk babama söyle gelsin. Babamda elinde varsa gelirdi. Elinde yoksa… İmkânı varsa gelir harçlık verirdi. Yoksa… Pek de gelmiyordu. Ayda bir ya da iki ayda bir… Öyle (G.D. K.6).

> Ailem bizi ne sıklıkla ziyarete gelirdi. Hiç gelmezdi. Yani babamı hiç görmezdim. Allah rahmet eylesin annemizin zaten gelme imkânı yoktu. Biliyorsunuz bizim eski insanlarımız kadınların çarşıya gitme gibi bir şansı yoktu. Ha… Baba da nasıl olsa YİBO'ya vermişim, güvenli bir yerde abileri yanında gerek duymadığından

[24] Köylülerin o zamandan bugüne kadar özellikle perşembe günlerinde Refahiye'ye gelmelerinin nedeni; o gün ilçede hem meyve-sebze pazarının kurulması hem de canlı hayvan pazarının kuruluyor olmasıdır. Bu yüzden ister yaz olsun ister kış olsun o gün ilçe merkezinde her köyden insanı bulmanız mümkündür. Çocukları YİBO'da okuyanlar için Perşembe günleri iki işi birden yapma fırsatı bulmaları aileler için oldukça önemlidir.

dolayı gelip gitmezdi. Ama annem bize elinden geldiği kadar harçlık gönderiyordu (G.KK. K.12).

Ayda bir gelir veya gelmeyebilir de. Maddi imkânları iyi olanlar gelirdi. Maddi imkânları durumu iyi olmayanlar gelemiyordu. Bir başkası aracılığıyla belki sana bir ufak harçlık göndermişse biraz zor o da. Harçlık da olmaz gönderilmez de kırsal kesimlerdekiler… Genelde ne olurdu. Köyde özlediğin annenin ya helvasını özlemişsindir. Herhangi bir hoşuna giden bir yemek, annen seni sevdiği… Seni tanıdığı için onu yapar gönderir birisinin aracılığıyla. Öyle şerler olur. Başkada şeyler olmaz (G.YS. K.17).

3.3.9. Müfredatta Yer Alan Derslerin Köylerdeki Yaşamın Gelişimine Etkisi

1960'lı yıllarda başlayan darbelerin gölgesinde açılan YİBO'larda çoğunlukla teorik dersler okutulmuştur. Özellikle köy enstitülerinde okutulan uygulamalı dersler, YİBO'larda okutulmamışlardır. Ya da çok kısa dönemde okutulmuşlardır. Bu durum köylerde tarım-hayvancılıkla uğraşan insanların gelişimine herhangi bir katkı sağlamamıştır.

YİBO'da okutulan dersler çoğunlukla "yurttaşlık" bilgisinin gelişimine yönelik olmuştur.

Köy enstitülerindeki uygulamalı derslerin tersine YİBO'larda hemen hemen tüm dersler örgün eğitim anlayışıyla hazırlanan bir müfredata göre yapılmaya başlanmıştır. Bu durumun köylere ne derece fayda sağladığıysa köylerde halen yaşayan YİBO mezunlarının tutumlarında görmek mümkündür.

Ya, pek öyle köyle alakalı bir derslerimiz yoktu. Ya öyle köyde kal şu tarım – hayvancılık, öyle bir şey yoktu. Öyle bir eğitim ben hatırlamıyorum. Yani sürekli eğitim içinde (G.Ç. K.4).

Benim bölge okulunda okuduğum zaman Türkçe, Matematik, Hayat bilgisi, Din Kültürü ve Ahlak bilgisi dersleri vardı. Bunlar da sadece büyüklere saygı… Hayatta diğerlerine… Benden başka olan insanlara karşı, bir ahlak… Başka hiçbir… Köyde yani şunu yaparsan bu şekilde kalkınırsın, şunu… İlerde şunu yaparsan bu şekilde ilerlersin diye bir dersi görmedim (G.KM. K.11).

Fazla da düşünmüyorum yani. Doğrudan bir etkisinin olduğunu düşünmüyorum ben. Ders olarak nasıl olur bilmem ama okul okuduğumuz için YİBO'nun çok faydası olmuştur (G.MB. K.14).

> Yoktu öyle bir şey yoktu. Olmuş olsaydı zaten kırsal kesime dayalı tarım olurdu. Tarıma dayalı bir şey olmuyordu. Çünkü bizim köy hayatı yaşantımızda tarıma dayalı olduğu için böyle bir eğitim yoktu (G.YS. K.17).

Tüm bu değerlendirmelerin ışığında YİBO'larla birlikte amaçlanan "kırsal kalkınma" hedefi köylerde yaşamını sürdüren insanların geleceklerini etkileyecek kararların alınmasında, göz önünde bulundurulacak hususların başında; demografik ve üretim özellikleri gibi konulara hassasiyet gösterilmesi, köylerin kalkınmasında etkili olacaktır.

3.3.10. Katılımcıların YİBO Süreçlerine İlişkin Değerlendirme

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların, YİBO süreçleriyle ilgili paylaştıkları bilgiler değerlendirildiğinde; eğitim imkânlarına erişimin sağlanmasının bölgedeki köylerin kalkınmasına doğrudan bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

Katılımcıların YİBO'ya başlamalarıyla ilgili aktardıkları bilgileri değerlendirdiğimizde, köylerdeki geleneksel yapının dayandığı yoksulluk ortaya çıkmaktadır. Yoksulluğun etkilediği ailelerin çocuklarını okutmak için YİBO'dan başka seçeneklerinin olmadığı görülmüştür.

Eğitimin merkezileştirilerek teorik müfredatın uygulanması yerine köylerde uygulamalı bir eğitimin seçilmesinin daha doğru olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma örneğindeki köylerin bağlı bulunduğu ilçeye (Refahiye) YİBO'nun açılması, bölgede büyük kentlere olan göçü hızlandırmıştır.

YİBO'da görev yapan öğretmenlerin tutumlarının öğrenciler üzerinde rol model noktasında herhangi bir iyileşmeyi başlatmadığı, ailelerin büyük bölümünün YİBO'da okuyan çocuklarını fakirlik, altyapı yetersizliği vb. nedenler yüzünden yeterli düzenlilikte ziyaret etmedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

YİBO'da eğitim müfredatında yer alan derslerin katılımcıların köydeki yaşamlarına olan etkisinin yetersiz kaldığı, ayrıca katılımcıların YİBO sayesinde köyleri dışında sosyokültürel-ekonomik ilişkileri daha rahat oluşturduklarına tanık olunmuştur.[25]

[25] Refahiye YİBO'nun tarihçesi ve fotoğraflar Ek: 8'de yer almaktadır.

BÖLÜM 4. SONUÇ

Bu bölümde, araştırmanın kimliği, süreci ve elde edilen sonuçların özetlendiği bir özet, elde edilen bulguların değerlendirme süzgecinden geçirildikten sonra araştırma ile varılan nokta bağlamında bir yargı ve araştırılan sorunsalın çözümüne ilişkin neler yapılması gerektiğine dair öneriler altbölüm içerisinde yer almaktadır.

4.1. Özet

Bu tez araştırmasıyla, YİBO'ların kırsal bölgelerin kalkınmasına olan etkisine ilişkin bulgulara ulaşılmaya çalışılmıştır. Kırsal coğrafyalarda bulunan köylerde okul çağına gelmiş çocukların eğitim imkânlarına erişebilmeleri için açılan YİBO'ların, bulundukları bölgelerin gelişimine; sağladığı eğitim imkânlarıyla bir katkısının olup olmadığı konusunda geçen zaman içerisinde varılan nokta üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırma konusuyla cevaplandırılmaya çalışılan eğitim ve kalkınma paradoksu, elde edilen bulgular vasıtasıyla yeniden yorumlanmıştır. Bu araştırmada ulaşılan bulgularla köylerdeki kırsal nüfusun kalkınmasına yönelik gelecekte daha etkin programların devreye sokulmasına kaynak olabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın verileri, araştırma örneğinde yer alan ilçeye bağlı köylerde yaşamakta olan YİBO mezunlarıyla yapılan sözlü tarih görüşmeleriyle toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizleri yapılarak bulgular oluşturulmuştur. Araştırma bulguları doğrultusunda köylerdeki yoksulluk durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bölgede 1950'li yıllarda başlayan demografik (göç) hareketler, sağlanan eğitim imkânlarıyla birlikte süreç içerisinde nasıl bir değişime neden olduğunun belirlenmesi; köylerin gelecekteki durumlarının ne olacağına ilişkin politikaların oluşabilmesine de olanak sağlayacaktır.

Bugün köylerde yaşanan kırsal yoksulluğun azaltılabilmesi için, geliştirilecek politikaların; köylerde yaşayan insanların gelecek beklentilerine uygun olması gerekmektedir. Geçmişte bu konuyla ilgili geliştirilen YİBO uygulamaları, köylerin gelişimiyle ilgili istenilen sonucun elde edilmesinde net bir veri ortaya çıkaramamıştır.

Araştırma için Refahiye ilçe merkezinde bulunan YİBO ve ilçeye bağlı dağ köyleri örnek yer olarak kararlaştırılmıştır. Gerek coğrafi özelliği, gerek demografik yapısı itibariyle araştırılması gereken bir bölge olarak değerlendirilen Refahiye ve köyleri, kırsal kalkınma konusunda elde edilecek bulguları barındırması nedeniyle bu tez çalışmasında ele alınmıştır.

Bu araştırma, kırsal kalkınmada YİBO'ların herhangi bir etkisinin olup olmadığını esas alarak yapılmıştır. Araştırma örneği olan Refahiye YİBO'da mezun olan ve halen köylerde yaşamını sürdüren kişiler, araştırmanın görüşmeci kitlesini oluşturmaktadırlar. Gerek bölgedeki köylerde çok az insanın kalması, gerek köylerdeki tüketim davranışlarının değişmiş olması, YİBO'ların gelecekteki durumunun nasıl olacağını ortaya koymaktadır. Günümüzde eğitim-öğretim faaliyetlerine devam eden YİBO'lar, piyasa koşullarına göre yeniden yapılandırılmışlardır. Bu durum kırsal bölgelerde bulunan birçok YİBO'nun kapanmasına yol açmıştır. YİBO'ların gelecekteki bu yapısı aynı zamanda köylerin de geleceğini belirlemesi bakımından üzerinde mutlaka durulması gereken bir konudur.

Araştırmada görüşülen 17 kişilik örneklemde bölgenin sosyo-ekonomik ve yerleşim yeri özellikleri incelendiğinde, özellikle dağlık bir yerleşim yapısına sahip olan köylerin sosyo-kültürel açıdan kısmen bir izolasyon içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu duruma ilişkin bir varsayımda bulunmak elbette mümkündür. Ancak, bu durum araştırma konusunun dışında kalmaktadır.

Coğrafyada yer alan köylerin büyük kısmının dağlık ve dağınık bir yerleşim yapısına sahip olması, göreli yoksulluğun daha etkili olmasına neden olmaktadır. Bu durum, kendi içerisinde mutlak yoksulluğa da dönüşmektedir. Köylerdeki yaşam bu eksen temelinde yürüdüğü için de bölgedeki yoksulluk algısı kalıcı hale dönüşmüştür.

Araştırma örneğindeki bölgeye YİBO'nun açıldığı tarih olan 1969'dan sonra hızlanan demografik değişim, en çok köylerde sürdürülen geleneksel tarım ve hayvancılığı olumsuz etkilemiştir. Emek-yoğun bir üretim yapısına sahip olan geleneksel tarım-hayvancılık, çocukların YİBO'ya başlamaları ile yavaş yavaş terk edilmek zorunda kalınmıştır. Mezun olan çocukların YİBO'dan sonra eğitimlerini sürdürme istekleri ailelerin büyük bir kısmının köylerden göç etmek zorunda bırakmıştır.

Araştırma görüşmelerinde ulaşılan katılımcıların hemen hemen hepsi, YİBO sürecinin başlangıcını rasyonel bir tutumla değerlendirmişlerdir. Katılımcıların araştırma sorularını, geçen zaman içerisinde bölgenin değişen sosyokültürel-ekonomik ilişkilerine göre değerlendirdikleri; araştırmanın içeriğine ilişkin yapılan açıklamaları yeterli olsa dahi kendilerince yeniden yorumladıkları gözlenmiştir.

Katılımcıların çoğunun özellikle araştırma soruları sırasındaki eleştirel tutumlarını, konuyla ilgili son değerlendirmelerinde değiştirerek övgüye dönüştürmüşlerdir. Bu düşünsel davranış değişikliği bölgedeki kırılganlığı ortaya çıkarmaktadır. Bölgedeki bu iklim, dağ köylerinde tedirginlik oluşturduğu gibi; aynı zamanda katılımcıların geleceğe dair beklentilerinde ümitsizliğe düşmelerine yol açtığı belirtilebilir.

Kırsal kalkınma kapsamında dağlık ve dağınık coğrafyalarda bulunan köylerde okul çağına gelmiş çocukların eğitim imkânlarına erişebilmeleri için uygulamaya konulan YİBO'ların, kırsal bölgelerin kalkınmasında ve okula giden çocukların gelişiminde etkilerinin neler olduğuna dair yapılan bu araştırma; aynı zamanda dönemsel bir sürecin seyrini de ortaya çıkarmaktadır. Araştırma örneğini oluşturan Refahiye ilçesine bağlı köylerde sosyokültürel-ekonomik durumun, ilçe merkezinde hizmete açılan YİBO sonrasında nasıl değiştiği köylerde yaşayan YİBO mezunlarıyla yapılan görüşmelerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Katılımcılar, köylerde geçmişte yaşanan ulaşım sorunları hakkında söyledikleriyle günümüzde yaşanmakta olan durum arasında çok da fazla bir farkın olmadığını ortaya koymaktadır. Özellikle dağlık coğrafyalarda yer alan dağınık köylerin yılın büyük bölümünde ulaşım sorunları yaşadıkları görülmüştür. Durum böyle olunca da, geçmişte yürüyerek gidilen YİBO'ya günümüzde de öğrenciler; zorluklar içerisinde gitmektedirler.

Bu araştırma kapsamında elde edilen en önemli bulgulardan biri, köylerde yaşamını sürdüren katılımcıların aile yapılarındaki değişikliktir. Geçmişte köylerde sürdürülen geleneksel aile yapısı günümüzde terk edilmiş durumdadır. Araştırma sırasında görüşülen katılımcıların yarısından fazlasının 1 veya 2 çocukları bulunmaktadır. Bu durum köylerdeki üretim davranışlarında meydana gelen değişimi ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında gidilen köylerde eski evlerin genel durumunda fazla bir değişikliğin olmadığı, yapılan yeni evlerin köylerin coğrafi özelliklerine uygun olmadığı, köylerin çoğunun altyapı (özellikle yol, içme suyu, kanalizasyon vb.) sorunları içinde oldukları görülmüştür. Köylerin güzergâhında yer alan ana yolların uluslararası standartlarda olmasına rağmen, bu yollara bağlanan köy yollarının ulaşım için yeterli olmadığı, kış aylarında kapalı; bahar aylarında ise çamurdan dolayı kullanılamadığına tanık olunmuştur.[26] Gidilen köylerin içindeki yolların çamurla dolu olduğu, evlerin ve ahırların halen iç içe olduğu, içme suyu çeşmelerinde hayvanların sulandığına rastlanılmıştır. Köylünün ortak kullanımına ait yerlerin fazla olmadığı, bazı köylerdeki eski köy okullarının köyün tüzel kişiliğine bırakıldığı, bazılarında ise harabe durumda oldukları görülmüştür.[27] Bazı köy ve mezralarda kış aylarında kimsenin kalmadığı, özellikle dağlık köylerde tarımsal üretimin tamamen bırakıldığı, hayvancılığın da sadece ekonomik durumu iyi olan birkaç aile tarafından yapıldığı, geleneksel aile yapısının değişmiş olmasından dolayı köylerde küçük çocuklara rastlamak oldukça zorlaşmıştır.

Köylerde sosyo-kültürel yaşamın gelişmediği, geleneksel dayanışma kültüründen uzaklaşılarak tüketim temelli bir yabancılaşmanın başladığı, köylerde yaşayanlar arasında birbirini çekememezliğin yaygınlaştığı, tıpkı kentlerin gecekondu bölgelerinde görülen argo (bana necilik) bir yaşamın gelişmeye başladığı araştırmada edinilen bulgulardan bazılarıdır.

Köylerde gerek sosyo-kültürel nedenler gerekse de diğer demografik yaklaşımlardan ötürü birçok gencin evlenemediği görülmüştür. Özellikle üretim alışkanlığı olmayan bu gençlerin tüm zamanlarını boşa harcadıkları, neden bir şeylerin üretimiyle uğraşmıyorsunuz diye sorulduğunda ise; "her şey pahalı" diyerek geçiştirmeleri, üzerinde durulması gereken bir diğer konudur. Bölgenin köylerinde dikkat çeken bir diğer önemli ayrıntı ise, endüstriyel tüketimin yaygınlaşmış olduğudur. Bu durum ilçe merkezine açılan zincir marketler tarafından cazip hale getirilmiştir.

[26] Araştırma için gitmeye çalışılan 8 köydeki görüşmelerden yolların kapalı ya da kullanılamaz olmasından dolayı vazgeçmek zorunda kalınmıştır.

[27] İlçede bulunan eski YİBO'nun durumuna ilişkin örneklere EK: 8.1'de yer alan fotoğraflarda bulunabilir. Bkz.

Tarımsal üretimin terk edilmesiyle birlikte köylerdeki komşuluk ilişkilerinin de kentlerdeki gibi yakın akraba ilişkilerine benzediği, "komşu komşunun külüne muhtaçtır" şeklindeki geleneksel anlayışın bir anlamının olmadığına tanıklık etmek araştırmanın detaylarından biridir.

Köylerin artık kentlerin çeperlerinde yer alan gecekondu mahalleleri halini aldıkları, kentleri çevreleyen gecekondulardaki yaşamların bir başka benzerlerinin köylerde yaşanmakta olduğu; kırsal köylerin kalkınması "ülkenin kalkınmasını yansıtır" gibi bir düşüncenin önemini yitirdiği görülmüştür. Eskiden tarım ve hayvancılığın yaygın bir şekilde yapıldığı köyler, günümüzde endüstriyel tüketim kültürünün yeni çatışma alanları halini almışlardır. Toplumsal yapı içerisinde ortaya çıkan bu yabancılaşmanın nasıl ve nereye evirileceğini kestirmek tam olarak mümkün gözükmemektedir.

Köylerin kalkınması için bölgede açılan YİBO'nun köylere bir katkısının olup olmadığıyla ilgili görüştüğümüz kişilerin yaptıkları değerlendirmeler, bölge köylerinde eğitim konusunda yaşanan sıkıntıların devam ettiğini göstermektedir. Köylerde yaşayan ve geçmişte YİBO'da okuyan bu kişilerin çocuklarının gelecek beklentilerini önemsedikleri ve gerekirse köylerinde göç edebileceklerini ifade etmiş olmaları, YİBO'nun bölge insanı üzerindeki etkisini yansıtmaktadır.

Araştırma kapsamında gidilen köylerde yaşayan eski YİBO mezunlarının çocuklarının eğitimini önemsediklerini fakat YİBO'nun kendileri üzerlerindeki etkilerinin çocuklarının yaşamalarını asla istemediklerini ifade etmişlerdir. Bu durum ilçe merkezinde bulunan YİBO'nun bölgedeki misyonunu tamamladığını göstermektedir. Geçmişte köy çocuklarının hayatında derin anlamlar oluşturan YİBO'nun, günümüzde bürokratik olarak bir öneminin kalmadığı ilçe merkezindeki eğitim çevrelerince de savunulur olmuştur.

Araştırma örneğinde ele alınan Refahiye ilçesine bağlı köylerde yaşayan insanların, geçmişte olduğu gibi bugün de eğitime karşı gösterdikleri pozitif yaklaşım önemlidir. Çünkü köylerdeki yaşamın gelişebilmesinin tek çaresinin eğitim olduğunu vurgulamışlardır. Eğitim konusunda iyimser olan insanların, sosyo-ekonomik konularda oldukça karamsar bir düşünceye sahip oldukları gözlenmiştir.

Bu araştırma neticesinde elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, araştırma örneğinde yer alan bölge köylerinin kalkınabilmesi için sağlanan eğitim imkânlarından daha fazlasına ihtiyaç olduğu görülmüştür. Bölge köylerindeki çocukların eğitim imkânlarına kavuşmuş olmaları, köydeki gelişme ve kalkınmadan öte göçü hızlandırmıştır. YİBO'da okuyan köylerdeki çocukların %99'u günümüzde büyük şehirlerde yaşamaktadırlar.

YİBO'yu bireyin kişisel gelişimi ve aynı zamanda içinde doğup büyüdüğü toplumsal yapıyla bütünleşmesi aşamalarında yeterli görmeyip yanlı eleştirilerde bulunmak da mümkündür. Yalnız bu tarz bir eleştiriyi yapabilmek için öncelikle dönemin koşullarını iyi değerlendirmek gerekiyor. Pedagojik yönden mikro ölçekte onarılması imkânsız bir yığın olumsuzluk dile getirilebilir, ancak YİBO'nun bölgede açılmasıyla birlikte köylerde sosyo-kültürel iyileşmelerin gerçekleştiği belirtilebilir.

İlçeye bağlı köylerin büyük bölümü yalnızca yaz aylarında gidilen yerler halini almışlardır. Özellikle dağ köylerinde kış aylarında birkaç hane dışında kimse kalmamaktadır. Bölgedeki köylerde yaşamını sürdüren YİBO mezunlarıyla ilgili iki ayrım yapmak mümkündür. Birincisinde YİBO'da okuyup hiç köyünden ayrılmamış olanlar, bunlar; 13 kişidir. İkinci grupta yer alan diğer 4 katılımcı, YİBO'dan mezun olduktan sonra bir süre büyük kentlerde çalışıp tekrar köyüne geri dönenler yer almaktadır. Köylerinden hiç ayrılmayan 4 katılımcının geçmişten beri devam eden bir "mutlak yoksulluk" içerisinde oldukları gözlenmiştir. Sonradan köye dönüş yapan katılımcıların büyük bir kısmının aile büyüklerinden kalan yerleri tek başlarına kullanabilme avantajına sahip oldukları için ekonomik durumlarında "göreli yoksulluk" söz konusudur.

Araştırma örneğindeki köylerde yaşayan katılımcıların büyük bir kısmı, köylerindeki altyapı vb. gibi sorunların giderilebilecek sorunlar olduğunu söylemişlerdir. Ancak, iktidarda bulunan siyasi anlayışın köyler arasından seçimlerin sonuçlarına göre ayrım yaptığını belirtmişlerdir. Bu türden siyasal yaklaşımlar nedeniyle köylerdeki genel yapıda bozulmalar yaşanmaya başlamıştır. Aynı köyde birlikte yaşayan kişilerin bazıları siyasal iktidarın sağladığı imkânları kullanabilirken, bazılarının kullanamaması; köylerdeki kalkınmayı olumsuz etkilemektedir.

Yalnızca köylerde yaşayan YİBO mezunları değil, diğer hanelerdeki insanlar için de durum aynıdır. Ailelerin büyük çoğunluğu çocuklarının eğitimleri için YİBO dışında köylerine daha yakın okulların olmasını istemektedirler. Köylerdeki bu isteğin kaynağı ise, ailelerdeki çocuk sayısının az olması ve çocukların kendilerine yakın olmaları istemidir.

Köylerin tamamında geleneksel aile tipi yerine çekirdek aile tipi varlığını sürdürmeye başlamıştır. Bu durum, ister istemez ebeveynlerin çocuklarından hangi nedenle olursa olsun ayrılmalarını güçleştirmektedir. Bu yaklaşımlardan dolayı köylerde yaşayan bazı katılımcılar, YİBO'u iyi okul olarak kabul etmelerine rağmen; çocuklarını artık orada (YİBO) okutmayı düşünmediklerini söylemişlerdir.

Köylerin bulunduğu coğrafyanın yapısı tarıma elverişli olmadığından tarımın yapılamadığı, hayvancılığın ise sadece günlük ihtiyaçları karşılayacak kadar yapıldığı görülmüştür. Bu durum geleneksel yöntemlerle yapılan geçimlik tarım-hayvancılık uğraşının günümüze göre uyarlanmış yeni bir hali olarak değerlendirilebilir.

4.2. Yargı

Bu araştırmada elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, ülkemizdeki kırsal bölgelerin YİBO ve benzeri eğitim uygulamalarıyla kalkındırılmasının mümkün olmadığı ortaya çıkmıştır. Araştırma örneğindeki köylerde okul çağına gelmiş çocukların YİBO sayesinde eğitim imkânlarına ulaşmaları, mevcut bölgedeki köylerde yalnızca "göreli yoksulluğun" azaltılmasına belli bir düzeyde etki etmiştir.

Söz konusu coğrafyada yer alan köylerde mutlak yoksulluğun günümüzde halen devam ettiği görülmüştür. Bu kapsamda ele alındığında, bölgedeki köylerde yeniden tarım-hayvancılığa dayalı bir kalkınmanın sağlanabilmesi için; köylerin coğrafik, kültürel ve diğer demografik özellikleri doğrultusunda yeni politikaların oluşturulması kaçınılmazdır. Aksi takdirde bölgenin özellikle dağlık köylerinin terk edilerek, sadece yazın gidilen yerler olacaklardır.

4.3. Öneriler

Bu araştırmanın temel bulgularından en önemlisi, küreselleşmeyle birlikte değişen yaşam biçimlerinin dünyanın neresinde olursa olsun ülkenin her yerini

etkilediğidir. Araştırma örneğinde yer alan köylerin günümüzdeki durumları eski durumlarıyla karşılaştırıldığında, geçmişte var olan yoksulluğun ortadan kalkmadığı görülebilmektedir. Sonuç olarak;

i) Köylerde geleneksel değerler tamamen ortadan kalkmış olup, kentsel tüketim alışkanlıklarına dayalı yeni ilişki biçimleri oluşmuştur.

ii) Tarım-hayvancılığa dayalı üretim terk edilerek çoğunlukla devletin sağlamış olduğu kredilere dayalı endüstriyel üretim (arıcılık) yaygınlaşmıştır.

iii) Köylerde geleneksel aile yapısı değişerek çekirdek aile şeklini almıştır.

iv). Bölge köylerinin çoğunun üretim değil tüketim yerleri haline dönüşmüşlerdir.

iv) Özellikle dağlık köylerde eğitime erişim, günümüzde de güçlüklerle gerçekleştirilebilmektedir.

Bölgedeki köylerin geleceğini etkileyecek olan yeni politikaların oluşturulmasında yukarıda ortaya konulan ayrıntılar önemlidir. Bunun için köylerdeki geleneksel değerlerin korunmasının en azından kültürel yönden değerli olacağını belirtebiliriz. Özellikle köylerdeki kentsel tüketim alışkanlıklarına benzer ilişki biçimlerinin etkisinin azaltılabilmesi için üretimin teşvik edilmesinin önemli olacağını vurgulamak doğru olacaktır. Bu bağlamda köylerin tüketim değil yeniden üretim yerleri haline gelmeleri sağlanmış olacaktır.

Gerek coğrafi yapısı elverişli olan köylerin gerekse de dağlık köylerinde yeniden tarım-hayvancılık üretiminin özendirilmesi, köylerin geleceği için göz önünde bulundurulması gereken bir husustur. Köylerin coğrafik özelliklerine uygun meyve-sebze ve diğer tarımsal üretimlerin teşviki sağlanarak, köylerdeki nüfusun canlandırılması mümkün olabilecektir.

Bölgedeki köylerin mera durumlarına uygun büyükbaş ya da küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin geliştirilmesi, gelecekte köylerdeki “mutlak ve göreli” yoksulluğu azaltılabilir. Devletin sağladığı kontrolsüz kredi imkânlarının koşulları değiştirilerek köylerde katma değeri yüksek organik üretime geçilmesi, kentlerden köylere geriye göçü de başlatacaktır. Bu durum sayesinde köylerde yeniden kalıcı bir canlılığın meydana gelmesi sağlanacaktır.

Bölge köylerinde 1960'larda hızlanan göçle birlikte başlayan demografik değişim, aile yapılarının da değişmesine neden olmuştur. Köylerdeki ailelerin % 90'nı çekirdek aile tipi bir yapıya sahip olduklarından tarım-hayvancılığa dayalı üretim yapılamaz durumdadır. Bunun için devletin köylerde yaşamlarını sürdüren ailelerin gelecek beklentilerine yönelik kaygılarını giderecek adımları atması gerekmektedir. Örneğin, köylerde yaşayan ailelerin tarım sigortası primleri devlet tarafından karşılanarak; ailelerin sağlık sisteminden ücretsiz yararlanmaları sağlanabilir.

Araştırmada elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, köylerdeki günlük tüketimde ihtiyaç duyulan çoğu gıda maddesinin (yumurta, tavuk eti, ekmek, peynir vb.) ilçe merkezindeki ulusal zincir marketlerinden alındığı gözlenmiştir. Bu durumun değiştirilerek, yeniden üretime dayalı bir tüketim alışkanlığının köylerde oluşturulması; köylerin gelecekte üretimle olan ilişkisini geliştirecektir.

Özellikle birkaç köyün ortak kullanımına uygun köy fırınlarının il özel idarelerince projelendirilip bölgede yaygınlaştırılması, köylerde "imece" gibi geleneksel dayanışma alışkanlıklarının yeniden oluşmasına yardımcı olacaktır. Böylelikle köylerdeki kültürel yabancılaşmanın da önüne geçilmiş olacaktır.

Geçmişte bölgedeki köylerde okul çağına gelmiş çocukların eğitim imkânlarına erişimi için açılan YİBO'lara duyulan ihtiyaç, günümüzde hemen hemen ortadan kalkmış durumdadır. Ailelerin çoğu, bir ya da iki çocuk sahibi oldukları için; çocuklarından kopmak istememektedirler. Bir diğer önemli husus şudur; köylerde kalan nüfusun üretimle olan bağlantısını geliştirmek için, mutlaka uygulamalı bir eğitim müfredatına ihtiyaç vardır. Bunun için, YİBO'lara alternatif olarak uygulamalı "köy okullarının" oluşturulması köyler için daha uygun olacaktır.

Yeni dünya sistemiyle birlikte köylerdeki yoksulluğun gelecekte de kaçınılmaz olacağı gözükmektedir. Geçmişte geleneksellik temelinde kalıcılaşan mutlak ve göreli yoksulluğun, köylerde kalıcı olmaya devam edeceğini söylemek abartı olmayacaktır. Bu durumu tersine çevirmek için, köylerde ihtiyaç duyulan tüm altyapı hizmetlerinin tamamlanarak yaşam kalitesinin yükseltilmesi gerekli olacaktır. Köylerin yapısına uygun olmayan bozuk yapılaşmaların önüne geçilerek daha cazip mekânlara dönüştürülmeleri, gelecek beklentilerini yükseltecektir.

Bu araştırmayla birlikte tespiti yapılan en önemli sorunların başında üretim gelmektedir. Köylerin coğrafi yapılarına ilişkin fizibilite çalışmaları (iklim ve toprak özellikleri) yapılarak sürdürülebilir bir üretimin teşvik edilmesi, kalıcılaşan yoksulluk olgusunu değiştirebilir. Araştırma kapsamında yer alan bölgenin demografik yapısının korunmasıyla sürdürülebilir kalkınmanın gelişimine katkı sağlanacaktır.

Araştırma neticesiyle edinilen bulgular özet olarak değerlendirildiğinde, söz konusu bölgenin mutlaka kalkınmada öncelikli bir kapsam içerisine alınması; köylerde büyüyen yeni nesillerin gelecekleri için bir güvence olacaktır.

EK'LER

EK 1: Görüşme Formu

T.C.

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Kırsal Kalkınmada Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının (YİBO) Etkisi: Refahiye Sözlü Tarih Örneği

SÖZLÜ TARİH GÖRÜŞME ÇERÇEVESİ

Görüşmeyi Yapan:

Görüşme Tarihi:

Görüşmenin Fiziki Koşulları:

Görüşmenin Kullanım Durumu:

Tanıtım:

Merhaba, ben Maltepe Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalında Sosyoloji Yüksek Lisans Programı kapsamında "Kırsal Kalkınmada Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının (YİBO) Etkileri" üzerine hazırlayacağım tez için burada bulunmaktayım. Öncelikle bu kış koşularında bizi kırmayıp görüşmeyi kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederim.

Refahiye'ye bağlı kırsal köylerdeki kalkınmanın hangi düzeyde olduğunu bu bölgenin en önemli okullarından biri olan YİBO mezunlarının değerlendirmeleriyle

ortaya koymayı amaçlanmaktadır. Görüşmelerimiz sırasında paylaşacağınız düşünceler, tüm kişisel bilgilerin gizli tutulacağını belirtmek isterim. Bu nedenle görüşme boyunca sorularımıza içinizden geldiği gibi cevaplamanızı rica ederim. Çünkü söyleyecekleriniz bizim için çok kıymetlidir. Ayrıca yapacağımız bu görüşmeyi ses kayıt cihazına kaydedeceğimi bilmenizi isterim.

Görüşmenin kaydedilmesini uygun buluyor mu? 1. Uygun 2. Uygun değil.

Demografik Bilgiler

- ✓ Cinsiyeti:
- ✓ Doğum Tarihi ve Yeri:
- ✓ Medeni Durumu:
- ✓ Mesleği:
- ✓ Adresi:
- ✓ Eğitim Durumu:
- ✓ Çocuk Sayısı:

Tablo: Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Kişilerin Demografik Bilgileri

Grşm.Kodu	Cinsiyeti	Yaş	Doğum Yeri	Medeni Drm.	Meslek	Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı	Yibo Grş. Tar.	Yibo Çkş. Tar.	Dğr. Açıklamalar
G.A.K.1	Erkek	30	Refahiye	Evli	Çiftçilik	Ortaokul	1	1996	2004	Sadece Arıcılık Yapıyor
G.BA.K.1	Erkek	50	Refahiye	Evli	Çiftçilik	Ortaokul	2	1977	1985	
G.BA.K.2	Erkek	45	Refahiye	Evli	Çiftçilik	Ortaokul	3	1980	1988	
G.Ç.K.1	Erkek	36	Refahiye	Evli	Çiftçilik	Lise Terk	2	1990	1998	
G.DŞ.K.1	Erkek	34	Refahiye	Bekar	Çiftçilik	Ortaokul	–	1992	2000	Köylerde Geçici İşçilik
G.D.K.1	Erkek	42	Refahiye	Evli	Çiftçilik	Ortaokul	4	1985	1993	Arıcılık Yapıyor
G.GS.K.1	Erkek	39	Refahiye	Evli	Çiftçilik	Lise	1	1990	1998	
G.GT.K.1	Erkek	30	Refahiye	Bekar	Çiftçilik	Ortaokul	–	1996	2004	Sadece Arıcılık Yapıyor
G.KAB.K.1	Erkek	57	Refahiye	Evli	Çiftçilik	Ortaokul	3	1969	1975	
G.KAB.K.2	Erkek	38	Refahiye	Evli	Çiftçilik	Lise Terk	1	1989	1997	
G.KM.K.1	Erkek	43	Refahiye	Evli	Çiftçilik	Lise Terk	2	1984	1992	Canlı Hayvan Tüccarı
G.KK.K.1	Erkek	49	Refahiye	Evli	Çiftçilik	Ortaokul	3	1978	1986	
G.KK.K.2	Kadın	51	Refahiye	Dul	Ev Hanımı	İlkokul	2	1976	1981	
G.MB.K.1	Erkek	54	Refahiye	Evli	Çiftçilik	Ortaokul	2	1972	1980	Sadece Besicilik Yapıyor
G.SK.K.1	Erkek	40	Refahiye	Bekar	Çiftçilik	İlkokul	–	1985	1991	
G.S.K.1	Erkek	49	Refahiye	Evli	Çiftçilik	Lise	2	1977	1985	Sadece Besicilik Yapıyor
G.YS.K.1	Erkek	48	Refahiye	Evli	Çiftçilik	Ortaokul	1	1977	1985	

Görüşmeye İlişkin Gözlem Notları:

a) Mekâna ilişkin,

b) Görüşmeciye ilişkin,

c) Diğerleri.

EK 2: Görüşme (Sözlü Tarih Görüşme) Soruları

1. Araştırma Örneğinde Yer Alan Köylerin Genel Durum Tespitine İlişkin Sorular

- ✓ Çocukluğunuzda köyünüz kaç haneydi. Şimdilerde kaç hane?

- ✓ Köyünüzün o zaman ki nüfusu ne kadardı?
- ✓ Şimdilerde köyünüzde yaklaşık olarak kaç kişi yaşıyor?
- ✓ O dönemlerde (çocukluğunuzda) köyünüzün geçim kaynağı nelerdi?
- ✓ Bugün köyünüzde yaşayanlar geçimlerini hangi kaynaklardan sağlıyorlar?
- ✓ Köyünüzde bugün ortak kullanıma açık ne gibi yapılar var. (Köy odası vb.) Biliyor musunuz?
- ✓ Köyde sürekli mi kalıyorsunuz ya da ne kadar süre kalıyorsunuz?
- ✓ Köyünüzdeki evlerin eski ve bugün ki durumlarıyla ilgili bir kıyaslama yapabilir misiniz?
- ✓ Çocukluğunuzda köyünüzde tarım ve hayvancılık nasıl yapılırdı. Bugün yapılıyor mu? Kısaca neler söyleyebilirsiniz?

2. YİBO'daki Eğitim Sürecine İlişkin Sorular

- ✓ YİBO'ya ne zaman başladınız. YİBO'ya giriş süreciyle ilgili aklınızda neler kaldı. Biraz bahsedebilir misiniz?
- ✓ Siz okula başladığınızda ailenizin ekonomik durumu nasıldı. Neler aktarabilirsiniz.
- ✓ YİBO'ların kırsal bölgelerde eğitime bir katkısının olduğunu düşünüyor musunuz?
- ✓ YİBO'ya nasıl gelip giderdiniz.
- ✓ Okulda yatılı olarak kaldığınızda aileniz ne sıklıkla ziyaretinize gelirdi. Bununla ilgili neler hatırlıyorsunuz.
- ✓ Bölge okulunun açılması köyünüzde ekonomik bir değişime etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz?
- ✓ Okul öğretmenleriniz hiç köyünüzü ziyarete geldi mi?(Köyün genel durumunu incelemek amacıyla) Hatırlıyor musunuz?
- ✓ YİBO'da aldığınız eğitim bugünlere ulaşmanızda size ne tür katkılar sağladı. Neler söylersiniz?
- ✓ YİBO'da okutulan dersler arasında köydeki yaşamın gelişimine katkı sağladığını düşündüğünüz dersler var mıydı?

EK 3: Sözlü Tarih Görüşmesi Veri Analiz Formu

T.C.

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Kırsal Kalkınmada Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının (YİBO) Etkisi: Refahiye Sözlü Tarih Örneği

Sözlü Tarih Görüşme Veri Analiz Formu

Demografik Bilgiler

Cinsiyeti:

Doğum Tarihi ve Yeri:

Medeni Durumu:

Mesleği:

Adresi:

Görüşmeyi Yapan:

Görüşme Tarihi:

Görüşmenin Fiziki Koşulları:

Görüşmenin Kullanım Durumu:

Diğer Demografik Bilgiler

Bağlı Olduğunuz İlçenin Hangi Köydensiniz?

Anneniz ve Babanız Yaşıyorlar mı?

Annenizin Yaşı:

Babanızın Yaşı:

Hayatta Değillerse Ölüm Tarihleri:

Kaç Kardeşsiniz?

Kız:

Erkek:

Eğitim Durumları:

Kız 1:

Kız 2:

Kız 3:

Erkek 1:

Erkek 2:

Erkek 3:

YİBO Başlama Tarihi:

YİBO Bitiş Tarihi:

İlkokul Bitirme Derecesi:

Ortaokul Bitirme Derecesi:

Kaç Yaşına Kadar Köyde Yaşadınız?

Evli misiniz?

Eşiniz Hangi Okuldan Mezun Oldu:

Eşinizin Mesleği Nedir?

Çocuklarınız Var mı?

Kız:

Erkek:

Görüşmenin Akışı;

Moderatör: Görüşmede yönelteceği soruları, görüşmecinin durumuna göre daha anlaşılır bir hale getirip sormak ve cevaplarda derinliği artırmak için uygun anlarda araya girerek görüşmeyi geliştirmek.

Görüşmeci: Araştırma konusuyla ilgili düşüncelerini aktaran kişi.

Moderatör: Görüşme sonunda toparlayıcı bilgi sunması.

Tekrar teşekkür ve ayrılma.

EK 4: Katılımcıların Özgeçmişlerine Dair

A.K.1 Görüşmeci:

1989 Refahiye doğumlu. Erkek. Evli. İlk ve Ortaöğrenimini Refahiye YİBO'da (1996-2004) tamamlamış. Halen köyde yaşamaktadır. 2 yıl öncesine kadar köyde anne babasıyla küçükbaş hayvancılık yapmış. Eşinin İstanbul'dan köye gelmeyi kabul etmesi için hayvancılığı bırakıp göçer arıcılık yapmaktadır. Yaz mevsiminde köyde anne babasının evinde kalıp kış mevsiminde ise eşiyle birlikte Erzincan'ın Ulalar Beldesine dönemsel göç etmektedir. Eşi, ev işiyle uğraşmakta olup 1 çocukları var.

BA. K.2 Görüşmeci:

1969 Refahiye doğumlu. Erkek. Evli. İlkokul ve Ortaokulu Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1977-1985) okumuş. Halen köyde yaşamaktadır. Bir süre İstanbul'da kaldıktan sonra anne ve babasının 2008 yılında trafik kazasında hayatlarını kaybettikleri için, "ocağımız tütsün" düşüncesiyle köye geri dönmüş. Yaz ve kış aylarında köyde kalmaktadır. Geçimlik hayvancılık ve arıcılık yapmaktadır. Eşi, ev işiyle uğraşmakta olup 2 çocukları vardır.

BA. K.3 Görüşmeci:

1974 Refahiye doğumlu. Erkek. Evli. İlk ve Ortaokulu Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1980-1988) bitirmiş. Halen köyde yaşamaktadır. Askerlik sonrasında bir süre İstanbul'da güvencesi olmayan işlerde çalıştıktan geçinemediği için 2001 yılında annesinin vefatıyla köye geri dönmüş. Ailesiyle birlikte baba evinde kalmaktadırlar. Küçük kapasiteli yerel besicilik, arıcılık ve geçimlik

bostancılık yapmaktadır. Eşi, ev işiyle uğraşmakta olup 3 çocukları vardır. Çocukları kendisinin mezun olduğu Refahiye YİBO'da yatılı okumaktadırlar.

Ç.K.4 Görüşmeci:

1983 Refahiye doğumlu. Erkek. Evli. İlkokul ve Ortaokulu Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1990-1998) bitirmiş. Lise öğrenimini tamamlamadan terk etmiş. Halen köyde yaşamaktadır. Kısa bir süre gurbette kaldıktan sonra, babasının trafik kazasında hayatını kaybetmesiyle evin en küçüğü olduğu için köyde annesiyle kalması uygun görülmüş. Ev hayvanı besiciliği, arıcılık ve geçimlik bostan işleri yapmaktadır. Eşi, ev işiyle uğraşmakta olup 2 ve 4 yaşlarında iki çocukları var.

DŞ. K.5 Görüşmeci:

1985 Refahiye doğumlu. Erkek. Bekâr. İlkokul ve Ortaokulu Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1992-2000) bitirmiş. Halen köyde yaşamaktadır. Köylerde inşaat ve benzeri günlük işlerde çalışmakta olup köyde annesiyle birlikte kalmaktadır. Geçimlik ev hayvancılığı, bostancılık ve doğada kendiliğinden yetişen bitkileri toplayıp saklayarak geçimlerini sürdürmektedir. Kış mevsiminde Erzincan'ın Ulalar Beldesine gidip besi ahırlarında ücret karşılığı çalışmaktadır.

D.K.6 Görüşmeci:

1977 Refahiye doğumlu. Erkek. Evli. İlk ve Orta öğrenimini Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1985-1993) tamamlamış. Halen köyde yaşamaktadır. Köyde geçimlik hayvancılık ve arıcılık yapmaktadır. Ayrıca babasının kasabadaki (Refahiye) bakkalını kardeşiyle birlikte çalıştırmaktadır. (Babasıyla İlgili Önemli Not: 1980'li ve 1990'lı yıllarda Gümüşakar nahiyesi ve köyleri şahsın minibüsüyle ilçeye gidip gelmektedirler. Haliyle Refahiye YİBO'da okuyan bölge çocuklarının en çok tanıdıkları kişidir. Özellikle kış mevsiminde çocukların yaşadığı sıkıntıların bir bölümünü şahsın paraya olan düşkünlüğü oluşturmaktadır.) Eşi, ev işiyle uğraşmakta olup 4 çocukları vardır. Çocukları, Üniversite, Lise, Ortaokul ve İlkokulda okumaktadırlar.

GS. K.7 Görüşmeci:

1980 Refahiye doğumlu. Erkek. Evli. İlk ve Ortaokulu Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1990-1998) okumuş. Halen köyde yaşamaktadır. Yaz aylarında köyde mera hayvancılığı (yaz aylarında merada bakılan hayvanlar, kışın gelmesiyle satılmaktadır. Bu işlem her sene tekrar etmektedir.) ve geçimlik arıcılıkla uğraşmaktadır. Son yıllarda kış aylarında dönemsel olarak Erzincan'ın Ulalar Beldesine göç etmektedir. Eşi, ev işiyle uğraşmakta olup 1 çocukları vardır.

GT. K.8 Görüşmeci:

1989 Refahiye doğumlu. Erkek. Bekâr. İlk ve Ortaokulu Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1996-2004) Halen köyde yaşamaktadır. Anne babasıyla birlikte köyde geçimlik hayvancılık ve göçer arıcılık yapmaktadır. Son 1 yıldır kış aylarında Erzincan'ın Geçit Beldesinde kalmakta olup arıları için Samsun'a gidip gelmektedir. Yaz aylarında ise köyde ailesi ile kalmaktadır.

KAB. K.9 Görüşmeci:

1962 Refahiye doğumlu. Erkek. Evli. İlkokulu Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1969-1975) bitirmiş. Ortaokulu İlçe merkezinde, Liseyi dışarıdan okumuş. Halen köyde yaşamaktadır. Köyde geçimlik hayvancılık ve arıcılık yapmaktadır. Ayrıca ilçe merkezinde kamuda mevsimlik işçilik yapmaktadır. Kısa süreli dışarıda çalışmaya gitmesine rağmen eşi ve çocukları köyde kalmaktadır. Eşi, ev işiyle uğraşmakta olup 3 çocukları vardır.

KAB. K.10 Görüşmeci:

1981 Refahiye doğumlu. Erkek. Evli. İlk ve Ortaokulu Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1989-1997) okumuş. Halen köyde yaşamaktadır. Geçimlik hayvancılık, geçimlik bostancılık ve arıcılık yapmaktadır. İlçede bulduğu zaman mevsimlik işlerde de çalışmaktadır. Eşi, ev işleriyle uğraşmakta olup 1 çocukları vardır.

KM.K.11 Görüşmeci:

1976 Refahiye doğumlu. Erkek. Evli. İlkokul ve Ortaokulu Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1984-1992) okumuş. Halen köyde

yaşamaktadır. Büyükbaş hayvan ticareti ve geçimlik arıcılıkla uğraşmaktadır. Yaz aylarında mera hayvancılığı yapmakta olup kış aylarında çocuğunun okulu nedeniyle eşi ve çocukları Erzincan'ın Ulalar Beldesinde kalmaktadırlar. Okullar kapandıktan sonra, köyde yaşamlarını sürdürmektedirler. Eşi, ev işiyle uğraşmakta olup 2 çocukları vardır. (1 Erkek İlkokul, 1 Kız Anasınıfı)

KK. K.12 Görüşmeci:

1970 Refahiye doğumlu. Erkek. Evli. İlk ve Ortaokulu Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1978-1986) bitirmiş. Halen köyde yaşamaktadır. Köyde tarım-hayvancılık ve arıcılık yapmaktadır. Ayrıca traktörüyle çevre köylerde ücret karşılığı işler yapmaktadır. Doğada kendi kendine yetişen meyve ve bitkileri kış aylarında İstanbul'a götürüp satmaktadır. Eşi, ev işiyle uğraşmakta olup 3 çocukları vardır. (Refahiye YİBO mezunu olan çocuklarından 1'i üniversitede, diğer 2'side lisede okumaktadırlar.)

KK. K.13 Görüşmeci:

1969 Refahiye doğumlu. Kadın. Dul. İlkokulu Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1976-1981) okumuş. Halen köyde yaşamaktadır. Eşi başka köyde traktörüyle çalışırken yaptığı kaza sonucu hayatını kaybetmiştir. Eşinin ölümüyle köyde tek başına çocuklarını büyütmüş. Tarım- hayvancılıkla uğraşmaktadır. 1 Kız çocuğu Kocaeli Üniversitesinde okumaktadır. 1 Erkek çocuğu da köyde annesiyle birlikte yaşamaktadır. Erkek çocuğu, bostancılık ve arıcılıkla uğraşmaktadır (Bir kadın olarak araştırmamıza gösterdiği duyarlılığa ne kadar teşekkür etsek azdır. Bu bağlamda, özellikle YİBO hakkında aktardığı düşüncelerinin tamamı bölümün sonunda yer almaktadır.).

MB. K.14 Görüşmeci:

1965 Refahiye doğumlu. Erkek. Evli. İlk ve Ortaokulu Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1972-1980) bitirmiş. Halen köyde yaşamaktadır. Büyükbaş hayvan besiciliği ve ev için geçimlik arıcılık yapmaktadır. Yaz aylarında köyde yaylalarda kalmaktadır. Son birkaç yıldır hayvanlarıyla birlikte kış aylarında Erzincan'ın Ulalar Beldesine gelip ahır besiciliği yapmaktadır. İlkbaharla birlikte tekrar köylerine

dönmektedir. Eşi, ev işiyle birlikte hayvanların bakımında kendisine yardım etmektedir. 2 çocukları bulunmaktadır. Her iki çocuk da üniversiteden mezun olmuş.

SK. K.15 Görüşmeci:

1979 Refahiye doğumlu. Erkek. Bekâr. İlkokulu Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1985-1991) okumuş. Halen köyde yaşamaktadır. Ailesiyle birlikte köyde geçimlik tarım- hayvancılık ve arıcılık yapmaktadır.

S.K.16 Görüşmeci:

1970 Refahiye doğumlu. Erkek. Evli. İlk ve Ortaokulu Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1977-1985) okumuş. Halen köyde yaşamaktadır. Büyükbaş hayvan besiciliği yapmaktadır. Yaz aylarında köyde yaylada kalmaktadır. Kış aylarında ise Erzincan'ın Ulalar Beldesindeki yerinde besiciliğe devam etmektedir. Donanımlı olmasa da yarı endüstriyel besicilik yaptığı söylenebilir. Eşi, ev işiyle uğraşmakta olup 2 çocukları vardır.

YS. K.17 Görüşmeci:

1971 Refahiye doğumlu. Erkek. Evli. İlk ve Ortaokulu Refahiye Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda (Refahiye YİBO 1977-1985) okumuş. Halen köyde yaşamaktadır. Bir dönem İstanbul'da çalışmış. Çalışma hayatında yaşadığı çatışmalardan ötürü köye dönmüş. Eşiyle birlikte geçimlik tarım-hayvancılık ve arıcılık yapmaktadır. Eşi, ev işiyle uğraşmakta olup 1 çocukları vardır.

EK 5: Kırsaldaki Kadının Eğitimle İlgili Değerlendirmesi

G.KK. K.13 Kodlu Kadın Katılımcı İle Yapılan Görüşmenin YİBO ve Eğitim Değerlendirmesiyle İlgili Metin;

Araştırma görüşmeleri sırasında bizi kırmayıp evinde misafir edip ağırlayan, G.KK. K.13 kod isimli kadın katılımcının; YİBO'lar konusunda bize aktardığı düşüncelerinin tamamı hiçbir düzeltme işlemine tabi tutulmadan olduğu şekilde aşağıda yer almaktadır. Bir kadının nerede olursa olsun hayatın tüm zorluklarına baş edebileceğine tanık olmak bizim için oldukça kıymetli bir durum olarak değerlendirilebilir.

Araştırmamıza karşı gösterdiği duyarlılık bizim nezdimizde saygıyı çok fazlasıyla hak etmektedir. Yapılan görüşmenin tamamına yer vermemiz gösterilmesi gereken saygıyı temsil etmektedir. Düşüncelerini aldığımız KK. K.13 kod isimli kadın görüşmecimiz, kırsal köylerde yaşayan insanların eğitimleri için neler yaşadıklarını; okuduğu Refahiye YİBO özelinde aşağıdaki şekilde bizimle paylaşmıştır.

YİBO'ya ne zaman başladınız. YİBO'ya giriş süreciyle ilgili aklınızda neler kaldı. Biraz bahsedebilir misiniz?

> Hatırlıyorum. Vallahi işte dedem götürdü bizi. Hatta çocuklar gitmişti. 5 - 10 gün sonra bizi götürdü. Aldı götürdü. Dedem gittik 1 günde Refahiye'de yattık. Ablasının evi vardı orda. Orda yattık. Ondan sonra sabah kalktık gittik okula. Okulda bizi geri gönderdiler. Orda ihtiyaçların var. Örneğin tırnak çakı veya tarak aldık geldik. Nüfus müdürlüğüne gittik kimliğimizi çıkarıp götürüp bizi okula bıraktı.

Kimliğinizi okula kayıt olduktan sonra mı çıkardılar?

> Evet. Gittiğimiz zaman çıkardık. Ondan sonra gittik okula. O güne kadar kimliğim yoktu. Sadece benim değil o zaman hep öyleydi. Gittiğimiz zaman çıkardık. Çıkardık ondan sonra gittik okula.

YİBO'ya nasıl gelip giderdiniz?

> Hatırlıyorum. Kabuller' in (Kabuller Köyü nahiye yolu üzerinde bulunan Refahiye'ye 20 km. uzaklıktadır.) altına gittiğimiz zaman bir araba var geldi bindik gittik.

Okula gittikten sonra yatılı kaldığınız dönemde neler kaldı aklınızda bize biraz bunlardan bahsedebilir misiniz?

> Vallahi gittiğimiz zaman zaten sanki şey gibiydik. Okulu nerden bilek. Saçlarım o zaman uzundu. Kızlar geliyordu ikide bir saçlarımla oynuyorlardı. Örüyorlardı, açıyorlardı. Bağlıyorlardı, açıyorlardı. Ondan sonra bizim amcamın kızı vardı. O geldi saçlarımı kesti kurtulduk. O getirip götürüyordu beni. Okula ondan sonra alıştık. Alıştık.

YİBO'da okumuş bir anne olarak okuduğunuz okulda okuyan çocuklarınızı ne sıklıkla ziyarete giderdiniz. Duygularınızı bizimle paylaşabilir misiniz?

Çocuklarımı gönderdim. Tabi ki ziyaretlerine gidiyordum. Hatta okuduğum sınıfa giderdim. Her zaman gittiğim zaman okuduğum sınıfa giderdim. Yıllar sonra çocuklarımı ziyarete gittiğim zaman kendi çocukluğumu düşünüyordum. Çünkü onlar hafta sonları geliyor ama biz gelemiyorduk. Bizden bir ayrıcalığı o. Aynı… Gidiyordum kendi okuduğum sınıfa her zaman giderim. Sıralarımı, şeylerimi, yerlerimi görürdüm. Bakardım gittiğim zaman.

Okulda yatılı olarak kaldığınız dönemde okulda neler yapıyordunuz. Nasıl bir eğitim görüyordunuz. Neler hatırlıyorsunuz. Hatırladıklarınızı bizimle paylaşabilir misiniz?

Evet var. Ya eğitim, zaten sabah kalkıyorsun…6'da falan herhalde kaldırıyorlardı. Geliyorduk sabah kahvaltısına… Yo önce yatakhanelerden kalkıp geliyorduk okula. Sınıfta biraz etüt görüyorduk. Ondan sonrada şeye gidiyorduk. Kahvaltı yemeğine gidiyorduk. Sabah kahvaltısına. Sabah kahvaltıdan sonrada derse başlıyorduk. Saat 12'de yine öğle yemeğine, ondan sonra yine derse giriyorduk. Birde akşam etüdü vardı. Akşam yemeğinden sonra. Ondan sonra yatakhanelere gidiliyordu.

Çocukluğunuzda okuldan sonra köye geldiğinizde köyde neler yapıyordunuz. O dönemde aileniz ne işle uğraşırdı. Bir kız çocuğu olarak evdeki hangi işlerle uğraşırdınız.

Ya köye geldiğimiz zaman şey yapardık biz. Kuzulara giderdik. İşte Hayvanları otlatırdık. Annemiz babamızda işte mal, hayvan… Tarla ekerlerdi biçerlerdi, ot biçerlerdi. Öyle işlerle uğraşırlardı. Başka işte yoktu.

Bir kız çocuğu olarak YİBO'da okuduktan sonra köye geldiğiniz zamanlarda köyde neler düşünüyordunuz, neler yaşıyordunuz. Bize birazda onlardan bahsedebilir misiniz?

Ya zaten bizim okul yatılıydı. Bir kış geliyorduk. Bir yaz geliyorduk. Bir yarıyıl tatili, birde yazın tatili. Geldiğimiz zamanda kitaplarımız vardı. Veriyordu devlet zaten şey kitapları… Tatil kitapları. Onlarla uğraşırdık ve öyle geçip gidiyordu.

Daha sonra ilkokulu bitirdiniz ve devam etmediniz. İlkokulu bitirdikten sonra köyde başlayan yaşamınız biraz anlatabilir misiniz?

Ya köydeki yaşantımız yine aynı devam. Hayvancılık. Ev işi, hayvancılık aynı. Aynen öyle. Halende öyle.

İlkokulu bitirmiş bir kız çocuğu olarak ne zaman evlendiniz, nasıl evlendiniz biraz bu süreci bize biraz anlatabilir misiniz?

> Ya hatırladığım (Görüşmeci mahcup bir tavırla gülerek) zaten bizim o zamanlarımızda öyle şey yoktu. Konuşup ta alma verme. Çok görüyorlardı. Ha işte 87'de evlendim.

Evlendikten sonra başka bir köye gelin olarak geldiniz. Gelin olarak geldiğiniz köyde hayatınızda neler değişti. Bize neler aktarabilirsiniz?

> Başka bir köye. Evet, başka bir köye. (görüşmeci, bu sorudan duyduğu memnuniyeti mahcup kahkahalarla karşılıyor) Ne değişimi… Aynı. Orda yaşadığımız geldik aynı burada da yaşadık. Hiç bir değişimde olmadı. Aynısı. Hiçbir değişim olmadı. Bana göre öyle. Aynı orda çalıştığın aynı yaptığım işi geldik aynı burada da aynısını gördük. Aynı iş, aynı güç, aynı şey.

Hep aynı işler dediniz. Bu işlerin ne olduğunu biraz anlatabilir misiniz?

> İşte o işler aynı. Ot biçme, tarla biçme, ahır süpürme, hayvan dağa götürüp getirme, inek sağma. Aynı.

Öğrendiğim kadarıyla eşiniz vefat etmiş. Bir süreden beri köyde çocuklarınızın başında yalnızsınız. YİBO'da okumuş bir kadın olarak sizde çocuklarınızı mezun olduğunuz YİBO'ya göndermişsiniz?

> Evet gönderdim. Ama şimdi doğru YİBO'da okudular da bizim dönem daha iyiydi. O zaman öğrenciler güzel hem disiplin vardı. Hem şey… Ama şimdiki çocuklar öyle değil.

Bu kadar zor yaşam koşulları içerisinde olmanıza rağmen çocuklarınızı mezun olduğunuz okula (YİBO'ya) kaydını yaptırırken neler hissetiniz. Biraz anlatabilir misiniz?

> Ben çok… (görüşmeci titreyen bir ses tonuyla) okuldan memnundum. Okuduğum için. Çünkü hem öğretmenlerde hem şeyde çok memnundum. Ben çocuklarımı da ben memnuniyetim var verdim. Çünkü diğer okullara vermedim ki okusun. Oranın okuması çok şeydi yani. O zamanlar güzeldi. Hem okumayı çocuklar, eğitimi de iyiydi. Her şeyi iyiydi. Ama şimdiki çocukları okutmuyorlar. Öğrencilere derste yaptırmıyorlar öğretmenler. İyi değil. Şimdi memnun değilim ben çocuklarımın

yani. Okuttum ama memnun değilim. Ama eskiden biz disiplin, çocuklar okulu biliyordu, birbirlerine şeyi biliyordu. Şeyi biliyordu. Şimdi yok. Öyle bir şey yok.

Kaç çocuğunuz var. Çocuklarınızı ne kadar okutabildiniz?

2 çocuğumun var. Şimdi oğlan okumadı. Liseyi bitirdi. Kendi isteğiyle gitmedi. Ben hep okumasını isterdim. Ben okuyamadım. Hep içimde ukde olarak kaldı. Keşke okuyaydım. Sonradan pişman oldum ama iş işten geçti. Hep okusun okusun, kızımı da götürdüğüm zaman hatta söylüyordum öğretmenlere diyordum. Niye bu kadar peşine düşüyorsun. Çünkü ben kendim okumadım. Onlar okusun. Vatana millete birinin işini görsün. Birine de bir şey olsun diye. Benim kızım şimdi okuyor İzmit'te. Üniversitede okuyor. O hep okusun isterim. Bir yere gidip, bir daireye, bir şeye gidiyorum. Biri yardım, bana biri yardımcı olursa okuyan biri, Allah razı olsun diyorum. Benim çocuğumda okusun bende diyorum ki onlarda biriside onlara desin. Bir dua etsin. Bir desin. Okutmak çok istedim ama oğlan okumadı. Kız okudu. Kız okuyor.

Erkek çocuğunuz köyde yanınızda kalıyor. Peki, onun için ne düşünüyorsunuz?

Ya aslında ben onunda köyde kalmasını istemezdim. Ama gitmedi. Çünkü bıktık artık. Hiç şeyi yok. Bir geleceği yok bizim köyün. Hiçbir geleceği yok. Hep aynı. Dönüyorsun akşam sabah aynı. Akşam sabah aynı hep aynı şeye dönüyorsun. Bir gelirinde yok. Hep gider. İşte onun için hep şey yapmasını istiyorum ama gitmedi. Artık.

Bir kadın olarak bu köyde geçiminizi nelerle sağlıyorsunuz?

Vallahi geçimimizi… Hayvancılık. İneklerimiz var. İşte satıyoruz, danasını satıyoruz. İneğini satıyoruz, sütünü satıyoruz, yağını satıyoruz, peynirini satıyoruz. Geçimini sağlıyorsun.

Bir kadın olarak köyde çocuklarınızın başında hem anne hem baba olmak zor olmuyor mu?

Zor tabi ki zor. Yani zor çocuk büyütmek zor. Çocuk gider ha oraya takıldı ha buraya takıldı. Akşam gelmez veya gitmez diye… Kafana takılır. Çocuğun ilerisi ne olacak diye düşünüyorsun. Acaba neyle karşılaşacak. Her zaman nasıl gelecek, nasıl şey olacak düşünüyorsun. Kızım orda. Hep aklım orda. Acaba kız çocuğu, her şey insanın aklına gelir.

Bir kız çocuğu olarak siz YİBO'ya nasıl gidip gelirdiniz. Sonra çocuklarınız nasıl gidip gelirlerdi?

Biz yaya gidip geliyorduk kışın. Kışın karda yaya gidiyorduk. Orda bizi alırlardı kışın gün batımı köye varıyorduk. Burada da sabah çıkıyorduk öğlene, akşama doğru oraya gidiyorduk. Yaya gidip gelirdik buradan. Çocuklarımız arabayla giderlerdi. Servisle gidip gelirlerdi. Arabayla gidiyorlardı. Değişti. Bizim zamanımızda yaya giderdik. Hatta ayaklarımız donuyordu çoraplarımıza yapışıyordu kışın. Soğukta ıslanıyordu. Ayaklarımızdan çıkmıyordu donuyordu.

Bu kadar uzak bir köyde anne olarak bu güç koşullarda yaşamınızı sürdürüyor olmanızda YİBO'nun bir katkısının olduğunu düşünüyor musunuz?

Düşünüyorum tabi ki oldu diyorum. Çok. Ben YİBO'da okuduğumdan çok memnunum. Şimdi olsa yine gider okurum. Çok memnunum. Ben çünkü okudum. Hem de öğretmenlerimizde bizi güzel okuttu. Severlerdi okuturlardı. Disiplin vardı. Hem de öğretmenlerde çocukların üzerine çok düşüyordu güzel okutuyordu. Şimdi öyle değil. Öğretmenlerle çocuklar değişmiş. Karışmış yani. Onlar onların yerine geçmiş onlarda onların yerine geçmiş. Vallahi. Şimdiki hiç beğenmiyorum onların okuduğu okulu. Çocuk akşama kadar çarşı pazarda geziyor.

Bir kadın olarak kırsal bir köydeki yaşamınızı bize kısaca anlatabilir misiniz?

Ya şimdi bu şeyde eskiden olsa zor olurdu. Ama şimdi zor değil. Çünkü her dakika araba kapıda. İstediğin zaman gidip gelirsin. Ama eskiden gidip gelemezdin. Yol yok iz yok. Kapalı. Ee şimdi istediğin zaman gelip gidiyorsun. Ama eskiden öyle değildi. Şimdi her şey basit ama… Ne bileyim.

Birazda köydeki zamanınızı bize anlatabilir misiniz? Köyde zamanınız nasıl geçiyor?

Vallahi sabah kalkıyorum. Sobayı yakıyorum. Gidip hayvanların yemini veriyorum. Gelip kahvaltımı yapıyorum. Temizliğimizi yapıyoruz. Yemeklerimizi yapıyoruz. Birde akşam hayvanlarına gidiyoruz. Öyle geçip gidiyor. Öyle geçiyor.

Son olarak, bir anne olarak okumak, okumuş olmak sizce nedir. Bize neler söyleyebilirsiniz?

Vallahi okumak insana bir ışık. Bence. Bir ışık gösteriyor. Ama okumadın mı karanlıktasın. Okuyorum, istediğim yere gider gelir. Okuma- yazman var. Okumadın mı gidemesin. Bence öyle. Okumak bir varlık. En büyük bir varlık okumak bence. Çok teşekkür ederim.

EK 6: Erzincan

Erzincan coğrafi konumu, fiziki yapısı ve iklimi nedeniyle tarihin ilk insan topluluklarının yerleştiği alanlardan biridir.

Kendisine tarih boyunca Arziya, Arzingan, Erzingan, Aziris, Eriza, Ezirgan gibi çeşitli isimler verilmesinin nedeni budur sanırım. Urartu, Med, Pers, Helen, Azzi/Hayaşa ve Bizans-Roma gibi eski uygarlıkların hâkimiyeti altında kalmıştır.

Hitit belgelerinde hareketle, Arziya'nın Azzi / Hayaşa Devleti'nin (MÖ, 1750 – 800) yılları arasında başkent olduğu bilinmektedir. Hz. Osman zamanında (651-653) İslam Devletinin hâkimiyeti Erzincan'a uzamış, bu dönemden sonra Emevi ve Abbasî dönemlerinde Erzincan yöresi Bizans, Arap, Ermeni ve Gürcüler arasındaki mücadelelere sahne olmuştur.

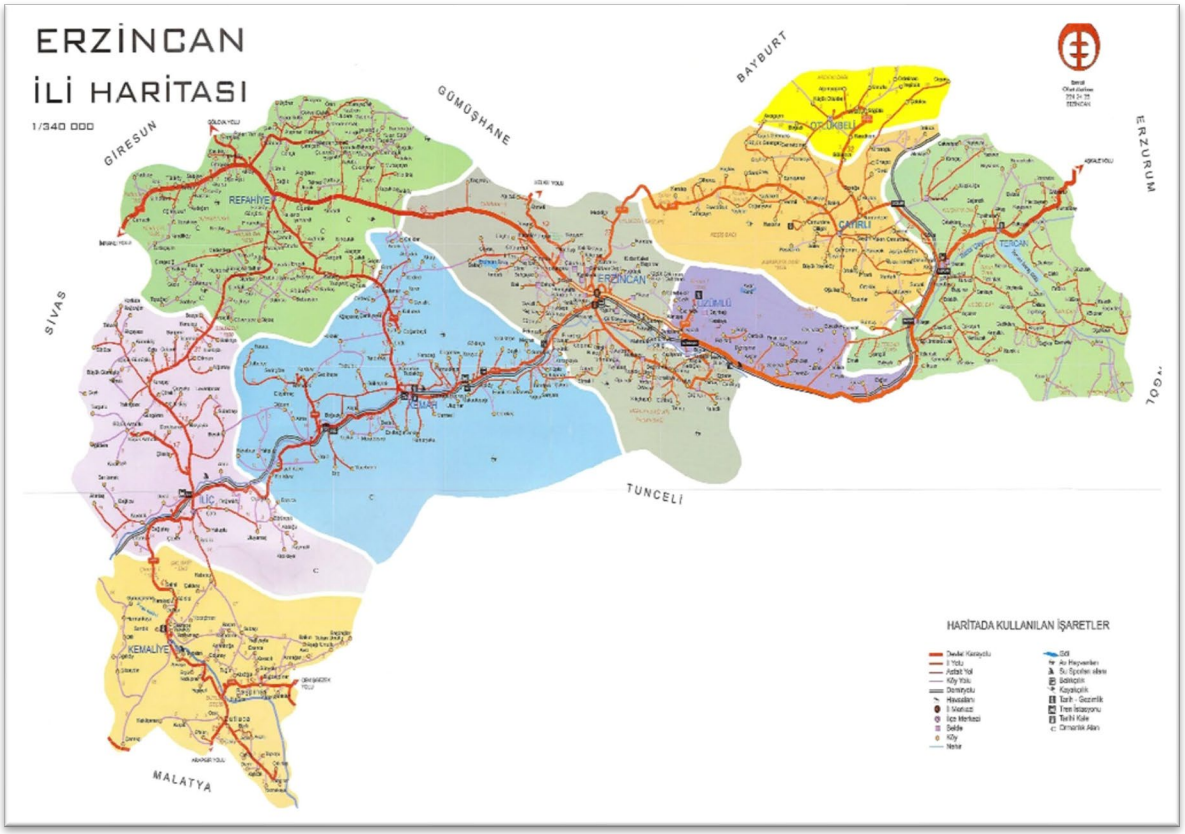
XI. yüzyıl başından itibaren Müslüman Türklerin akınlarına sahne olan Erzincan, 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra kesin olarak Türk hâkimiyetine girmiştir. Bu esnada büyük çaplı Türk boylarının muhaceretine maruz kalan Anadolu'dan Erzincan'da nasibini almış; Kınık, Kayı, Salur, Bayındır, Bayat, Çavuldur, Karaevli, Alayundlu gibi Oğuz boylarının iskân sahası olmuştur.

Moğol kolu olan İlhanlılarla Selçuklular arasındaki Kösedağ Savaşı Erzincan civarında vuku bulmuştur. İlhanlıların dağılmasından sonra, 1379 – 1403 yılları arasında Eratnalılar, 1379-1403 tarihleri arasında da Mutahharten Erzincan'da hâkim olmuştur.

1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Anadolu'daki Osmanlı hâkimiyeti büyük ölçüde parçalanırken Erzincan'da bundan etkilenmiş ve Karakoyunlular ile Akkoyunlular arasında mücadelenin yoğunlaşma alanlarından birini teşkil etmiş ve şehir bundan olumsuz etkilenmiştir.

Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan Bahadır zamanında Erzincan'daki Akkoyunlu hâkimiyeti istikrar kazanmıştır. Hatta bu durumu yine Anadolu tarihinin dönüm noktası teşkil eden savaşlardan birini teşkil eden ve Erzincan civarında cereyan eden Otlukbeli Savaşı da (Fatih- Uzun Hasan 11 Ağustos 1473) değiştirmemiştir. Akkoyunlu Devleti'nin yerine Safeviler hâkim olunca Erzincan bu sefer Safeviler'in elinde kalmıştır.

Kâzım Kara Bekir komutasındaki askerî birlikler 13 Şubat 1918'de Erzincan'ı 22 Şubat 1918'de Tercan'ı Ermeni silahlı güçlerinden kurtarmışlardır. Erzincan halkı Kurtuluş Savaşı sırasında ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Mustafa Kemal Atatürk'ün yanında olmuştur (Erzincan Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Şehir Rehberi, S. 4-9).

EK 7: Refahiye

1566-1871 yılları arasında Kemah Sancağına bağlı olan diğer dört nahiyeyle birlikte, Erzincan Sancağına bağlı olarak Gercanis, 1882'de ilçe merkezi (Refahiye) yapılarak Orta İl, Vadivank, Orçol, Diğinli ve Dinasor nahiyeleri, bu nahiyelere bağlı köylerle birlikte Gercanis'e bağlanmıştır.

XVII. yy. seyyahı Evliya Çelebi'nin eserinde (Seyahatname, II, s. 617), Kercas (Gercanis) hakkında bilgi verilirken, yörenin idari ve ekonomik durumu hakkında da bilgi verilmektedir. Buradan anlaşıldığına göre, Refahiye ve çevresi özellikle hayvancılık ve

buna bağlı ürünleriyle ünlüdür. Erzincan mutasarrıfı Şerif Paşa, Gercanis adının yabancı bir kelime olmasından dolayı, bu ismin değiştirilmesinin daha uygun olması düşüncesiyle, suyu ve havası güzel olmasından, etrafının ormanlarla kaplı olmasından dolayı, " Refah " bir yer anlamında 1884'te "Refahiye" olarak değiştirmiştir. Anadolu'nun birçok yerinde görüldüğü gibi, Refahiye'de de Ermeni faaliyetleri sıkça görülmüştür. Ermenilerin Refahiye'deki katliamlarını önlemek için, Çardaklı Boğazında bulundurulan süvari muhafızları 3 Kasım 1891 tarihinde Refahiye 'ye gönderilip bölgede meydana gelen Ermeni mezalimini önlemek için görevlendirilmiştir (Başbakanlık Arşivi, Y.A. HUS. 252/115. Alıntı: Erzincan Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Şehir Rehberi).

Erzincan'a 69 km uzaklıkta, 1744 km² yüzölçümüne sahiptir. Ayrıca şehir 1939 ve 1992 depremlerinde oldukça zarar görmüştür.

Erzincan'a 71 km uzaklıkta, 1744 km² yüzölçümlü Refahiye ilçesinin nüfusu TUİK Erzurum Bölge Müdürlüğünden alınan bilgilere göre 10.625'dir. Eski adı Gercanis olan Refahiye'nin çok eski zamanlardaki tarihine ilişkin ayrıntılı bilgiler bulunmamaktadır. Erzincan yöresi ile aynı yönetimler altında yaşadığı sanılmaktadır. İlçeye, Erzincan Mutasarrıfı Şefik Paşa tarafından, bolluk anlamına gelen Refahiye adı verilmiştir. Ekonomisi toprak ve tarım ürünlerine dayanmaktadır. Çavdar, bakliyat, ceviz, kavun ve karpuz bolca yetiştirilir. Son dönemlerde ise her yıl Ağustos ayında ilçe merkezinde "Refahiye Bal Festivali", bir üretim festivali olarak şenlik şeklinde kutlanmaktadır.

İlçe merkezinde, 1 Anaokulu (Ayrıca eski YİBO yıkılarak yerine İmam Hatip Anaokulu yapımı projelendirilmiştir.) 2 İlkokul, 3 Ortaokul (1'İmam Hatip), 4 Lise, 1 Öğretmenevi ve Sanat Okulu ile 1 Halk Eğitim Merkezi bulunmaktadır. Bunların dışında Erzincan Üniversitesine bağlı Meslek Yüksek Okulu da mevcuttur.

Ek 7.1. Refahiye'nin Tarihi Yerleri:

Kutlutepe Kalıntıları:

Cengerli köyü çevresinde bulunmaktadır. Roma ve Bizans dönelerine ait kalıntılar vardır. Çevrede bulunan önemli yerleşim alanıdır. Tarihte Kemah-Başguvar-Dariza üçgeninde Malatya'ya uzanan yolun kilit noktası özelliğini taşımaktaydı.

Kadıköy Kilisesi:

Kadıköy Kilisesi, günümüze kadar sağlam olarak gelmiştir. Kesme taştan yapılan kilisenin, giriş kapısı bezemeleriyle dikkat çeker. Kapıdaki atkı taşı üzerinde kabartma olarak işlenmiş haç motifi bulunmaktadır. Kilisenin içinde, duvar resimlerinin izleri mevcuttur. Apsisin önünde, ağaçtan yapılmış ince bir işçiliğe sahip bezemeli pano vardır.

Kutsal Kaya-Roma Antreposu:

Kökeni Hititlere kadar uzanmaktadır. Kutsal kayanın kuzey kesiminde bulunan Roma Antreposu üç yuvarlak binadan oluşmaktadır.

Merkez Camiî:

İlçe merkezinde bulunan Merkez Camii, batılı dönem bezeme özelliklerini göstermekte, avlusunda ise Bahaettin Paşa şehitliği bulunmaktadır.

Köroğlu Mağarası:

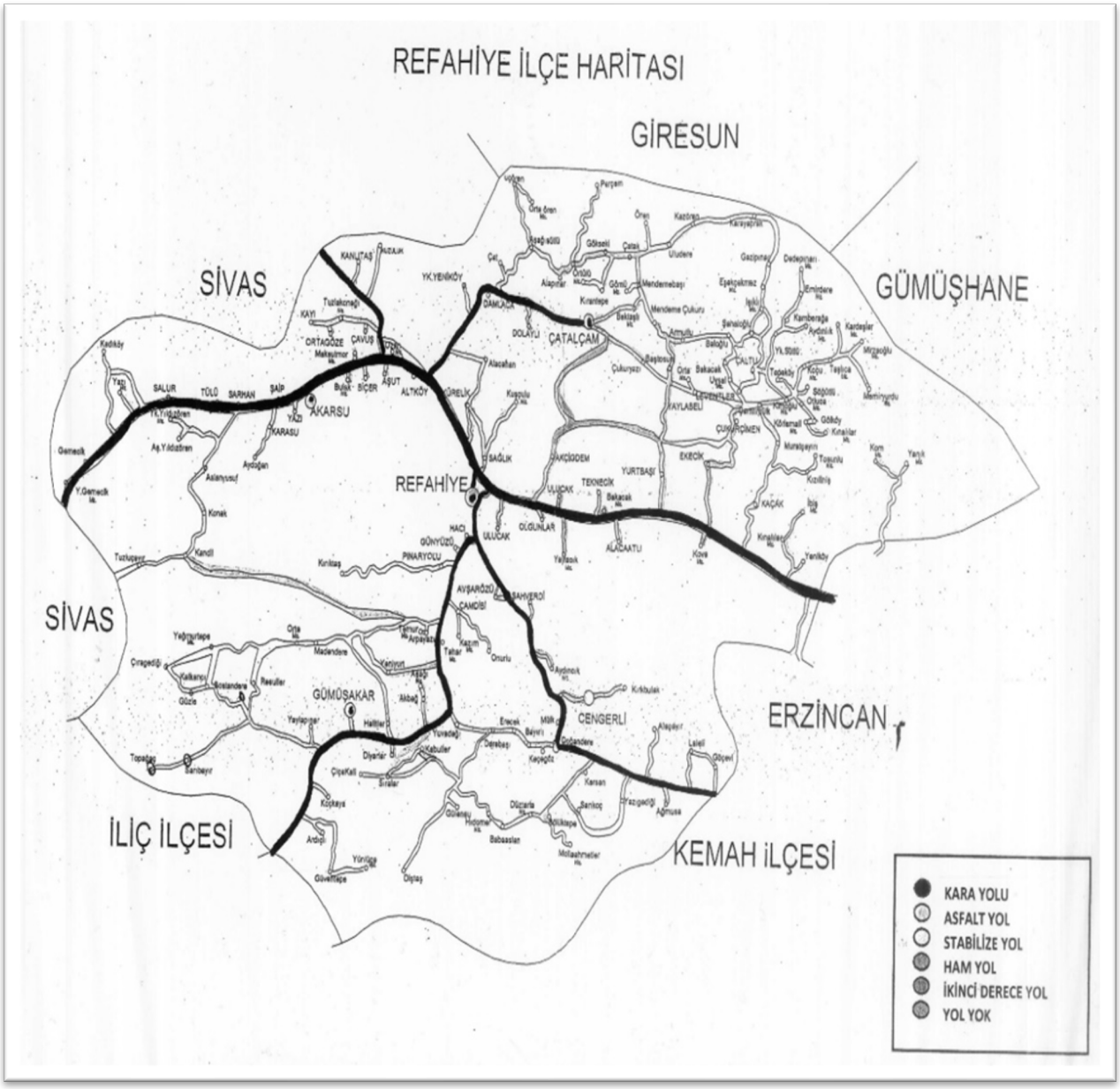
İlçenin Altköy mevkiinde bulunan mağaraya taş merdivenlerle çıkılmaktadır. Mağaranın içerisinde kesilmiş taşlardan oturma bankları vardır. Mağaranın içinde bulunan izlerin, Köroğlu'nun kır atının izleri olduğu söylenmektedir.

Bal Kaya:

Yatan aslan görünümünü andıran kayadaki oluklara, arılar yaz aylarında yuva yapmaktadır. Bu yuvalarda oluşan ballar, oyuklardan aşağıya aktığından, kayaya "Bal Kaya" adı verilmiştir. Gölet Kalkancı köyüne 2 km. mesafede bulunan Kalkancı göleti ve Akarsu köyü göleti sulama amaçlı kullanılmakta ve piknik yeri özelliği de taşımaktadır.

Dumanlı Yaylaları:

İlçenin batısında, Soğuk göze ve Karaçam mevkileri arasında yer almaktadır. Denizden yüksekliği 2000 metre olan dumanlı yaylaları genelde çam ormanları olmak üzere çayır ve çeşitli bitki türleriyle kaplıdır. Doğal güzelliği, temiz havası, bol soğuk su kaynakları, av hayvanları ve kamp imkânlarıyla yaz ve kış turizmine açıktır (http://www.erzincanrefahiyekutup.gov.tr/TR-200078/ilcemiz-hakkinda.html).

REFAHİYE İLÇE HARİTASI
GİRESUN
SİVAS
GÜMÜŞHANE
SİVAS
ERZİNCAN
İLİÇ İLÇESİ
KEMAH İLÇESİ
REFAHİYE
ÇATALÇAM
AKARSU
GÜMÜŞAKAR
CENGERLİ
KARA YOLU
ASFALT YOL
STABİLİZE YOL
HAM YOL
İKİNCİ DERECE YOL
YOL YOK

Ek 7.2. Refahiye'nin Nüfus Durumunu Gösteren Tablo

	Toplam	Şehir	Kır
1965	36.011	1.978	34.033
1970	36.317	5.455	30.862
1975	38.437	6.570	31.867
1980	32.678	7.538	25.140
1985	30.247	8.241	22.006
1990	21.977	6.996	14.981
2000	15.987	6.034	9.953
2007	9.742	3.406	6.336
2008	11.051	3.649	7.402
2009	10.453	3.563	6.890
2010	10.569	3.730	6.839
2011	10.603	3.848	6.755
2012	10.504	3.980	6.524
2013	10.988	4.045	6.943
2014	11.660	4.233	7.427
2015	10.815	4.252	6.563
2016	10.765	4.240	6.525

(https://tr.wikipediam.org/wiki/Refahiye)

Tabloda verilen sayılar üzerinden bir değerlendirme yaptığımızda, 1965 yılında köylerdeki nüfusun çok yoğun olduğu görülmektedir. Aynı yıl içerisinde ilçe merkezindeki nüfusun da en az durumda olduğunu söyleyebiliriz. 1970 yılından sonra köylerde başlayan göçle birlikte kırsal alanda yaşayan nüfusun kademeli olarak azaldığını belirtebiliriz. Köylerdeki nüfus durumunda meydana gelen azalma, YİBO'da okuyan öğrenci sayısının azalmasına yol açmıştır.

Günümüzde ise, köylerin özellikle kış aylarında tamamen boşaldığı; yaz aylarında da ilçe merkeziyle köylerdeki nüfus toplamının aynı olduğunu söylemek mümkündür. Köylerde tarım ve hayvancılığa dayalı üretimin olmaması, köylerin gelişmesindeki en büyük engellerden birini teşkil etmektedir.

EK 8: Refahiye YİBO'nun Kısa Tarihçesi

Millî Eğitim Bakanlığının emirleriyle 1962 yılında oluşturulan Yatılı Bölge Okulu yaptırma komitesince Refahiye ve köyleri halklarından toplanan paralar ile arsa temin edilmiştir. (Yaklaşık 90 dönümlük arsasının çok büyük bir bölümü başka okullara devredilmiş durumdadır.) 1964 yılında okulun inşaatına başlanmış ve 1968 yılı Eylül ayında inşaatı bitirilmiştir.

Araç, gereç ve donanım noksanlığı ve elektrik bağlanamaması nedeniyle o yıl eğitim ve öğretime açılamamıştır. Jeneratörün alınıp yerine montajı ile 16.02.1969 yılında eğitim öğretime açılmıştır.

1974 yılında okulun II. Kademesi açıldığında Temel Eğitim Bölge Okulu olarak adlandırılmıştır. 1980 yılında yayınlanan genelge ile Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında şehit düşen Albay İbrahim Karaoğlanoğlu'nun soyadı okulun başına eklenmiş ve böylece okulun adı: "ŞEHİT KARAOĞLANOĞLU YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULU" olmuştur.

4+4+4 eğitim sistemi ile okulların ilk ve orta kademeleri ayrıldığı için okulun ismi: Refahiye Yatılı Bölge Ortaokulu olmuştur. Parasız yatılı olarak okumakta olan öğrencilerle birlikte; okulsuz köylerden veya I. Kademeyi bitirip köylerinde II. Kademe eğitim görülmeyen köy öğrencileri de eğitimlerine bu okulda devam etmektedirler.

Araştırma görüşmeleri için görüşlerini aldığım okul müdürünün aktardığı bilgilere göre; yatılı öğrenci sayısı 60'ın altına düştüğü için okulun tamamen kapatılması gündeme gelebilir. (Okulun ödeneğini karşılayan Refahiye Mal Müdürlüğünün 2019 Mali Yılında Yatılı Bölge Ortaokullarına Gönderilen Öğrenci Harçlıkları listesinde Şehit Karaoğlanoğlu Yatılı Bölge Ortaokulunun Öğrenci Sayısı: 59'dur.)

1969 yılında eğitime açılan ve bugüne kadar yaklaşık 90.000 öğrenci mezun eden YİBO'nun eski okulu, yemekhanesi, hidrofor dairesi, jeneratör odası ve bekçi kulübesi yıkılarak İmam-Hatip Okulunun bahçesi yapılacağı düşünülmektedir. Tarihçe ile ilgili bilgiler; 2017 yılında https://eokul.meb.gov.tr adresinden alınmış olup 2018 yılından sonra bu bilgiler mevcut siteden kaldırılmıştır.

Ek 8.1. Refahiye YİBO Fotoğrafları

REFAHİYE İMAM-HATİP
ORTAOKULU

Ek 8.2. Refahiye YİBO'da Yapılan Bazı Etkinlik Fotoğrafları

29.Ekim.1981

EK 9: Köylerdeki Evlerin Dıştan ve İçten Çekilmiş Fotoğraflar

KAYNAKÇA

Âdem, M. (1977). *Eğitim Planlaması*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 68.

Akkutay, Ü. (1984). *Enderun Mektebi*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Akşit, B. (2017). *Niteliksel Araştırmalar: Genel Tanım, Derinlemesine Görüşmeler ve Odak Grup Görüşmeleri*, İstanbul:

Aktan, C. C. ve Vural, Y. İ. (2002). *Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kuramlar ve Ölçüm Yöntemleri Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak İş Sendikaları Konfederasyonu Yayınları.

Akyol, C. (2013). *Emile Durkheim; Üçüncü Fransa Cumhuriyet'inde Öğretmenlerin Eğitimcisi ve Eğitim Görüşleri*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Akyüz, Y. (2010). *Türk Eğitim Tarihi M. Ö. 1000 – M. S. 2010*, Ankara: Pegem Akademi.

Altıntaş, M. (1978). *Türkiye'de Planlı Kalkınma ve Uygulama Sonuçları*, Ankara: A.İ.T.İ. Akademisi Muğla İşletmecilik Yüksek Okulu yayınları:2.

Altunışık, R. , Coşkun, R. , Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Arabacı, Y. R. (2017). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Arıkan, R. (2017). *Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Arslan, S. (2014). *1913-1960 Yılları Arası Göç ve İskân Politikaları Bağlamında Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Atatürk, K. M. (2010). *Medeni Bilgiler Kitabı (Türk Milletinin El Kitabı)*, Ankara: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Aziz, A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Aziz, A. (2008). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Baloğlu, Z. (1990). *Türkiye'de Eğitim, Türkiye'nin Sorunları Dizisi-1,* İstanbul: Yeni Yüzyıl Kitaplığı.

Başaran, E. İ. (1978). *Eğitime Giriş,* Ankara: Bimaş Matbaacılık.

Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Boratav, K. (1995). *Çağdaş Türkiye, 1908-1980,* İstanbul: Cem Yayınevi.

Bozkurt, V. (2013). Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi; *Endüstri Sosyolojisi Ders Kitabı*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi; Web-Ofset Yayını, No: 1324.

Caunce, S. (2001). *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi* (çeviri: B. Bülent Can – Alper Yalçınkaya). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim, Tarihi Gelişimi,* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 140.

Coşkun, S. ve Tireli, M. (2008). *Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye,* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Çaykent, Ö. (2016). *Tarih İçin Metodoloji*, Ankara: Pegem Akademi.

Değer, F. (2013). *Gelişme Sosyolojisi, Ünite 6*, ATA AÖF.

Derneği, F. D. (2003). *Yoksulluk, 2. Cilt*, İstanbul: Bilge Yayınları.

Dewey, J. (2014). *Günümüzde Eğitim*, Ankara: Pegem Akademi.

Doğan, İ. (2012). *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

DPT, (1990). *VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Gelişmeler 1984-1988*, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, No: DPT 2190.

Durkheim, E. (2016). *Eğitim ve Sosyoloji,* (Çeviren: Pelin Ergenekon). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Edinsel, K. (2014). *Sosyolojik Düşünme ve Çözümleme: Etkenler, Oluşum Süreçleri ve Etkiler,* İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

Eraydın, A. (2004). *Bölgesel Kalkınma Kavramı, Kuram ve Politikalarda Yaşanan Değişimler*, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, DPT-PAÜ.

Ergül, H. (1975). *Kalkınmada Altyapı Yatırımları*, Eskişehir: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No: 127/77.

Fidan, N. ve Erden, M. (1998). *Eğitime Giriş*, Ankara: Alkım Yayınları.

Gasper, D. (1995). *Kalkınma Ahlakı: Yeni Bir Alan Mı? Yardım Ahlakına Özel Bir Atıfla Kalkınma Ahlakının Kapsam ve Yapısına Bakış, Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma*, (Editörler: Renee PRENDERGAST ve Frances STEWART, Çeviren: İdil ESER), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Geray, H. (2006). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş,* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Gül, H. ve Gül, S. S. (2008). *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları*, İzmir: Yakın Kitabevi.

Hatemi, H. (1985*). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, 2. Cilt*, İstanbul: İletişim Yayınları.

İnal, K. (2004). *Eğitim ve İktidar: Türkiye'de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler*, Ankara: Ütopya Yayınları.

İnsel, A. (2004). *Neo-Liberalizm: Hegemonyanın Yeni Dili*, İstanbul: Birikim Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç, (2002). *Temel Eğitim Bilim, Eğitim ve Toplumsal Gelişme*, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.

Kaplan, İ. (1999). *Türkiye'de Millî Eğitim İdeolojisi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Kaptan, S. (1973). *Bilimsel Araştırma Teknikleri*, Ankara: Rehber Yayınevi.

Karadeniz, K. H. (2017). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Karal, Z. E. (1982/1983*). Osmanlı Tarihi, I. Cilt*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Karasar, N. (2004). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

.

Katoğlu, M. (1995). *Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye, 1908-1980*, İstanbul: Cem Yayınevi.

Koçer, A. H. (1981). *Türk Millî Eğitim Teşkilatı I,* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No. 103.

Kongar, E. (2000). *21. Yüzyılda Türkiye 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Mialaret, G. (2001). (Çeviri: Izgar, H. ve Gürsel, M.), *Eğitim Bilimlerinin Gelişimi,* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Neuman, L. W. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar, I. II. Cilt*. Ankara: Yayınodası Yayıncılık.

Oktay, A. (2011). *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Oktik, N. (2008). *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları*, İzmir: Yakın Yayınları.

Oktik, N. (2013). Göçmen Kimliğinin Oluşumunda Eğitimin Rolü Üzerine Bir Deneme, *Sosyoloji Dergisi*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü: Sayı, 28, s. 107-123.

Öztürk, Ş. (2008). *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları*, İzmir: Yakın Yayınları
.
Sakaoğlu, N. (1992). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 33.

Serin, N. (1967). *İktisadi Kalkınma İçin Planlama*, (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını No: 223-225), Ankara: Sevinç Matbaası.

Sevinç, H. (2011). Bölgesel Kalkınma Sorunsalı: Türkiye'de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi* (6:2) 2011. Erişim adresi: http://gkd.dergi.comu.edu.tr

Seyidoğlu, H. (2000). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*, İstanbul, Güzem Yayınları No. 15.

T.C. MEB. (2010). *Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler 1920-2010*, Ankara: MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı.

Taştekin, A. (2018). Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Stratejileri ve Bölge İdareleri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi,* Yıl: 2018, Cilt: 1, Sayı: 1, ss.69-83. Erişim tarihi: 27.04.2019, http://dergipark.gov.tr/download/article-file/464260

Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1993). *Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Tezcan, M. (1993). *Eğitim Sosyolojisinde Çağdaş Kuramlar ve Türkiye*, (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 170), Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Thompson, P. (1999). *Geçmişin Sesi: Sözlü Tarih*, İstanbul: Numune Matbaacılık.

Tireli, M. (2009). *Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası Göstergeleri Işığında Bir Analiz,* Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü İstatistik Araştırma ve Tanıtım Daire Başkanlığı Yayınları.

Tolunay, A. ve Akyol, A. (2006). Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* Seri: A, Sayı: 2, Yıl: 2006, ISSN: 1302-7085, Sayfa: 116-127). Erişim adresi: http://dergipark.gov.tr/download

Tuncer, B. (1976). *Ekonomik Gelişme ve Nüfus,* (Hacettepe Üniversitesi Yayınları D-20), Ankara: Lider Matbaacılık.

Tunçay, M. (1995). *Türkiye Tarihi, IV. Cilt, Çağdaş Türkiye 1908-1980*, İstanbul: Cem Yayınevi.

Turan, İ. (1989). *Kırsal Kalkınma Sürecinde Köyler, Köy Örgütleri ve Devlet*, (İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3540), İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Ural, D. ve Ramazan, O. (2011). *Eğitim Biliminin Temelleri*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Uysal, Ş. (1976). *Toplum Bilimlerinde Araştırma ve Yöntem*, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No. 152.

Varış, F. (1978). *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara: A. Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 70.

Yıldırımalp, S. (2017). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk; Kavram- Teori- Uygulama*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zygmunt, B. (1999). *Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksullar*, İstanbul, Sarmal Yayınları.

Raporlar:

Dewey, J. (1939). *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*, İstanbul, Devlet Basımevi. Erişim adresi https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/

Parker, B. (1941) *Türkiye'de İlk Tahsil Hakkında Rapor*, Erişim adresi https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/

Ders Kitapları:

Endüstri Sosyolojisi, AÖF. (2013). Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2327, Açık Öğretim Fakültesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.

Ansiklopediler:

Ana Britannica, (1986-1987). *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, IV. Cilt,* İstanbul: Ana Yayıncılık.

Ana Britannica, (1986-1987). *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, XXII. Cilt*, İstanbul: Ana Yayıncılık.

Meydan Larousse, (1990). *Büyük Lügat ve Ansiklopedisi, VI. Cilt*, İstanbul: Meydan Yayınevi.

Türkiye Ansiklopedisi, (1983). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 3. Cilt*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Büyük Larousse, (1992). *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 12. Cilt*. İstanbul: Millîyet Gazetecilik.

Gazeteler:

İlköğretim ve Eğitim Kanunu (1961). *T. C. Resmî Gazete* (10705, 12 Ocak 1961).

Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. (1992). *T. C. Resmî Gazete* (21308, 7 Ağustos 1992).

Erzincan Şehir Rehberi, (2019). T. C. Erzincan Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Erzincan.

Pratik El Kılavuzu, (2006). *Sözlü Tarih Araştırmacıları İçin Pratik El Kılavuzu*, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı, Türkiye Araştırmaları Merkezi. Erişim adresi http://www.sozlutarih.org.tr/ModuleFıles/PDF

İnternet Kaynakları

http://www.ekodialog/kalkinma_ekonomisi/kalkinma_ekonomisi.html
Erişim tarihi: 24.04.2019

http://skrefahiyeybo.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/24/06/747168/icerikler/tarihce_173905.html?CHK=23c42ed5810a34ac309129aafb93cb0a
Erişim tarihi: 10.06.2019

http://www.erzincanrefahiyekutup.gov.tr/TR-200078/ilcemiz-hakkinda.html
Erişim tarihi: 21.02.2019

https://faikuyanik.wordpress.com/2015/05/22/surdurulebilir-kalkinma-ne-demek/
Erişim tarihi: 16.03.2019

http://www.meb.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.222.pdf
Erişim tarihi: 17.09.2018

http://www.Millîyet.com.tr/koy-enstituleri-kurulus-amaci-nedir--koy-enstituleri-ozellikleri-molatik-7796/
Erişim tarihi: 16.04.2019

https://www.ntv.com.tr/yazarlar/sadik-gultekin/koy-enstituleri-anadoluda-bir-aydinlanma-seruveni,6Vp4CW8_T0ak8wrOLvUFbw
Erişim tarihi:28.05.2019

http://www.nufusune.com/refahiye-mahalleleri-koyleri-erzincan
Erişim tarihi: 22.05.2019

http://www.radikal.com.tr/turkiye/yibolar-tarihe-karisiyor-1134423/
Erişim tarihi: 11.04.2019

http://www.refahiye.gov.tr/refahiye-bilgileri
Erişim tarihi: 10.03.2019

https://tr.wikipediam.org/wiki/Refahiye
Erişim tarihi: 13.05.2019

https://ataturk.org.au/ataturk-2/ataturkun-sozleri/egitim/
Erişim tarihi: 18. 01. 2018

https://www.sosyoloji.gen.tr/toplumsal-degisme-nedir/
Erişim tarihi: 03. 12. 2019